

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

27

1/04

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA. Vydává Společnost pro církevní právo. Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1; e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>. Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera. Výkonný redaktor: Štěpán Hůlka. Redakční rada: Záboj Horák, Stanislav Příbyl, Stanislav Pšenička, Jiří Šouša, Ladislav Šouša. Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler. Sazba: RNDr. Marcela Braunová. Tisk: ÚZPI – repro odd., Slezská 7, 120 56 Praha 2. Distribuce: Jan Šafránek. ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429. Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 25. 6. 2004.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Ministerstva kultury České republiky.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the United States Conference of Catholic Bishops
and the Ministry of Culture of the Czech Republic.*

OBSAH

S. Příbyl: Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.	7
POZNÁMKY A DISKUSE	
M. Jiráček: Republika jako náboženství aneb o francouzské zásadě laicité	22
A. De Oto: Kříže na veřejných úřadech: Úřad pro zastupování státu a současné zákonodárné iniciativy zpochybňují ústavní princip laického státu v Itálii	28
DOKUMENTY	
Smlouva mezi Republikou Slovinsko a Svatým stolcem o právních otázkách	36
Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky	43
ANOTACE A RECENZE	
Krafl, P.: Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku (A. I. Hrdina)	48
INFORMACE	
Prezentace knihy: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Band 2 – Tschechien (S. Příbyl)	51
Z dějin řádového gymnázia na Velehradě (F. Brázdil)	60
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME	
České náboženské středisko Velehrad v Římě (J. Dvořáček)	70
ZE SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO	76
KRÁTKÉ ZPRÁVY	82
NAŠE AKVIZICE	85

CONTENTS

S. Příbyl: Concept of so-called ‘special rights’ of churches and religious societies according to Act No. 3/2002 Coll.	7
DISCUSSION	
M. Jiráček: Republic as a religion or about the French principle of ‘laïcité’	22
A. De Oto: Crosses in public offices: Office for State Representation and present legislative initiatives doubt constitutional principle of the laity state in Italy	28
DOCUMENTS	
Treaty between the Slovenian Republic and the Apostolic See on Legal Issues	36
Treaty between the Slovak Republic and the Apostolic See on spiritual service for catholic believers within the armed forces and military of the Slovak Republic	43
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
Krafl, P.: Synods and statutes of the Olomouc Diocese during the Middle Ages (I. A. Hrdina)	48
INFORMATION	
Book presentation: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Band 2 – Tschechien (S. Příbyl)	51
Historical Excerpts of the former Jesuit Grammar School of Velehrad (F. Brázdil)	60
TODAY WE PRESENT YOU	
Czech Religious Center Velehrad in Rome (J. Dvořáček)	70
FROM THE CHURCH LAW SOCIETY	76
SHORT MESSAGES	82
OUR ACQUISITION	85

INHALT

S. P ř í b y l: Zum Begriff der „Sonderrechte“ der Kirchen und Religionsgesellschaften gemäß dem Gesetz Nr. 3/2002 Sb.	7
DISKUSSION	
M. J i r á č e k: Die Republik als Religion – über den französischen Grundsatz der „laïcité“	22
A. D e O t o: Kreuze in den öffentlichen Ämtern: Das Amt für die Staatsvertretung und zeitgenössische Gesetzgebungsinitiativen stellen den Verfassungsgrundsatz des laizistischen Staates in Italien in Zweifel	28
DOKUMENTE	
Vertrag zwischen der Republik Slowenien und dem Heiligen Stuhl über die Rechtsfragen.....	36
Vertrag zwischen der Slowakischen Republik und dem Heiligen Stuhl über die Militärseelsorge für die katholischen Gläubigen in Militäreinheiten	43
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Krafl, P.: Die Synoden und Statuten der Olmützer Diözese im Mittelalter (A. I. Hrdina)	48
INFORMATIONEN	
Präsentation des Buches: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Band 2 – Tschechien (S. P ř í b y l)	51
Aus der Geschichte des Ordensgymnasiums in Velehrad (F. Brázdil)	60
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Tschechisches Religionszentrum Velehrad in Rom (J. Dvořáček)	70
AUS DER GESELLSCHAFT FÜR KIRCHENRECHT	76
KURZE NACHRICHTEN	82
UNSERE AKQUISITIONEN	85

INDICE

S. Přibyl: Il concetto dei cosiddetti „diritti particolari“ delle Chiese ed Enti religiosi secondo la legge n. 3/2002 Coll.	7	
DISCUSSIONE		
M. Jiráček: La repubblica come la religione ossia sul principio di „laïcité“ francese	23	
A. De Oto: Le Croci negli uffici pubblici: L'Ente per la Rappresentanza dello Stato e le attività legislative mettono in dubbio il principio dello Stato laico in Italia	28	
DOCUMENTI		
L'Accordo fra la Repubblica di Slovenia e la Santa Sede sulle questioni giuridiche	36	
L'Accordo fra la Repubblica Slovacca e la Santa Sede sulla assistenza religiosa cattolica ai credenti – membri delle forze armate e forze di sicurezza della Repubblica Slovacca	43	
ANNOTAZIONI E RECENSIONI		
Krafl, P.: I sinodi e gli statuti della diocesi di Olomouc nel tempo medievale (I.A.Hrdina)	48	
INFORMAZIONI		
La presentazione del libro: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Band 2 – Tschechien (S. Přibyl)	51	
Dalla storia del liceo religioso a Velehrad (F. Brázdil)	60	
OGGI VI PRESENTIAMO		
Il centro religioso ceco „Velehrad“ a Roma (J. Dvořáček)	70	
DALLA SOCIETÀ DI DIRITTO CANONICO		76
LE NOTIZIE CORTE		82
LE NOSTRE ACQUISIZIONI		85

Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.

Stanislav Příbyl

Nový pojem „zvláštních práv“ církví a náboženských společností se objevil v zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů. Tento pojem neznal předchozí zákon č. 308/1991 Sb., který rovněž upravoval církevní problematiku a byl zákonem č. 3/2002 Sb. derogován a nahrazen. „Zvláštní práva“ církví a náboženských společností jsou rovněž neznámým pojmem v zahraničních konfesněprávních úpravách. Jaký je jejich smysl v novém zákoně o církvích?

1. Funkce zvláštních práv pro snížení cenzu osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti

Prvotní, „pragmatickou“ funkcí zvláštních práv v nové české konfesněprávní úpravě je jejich zasazení do budoucího dvojstupňového systému uznávání nově se hlásících církví a náboženských společností, který zákon č. 3/2002 Sb. zavádí. Církvím a náboženským společnostem hlásícím se k registraci by taková práva byla přiznána nikoli pouhou registrací, nýbrž až ve druhém stupni, totiž přiznáním oprávnění k výkonu zvláštních práv.¹ Za cenu velmi nízkého počátečního cenzu pouhých 300 osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti² nebudou taková práva přiznávána automaticky s registrací, ale teprve po lhůtě minimálně deseti let, během níž je potřeba splnit určité náležitosti.³ Nově se hlásící církve a náboženské společnosti si tedy oprávnění k výkonu zvláštních práv

¹Zákon č. 3/2002 Sb., § 11.

²Ibid., § 10 odst. (2), písm. c).

³Ibid., § 11 odst. (1): „Návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv může podat registrovaná církev a náboženská společnost, která: a) je registrována podle tohoto zákona nepřetržitě ke dni podání návrhu nejméně 10 let, b) zveřejňovala každoročně 10 let před podáním tohoto návrhu výroční zprávy o činnosti za kalendářní rok, c) plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám“.

budou muset „zasloužit“, zatímco „elitní klub“ jedenadvaceti v České republice již registrovaných církví a náboženských společností, uvedených v příloze nového zákona, má zákonem automaticky zaručen jejich dosavadní výkon.⁴

2. Výčet zvláštních práv

Taxativní výčet zvláštních práv je uveden v § 7 zákona. Dvě z nich se týkají působení církví v oblasti školství: vyučovat náboženství na státních školách a zřizovat církevní školy.⁵ Další dva okruhy zvláštních práv odzrcadlují *status quo* dosažený v České republice smluvním právem mezi státem a církvemi: „pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova“⁶. Mezi zvláštní práva patří rovněž v roce 1992 znovuobnovená přítomnost církví a náboženských společností při uzavírání sňatků⁷ a státem uznaná mlčenlivost duchovních.⁸ Jakýmsi „průřezovým“ zvláštním právem církví a náboženských společností je jejich financování z veřejných rozpočtů.⁹

3. Pojem zvláštních práv

Je zřejmé, že všechna tato práva církví a náboženských společností souvisejí s jejich aktivitami pronikajícími do veřejnoprávního prostoru, oproti ryze soukromé oblasti označované dříve komunistickým režimem jako „uspokojování

⁴Ibid., § 28 odst. (1): „Církev a náboženské společnosti, které ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona vyvíjely svou činnost jako registrované ze zákona, se považují za registrované podle tohoto zákona. Jejich seznam je uveden v příloze k tomuto zákonu. Rozsah oprávnění k výkonu zvláštních práv podle § 7 odst. 1, které mají tyto církve a náboženské společnosti ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstává zachován.“

⁵§ 7 odst. (1), písm. a) a e), s odvoláním na školský zákon (č. 29/1984 Sb.).

⁶§ 7 odst. (1), písm. b). Toto ustanovení reflektuje již uzavřené smlouvy v oblasti duchovní služby v armádě (z roku 1998) a ve vězeňství (první z roku 1995, nahrazena novou z roku 1998).

⁷Novela zákona o rodině č. 234/1992 Sb.

⁸Zde nový zákon církve a náboženské společnosti oproti předchozí právní úpravě zvýhodňuje, neboť zbavuje v § 35 duchovní trestní odpovědnosti za neoznámení: „Oznamovací povinnost nemá také duchovní registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozvídá-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství“. Trestnost za nepřekážení však zůstává, takže zpovědní tajemství není v právním řádu České republiky chráněno zcela bezvýhradně.

⁹Toto financování je stále zajišťováno právní úpravou z období stalinského komunismu (zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem), jakkoli zbažené novelizacemi po r. 1989 diskriminačních ustanovení.

duchovních potřeb“. V jakém smyslu však zákonodárce pojímá tato práva církví a náboženských společností jako „zvláštní“ práva?

Rozhodně se nejedná o práva zvláštní ve smyslu určitých *speciálních* práv vymezených vůči obdobným právům obecným.¹⁰ V § 7 zákona se jedná se spíše o práva *specifická*, neboť podle důvodové zprávy se taková práva běžně každému subjektu nepřiznávají: „V tomto ustanovení se vychází z toho, že stát může umožnit církvím a náboženským společnostem působit i v takových oblastech veřejné sféry, do nichž běžně neumožňuje vstup všem právníckým osobám, ale ve kterých církev a náboženské společnosti, i když nejde o ‚hlavní‘ náboženské činnosti, tradičně v demokratických státech působí.“

Jsou tedy zvláštní práva jakýmsi doplňkem „hlavních“ aktivit církví a náboženských společností? Vždyť podle tohoto pojetí duchovní, který slouží bohoslužbu pro vězně, koná vlastně „vedlejší“ činnost, zatímco slouží-li tutéž bohoslužbu ve farním kostele, koná svoji „hlavní“ činnost. Zásadním defektem pojetí práv nazvaných „zvláštními“ není však nedostatek logiky, který se projevuje při takovém podrobnějším pohledu, nýbrž samotná jejich základní idea. Podle důvodové zprávy tato „vyjmenovaná práva nejsou právy náboženské svobody, která jsou dána Listinou. Proto jsou označena jako ‚zvláštní práva‘ a mohou je využívat jen ty církve a náboženské společnosti, u nichž lze na základě jejich delší činnosti do značné míry garantovat serióznost v tomto působení, ale též patřičné odborné zázemí pro takovou činnost.“

Toto pojetí zvláštních práv vykazuje jejich další rys: jsou *zvláštní*, protože nejsou *základní*, čili ústavně garantovaná práva. Jejich výkon je umožněn pouze díky blahosklonnosti státu: vždyť podle důvodové zprávy, jak již bylo zmíněno, stát *může* umožnit církvím a náboženským společnostem působit i v takových oblastech veřejné sféry, do nichž běžně neumožňuje vstup všem právníckým osobám. Zákonodárce však nevidí bytostné a úzké sepětí „zvláštních“ práv s právy vyplývajícími z náboženské svobody, která jsou garantována v čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod, jakož i mezinárodními smlouvami o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána.¹¹ Takový zúžený pohled se dopouští jednak faktického omylu, neboť jedno ze zvláštních práv, a to vyučovat náboženství na státních školách, je formálně právem základním, protože Listinou

¹⁰Srov. známou maximu „*lex specialis derogat generali*“.

¹¹Z ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána ve smyslu čl. 10 Ústavy, se práv vyplývajících z náboženské svobody týká především v čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

garantovaným,¹² avšak především nevnímá skutečnost, že jsou určité situace, za kterých člověk svá základní práva vyplývající z náboženské svobody běžným způsobem vykonávat nemůže. Jednak z důvodů přirozených – nachází se v nemocnici, v ústavu sociální péče – ale též z důvodů daných zákonem – nachází se ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody. Ze zákonem daných důvodů může být výkon práv vyplývajících z náboženské svobody také ztížen, i když ne zcela znemožněn: to je případ vojenské služby.¹³ Italská konfesněprávní doktrína reflektuje danou tematiku v tomto smyslu: „Téma duchovní služby je nastoleno ve vztahu k tzv. „oddělujícím institucím“ (*istituzioni segreganti*) nebo „totalizujícím institucím“ (*istituzioni totalizzanti*), tedy ve vztahu k institučním zařízením, v nichž z právních důvodů (jako v případě ozbrojených sil nebo v nápravném systému) nebo z přirozených důvodů (v případě nemocnic, zdravotnických nebo pečovatelských ústavů) je svoboda jednotlivce omezena a podmíněna vzhledem k vyšším organizačním a ochranným požadavkům instituce, v níž je jednatel nucen pobývat“.¹⁴ V takových institucích se církve věnují tzv. specifické pastorační, tedy duchovenské péči o vymezené konkrétní skupiny osob. Těm se umožňuje uskutečňovat i ve ztížených podmínkách výkon práv plynoucích z náboženské svobody. Důvodová zpráva však vidí za zvláštními právy pouze církve a náboženské společnosti jako instituce, jimž se udílejí formou zvláštních práv privilegia (stát *může* umožnit církvím působit v oblastech veřejné sféry), avšak nevšímá si člověka, který má základní práva vymezená a garantovaná Listinou i mezinárodními smlouvami o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána.

Podobně lze pohlížet také na „zvláštní právo“ církví a náboženských společností být financovány z veřejných rozpočtů. Aby se mohla práva vyplývající z náboženské svobody realizovat, je třeba alespoň minimálního materiálního zabezpečení církví a náboženských společností. Financování církví státem za situace, kdy je jim znemožněno nabývat dostačujících materiálních prostředků pro vlastní činnost jiným způsobem,¹⁵ je tedy rovněž prostředkem k zabezpečení

¹²Listina základních práv a svobod, čl. 16 odst. (3): „Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách“.

¹³Srov. čl. 9 odst. 2 písm. b) Ústavy ČR.

¹⁴G. DALLA TORRE, *Lezioni di Diritto Ecclesiastico*, Torino 2000, s. 237.

¹⁵Při získávání prostředků na činnost církví by mělo být vždy prioritou financování vlastními členy, jak ostatně potvrzuje v případě katolické církve c. 222 § 1 CIC/1983: „Křesťané jsou povinni přispívat na potřeby církve, aby měla prostředky nutné pro bohoslužby, pro apoštolát a charitativní činnost a také pro přiměřené vydržování těch, kdo jí slouží.“

realizace individuálních a zejména kolektivních práv plynoucích z náboženské svobody.¹⁶ Státem respektovaný a garantovaný vstup duchovních do totalizujících institucí je obdobným východiskem z nouze při výkonu těchto práv jako státem garantované financování církví, a to v případě platů duchovních dokonce formou mandatorních výdajů ze státního rozpočtu. Reálný výkon některých základních práv a svobod se bez dostatečného materiálního zabezpečení neobejde: také politické strany mají Listinou garantována kolektivní práva¹⁷ a dostávají státní příspěvky na vedení volební kampaně.

4. Neúplnost výčtu zvláštních práv

Koncepce zvláštních práv církví a náboženských společností navíc nenachází svůj odraz v návrhu Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů. Nejde jen o skutečnost, že text smlouvy nezná samotný pojem zvláštních práv. Podstatnější je skutečnost, že v paralelních ustanoveních smlouvy se nachází určité rozšíření práv katolické církve do oblasti, kterou výčet zvláštních práv v zákoně č. 3/2002 Sb. nezná: „Katolická církev má právo vykonávat v zařízeních poskytujících sociální služby duchovenskou a pastorační službu pro osoby v nich umístěné, jež o to požádají“¹⁸ a podobně: „Katolická církev má právo vykonávat ve zdravotnických zařízeních duchovenskou a pastorační službu pro osoby v nich umístěné, jež o to požádají“¹⁹. Přitom pro duchovní péči v nemocnicích a sociálních ústavech je dosud příznačný nevyjasněný právní stav: „Úkony duchovní služby jsou však připouštěny pouze *ad hoc*, záleží vždy na rozhodnutí a toleranci ze strany rozhodujících pracovníků. Dosud nebyly vydány příslušné právní normy, kterými by nárok na duchovní péči v nemocnicích

¹⁶Ani ve Francii se již dnes nedodrzuje důsledná odluka církve od státu, jejíž finanční aspekt měl být původně vůči katolické církvi likvidační: „Na stavbu nových kultových budov nesmí laicistický stát poskytovat žádné přímé podpory. Může ale ručit za půjčky náboženských společností a poskytovat věcné právo stavby za symbolický poplatek. Rozsáhlá je podpora kulturních zařízení mimo rámec kultovních prostor, jako např. společenské sály přičleněné ke kultovním místům. Toto rozlišování mezi kulturou a kultem umožnilo již roku 1921 značné veřejné subvence na stavbu pařížské mešity, nedávno pro katedrálu v Evry a mešitu v Rennes. Laicistická redukce náboženství na kultovní záležitosti otevírá nečekané množství státní podpory náboženství, které jsou důsledně využívány. Náboženství je přece důležitou potřebou člověka. Na plavecké a fotbalové stadiony stát poskytuje peníze, taktéž na divadla a koncerty, proč ne také na náboženské potřeby? Náboženství nesmí být v horší pozici než sport a hry.“ – G. ROBBERS, *Vztah státu a církve v Evropě*, in: *Revue církevního práva* 16, 2/00, s. 81.

¹⁷Viz Listina základních práv a svobod, čl. 20.

¹⁸Čl. 13 odst. (3) Smlouvy.

¹⁹Čl. 14 odst. (2) Smlouvy.

a sociálních ústavech mohl být uplatňován, s přesným vymezením, kdy může být správou nemocnice či sociálního ústavu nepřipuštěn“.²⁰ Důvodová zpráva zákona č. 3/2002 Sb. ovšem vychází z předpokladu, že tento zákon bude upravovat vše, co je specifické pouze pro církve a náboženské společnosti: „Předmětem právní úpravy nejsou taková práva a povinnosti, která mají nebo mohou získat církve a náboženské společnosti pouze na základě splnění podmínek stejných s podmínkami pro ostatní právnické osoby. Jde např. o zřizování nemocnic, charitativních a sociálních zařízení, ale též např. o provozování sociální a charitativní péče a samozřejmě rovněž např. působení ve veřejných sdělovacích prostředcích“. Pastorační působení v nemocnicích nebo sociálních ústavech zde zmíněno není, aniž by bylo zařazeno mezi zvláštní práva církví a náboženských společností. Je nasnadě, proč mezi nimi není uvedeno: právě z toho důvodu, že obecné právní zajištění nemá, a to ani formou obecně závazného právního předpisu, ani formou smluvního zajištění, jak je tomu v případě duchovenské činnosti v armádě a ve vězeňství. Návrh smlouvy se Svatým stolicem tuto skutečnost reflektuje odkazem na dílčí, partikulární smluvní právo, odlišné od obecné smluvní úpravy působení církví a náboženských společností ve vězeňství a v armádě ČR: „Další podmínky pro výkon a zajištění duchovenské a pastorační služby v zařízeních poskytujících sociální služby mohou být stanoveny dohodou mezi příslušným církevním představitelem a příslušným zařízením sociální péče“ a obdobně: „Další podmínky pro výkon a zajištění duchovenské a pastorační služby ve zdravotnických zařízeních mohou být stanoveny dohodou mezi příslušným církevním představitelem a příslušným zdravotnickým zařízením“.²¹ Jinak ovšem smlouva uvádí pastoraci v sociálních (č. 13) a zdravotnických zařízeních (čl. 14) v plynulém sledu s pastorací ve vězeňství (čl. 15) a v ozbrojených silách (čl. 16). Podobně vyjadřoval vzájemnou souvislost působení církví a náboženských společností v totalizujících institucích předchozí zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností ve svém § 9,²² v němž předpokládal rovněž budoucí utváření smluvního práva v těchto oblastech.²³ Charakter takového smluvního práva ovšem zákon nevyjasňoval:

²⁰J. R. TRETERA, *Stát a církve v České republice*, Kostelní Vydří 2002, s. 145.

²¹Čl. 14 odst. (3) Smlouvy.

²²§ 9 odst. (1): „Pověřené osoby vykonávající duchovenskou činnost mají právo vstupu do veřejných zařízení sociální péče a zdravotnických zařízení a dětských domovů, dále mají právo vstupu do ubytovacích objektů vojenských útvarů, do míst, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova.“

²³§ 9 odst. (2): Církve a náboženské společnosti dohodnou s těmito zařízeními a útvary pravidla vstupu do jejich objektů a výkonu náboženských úkonů v nich, pokud postup není upraven jinými obecně závaznými právními předpisy.“

„Ze znění § 9 (2) však zcela zřetelně nevyplývá, zda dohody tohoto druhu mají být uzavírány *ad hoc* s jednotlivými institucemi anebo mají být obecné pro všechny instituce téhož druhu“.²⁴ Následující vývoj ukázal rozštěpení právního zajištění tohoto jinak homogenního působení církví a náboženských společností: zatímco jejich pastorační působení bylo zajištěno smluvně v případech armády (1998) a vězeňství (1994, nově 1999) a zařazeno do zvláštních práv taxativně vypočtených v zákoně č. 3/2002 Sb., působení duchovních v sociálních a nemocničních zařízeních není zajištěno ani obecnou smluvní úpravou ani zákonem o církvích. Přitom jde o aktivity, které svým charakterem jsou velmi obdobné. Z hlediska zájmů státu lze ovšem pochopit, že ozbrojené síly a vězeňský systém jsou „uzavřenější“ entity než sociální a zdravotnické ústavy, a vystupuje v nich do popředí silová a represivní funkce státu, a proto je zde daleko větší zájem o smluvní úpravu, jakož i o její zákonné potvrzení.

Zákonu č. 3/2002 Sb. však zjevně chybí velkorysý seznam práv, obsažený v předchozím zákoně o církvích a náboženských společnostech. Jednalo se, na rozdíl od výčtu zvláštních práv v novém zákoně, o seznam demonstrativní, který měl ve své komplexnosti jakýsi manifestační ráz, jímž chtěl zákon přijatý v roce 1991 reagovat na předchozí čtyřicetileté období, ve kterém komunistický režim církvím práva upíral.²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb. však takový seznam již nepostrádá. Podle ní je možno oproti předchozímu zákonu „též vynechat některá ustanovení, která jsou samozřejmá (např. vysílat své zástupce do zahraničí a přijímat zahraniční návštěvy)“, považuje tedy za zbytečné zakotvit legační právo církví, dříve potvrzené v § 6 (1) písm. l) zákona č. 308/1991 Sb. Navrhovaná smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem však vzájemné diplomatické zastoupení za „samozřejmé“ nepovažuje a přítomnost diplomatického zastoupení Svatého stolce v České republice nekvalifikuje

²⁴S. PŘIBYL, *Diritto Ecclesiastico Ceco*, Roma 2002, s. 239.

²⁵§ 6 odst. (1): „Cirkve a náboženské společnosti mohou k plnění svého poslání zejména: a) svobodně určovat své náboženské učení a obřady; b) vydávat vnitřní předpisy, pokud nejsou v rozporu s obecně závaznými právními předpisy; c) poskytovat duchovní a hmotné služby; d) vyučovat náboženství; e) vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na vysokých školách bohosloveckých a bohosloveckých fakultách za podmínek stanovených obecně závaznými právními předpisy; f) organizovat bez oznámení svá shromáždění; g) vlastnit movitý i nemovitý majetek a mít jiná majetková a nehmotná práva; h) zřizovat a provozovat účelová zařízení; i) provozovat tisk, nakladatelství, vydavatelství a tiskárny; j) zakládat a provozovat vlastní kulturní instituce a zařízení; k) zřizovat a provozovat vlastní zdravotnická zařízení a zařízení sociálních služeb a účastnit se na poskytování těchto služeb i ve státních zařízeních v souladu s obecně závaznými právními předpisy; l) vysílat své zástupce do zahraničí a přijímat zástupce církví a náboženských společností ze zahraničí.“

jako zahraniční „návštěvu“: „Smluvní strany potvrzují diplomatické zastoupení České republiky u Svatého stolce na úrovni velvyslanectví a diplomatické zastoupení Svatého stolce v České republice na úrovni apoštolské nunciatury“.²⁶ Miniaturním zbytkem demonstrativního výčtu práv církví obsaženého v § 6 (1) zákona č. 308/1991 Sb. je v novém zákoně ustanovení § 6 (3), které vymezuje náznakem demonstrativního výčtu práva církví a náboženských společností již registrovaných, jimž však doposud nebylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv. Seznam však obsahuje pouze dvě položky: „a) vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na vysokých školách bohosloveckých a bohosloveckých fakultách za podmínek podle zvláštních předpisů, b) získat oprávnění k výkonu zvláštních práv podle tohoto zákona“.

5. Fiktivní snížení cenzu osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti v zákoně č. 3/2002 Sb.

Právě v souvislosti s přiznáním oprávnění k výkonu zvláštních práv i s cenzem povinného minimálního počtu osob hlásících se k nově se ustanovující církvi nebo náboženské společnosti však došlo v novém zákoně ke zvláštním anomáliím. Předchozí právní úprava²⁷ se jevila jako nevyhovující, neboť diskriminovala církve rozdílnou výší početního cenzu osob hlásících se k církvi nebo náboženské společnosti: nepřiměřeně vysoký počet 10 000 takových osob neplatil pro členské církve Světové rady církví (*World Council of Churches*), kde stačil počet pouhých 500 osob.²⁸ Nicméně nový zákon obsahuje v § 27 (8) ustanovení o výjimce v udělování oprávnění k výkonu zvláštních práv, které je sice formulováno obecně, zachovává nicméně diskriminační charakter umožněním příliš širokého prostoru pro administrativní uvážení: „Ministerstvo se souhlasem vlády může učinit výjimku a přiznat oprávnění ke zvláštním právům podle § 7 odst. 1 církvím a náboženským společnostem, které reprezentují významné

²⁶Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 2.

²⁷Zákon ČNR č. 161/1992 Sb.

²⁸Toto ustanovení bylo sice diskriminační, ale zároveň též prakticky neproveditelné: „Sotva kdy se stane, aby některá ze zahraničních národních církví, které jsou členkami SRC, měla na území ČR více než 500 zletilých členů. Pokud by se příslušníci několika takových národních církví stejného vyznání spojili a vytvořili v ČR novou církev, pak tato církev možná bude mít více než 500 zletilých členů, ale nebude ještě členem SRC, která církve přijímá za své členy až od dosažení počtu 10.000 členů. A vznikla-li taková nová církev v ČR odštěpením části členů od některé dosavadní v ČR působící církve, nemusí být hned přijata do SRC“. – J. R. TRETERA, op. cit., s. 73.

světové náboženství s dlouhou historickou tradicí, působící na území České republiky a jsou registrovány podle tohoto zákona (...). Výjimku podle tohoto odstavce lze udělit pouze do 5 let od nabytí účinnosti tohoto zákona“.²⁹ Jiné církve, které nesplní tyto obecně formulované podmínky nebo nestihnou požádat do pěti let o výjimku, budou muset v souladu s ustanovením § 11 (1) splňovat desetiletou lhůtu pro požádání o oprávnění k výkonu zvláštních práv a budou muset také podle § 11 (4) prezentovat podpisy již nikoli 300 osob, hlásících se k nim, nýbrž „tolika zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice hlásících se k této církvi a náboženské společnosti, kolik činí 1 promile obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu“. Tím se ovšem vracíme prakticky zpět k dříve kritizovanému desetitisícovému cenzu. Navíc je třeba, aby církve nebo náboženská společnost před podáním návrhu na oprávnění k výkonu zvláštních práv publikovala každoročně po 10 let výroční zprávy o své činnosti.³⁰

6. Nivelizace zvláštních práv

Určitou nepružnost lze v spatřovat v nivelizujícím chápání zvláštních práv. Zákon formuluje zvláštní práva pro všechny církve a náboženské společnosti bez rozdílu, zatímco ony by často raději vykonávaly pouze některá z nich, a to například taková, která by smluvně dohodly se státem. Je pravda, že zužo-

²⁹Důvodová zpráva prozrazuje, o které subjekty by se mohlo jednat: „Vzhledem k tomu, že zákon č. 161/1992 Sb. stanovuje tzv. početní cenzus na 10 tisíc dospělých osob, občanů ČR, kteří mají k církvi a náboženské společnosti věroučný vztah, nemohou se stát právníckými osobami v naší republice církve a náboženské společnosti s menším počtem věřících, jako jsou např. anglikáni, muslimové, buddhisté.“

³⁰§ 11 odst. 1, písm. b). Důvodová zpráva zdůvodňuje požadavek předkládání výroční zprávy jak církvi, hlásících se o přiznání zvláštních práv, tak i těch církví, které je již vykonávají takto: „Zvláštní význam má z hlediska uvedené garance státu řízení o přiznání výkonu zvláštních práv, jímž se přiznává církvím vstup do veřejné sféry a ke zvláštnímu způsobu financování daňovými poplatníky. Jak již bylo uvedeno výše v části o liberalizaci přístupu církvi a náboženských společností k nabytí postavení právnícké osoby, jde o řízení, kterým stát přiznává církvím a náboženským společnostem zvláštní práva typu přístupu do veřejné sféry, kterou si vyhrazuje sám nebo veřejná moc. Proto je na místě stanovit další podmínky pro nabytí těchto práv, která nejsou právy garantovanými Listinou jako práva náboženské svobody. Při tomto řízení se proto posuzuje nejen soulad učení církve a náboženské společnosti s podmínkami stanovenými navrhovanou právní úpravou, ale i soulad učení církve a náboženské společnosti s těmito podmínkami. Důležitým podkladem má být zejména předkládání výroční zprávy. Tato povinnost je ukládána významným subjektům v oblasti školství, vědy a v dalších oblastech. Protože církve a náboženské společnosti takovými významnými subjekty dozajista jsou, jeví se jako vhodné uložit tuto povinnost i jim. Předkládání výroční zprávy by bylo v souladu i se zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.“

vání faktického rozsahu výkonu zvláštních práv mohou církve a náboženské společnosti provést *via facti* tím, že některá zvláštní práva nevykonávají. Mezi zvláštními právy je ovšem také jedna „proměnná“, kterou je výkon zpovědního tajemství nebo výkon práva obdobného zpovědnímu tajemství. Napříště bude stát uznávat zachovávání povinnosti mlčenlivosti duchovními pouze u těch církví nebo náboženských společností nově se hlásících k výkonu zvláštních práv, které doloží, že „povinnost mlčenlivosti duchovních v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství je tradičně součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let“.³¹ Zásadní roli hraje v tomto ustanovení fakt, že některá z tzv. „nových náboženských hnutí“³² mají tendenci zneužívat informace osobního rázu právě pod záminkou utajování. Nejdramatičtější se nivelizace základních práv může projevit při případném zrušení oprávnění k jejich výkonu. Byť by církev či náboženská společnost porušovala povinnosti při výkonu pouze jediného z nich,³³ „rozhodnutí ministerstva o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv registrované církve a náboženské společnosti se týká *všech* zvláštních práv podle § 7 odst. 1.“³⁴ Nivelizaci výkonu zvláštních práv by bylo i v České republice možno nahradit individualizovanějším a diferencovanějším uplatněním smluvního principu, který by vyšel vstříc konkrétním požadavkům jednotlivých církví nebo náboženských společností: „Máme za to, že je nešťastné vůbec hovořit o „zvláštních právech“ a upozorňovali jsme na to během legislativní přípravy. Zda a která oprávnění budou církve používat, je v řadě evropských zemí ponecháváno na smlouvách mezi církvemi a státem. Smluvní princip v této oblasti používají všechny státy sousedící s naší republikou“.³⁵ Posledním státem sousedícím s Českou republikou, který smluvní řešení ve vztahu k církvím zavedl, je Slovensko. Tato země ponechala v platnosti původně federální zákon č. 308/1991 Sb. a doplnila jej o ustanovení, které umožňuje rozvoj smluvního práva: „Stát může s církvemi a náboženskými společnostmi uzavírat smlouvy

³¹ § 11 odst. (5).

³² Je lépe použít tohoto označení nežli výrazu sekta: „Tento výraz má své opodstatnění v pojednáních sociologického nebo religionistického rázu (...). V právních a právnických textech se raději tomuto označení vyhneme, a tím i nebezpečí, že bychom se mohli dopustit urážky některé církve nebo náboženské společnosti, ať již státem uznané (registrované) nebo dosud neuznané (neregistrované), a tedy jejich členů, resp. vyznavačů jimi reprezentovaného náboženství nebo víry.“ – J. R. TRETERA, op. cit., s. 71.

³³ § 21 odst. (1), písm. c).

³⁴ § 21 odst. (3).

³⁵ J. R. TRETERA, op. cit., s. 74.

o vzájemné spolupráci“.³⁶ Český zákonodárce má spíše opačnou, unifikující a nivelizující tendenci – hodlá upravit výkon zvláštních práv nově a jednotně, což se dotkne i těch smluv, které již byly v České republice s církvemi uzavřeny: „Do doby přijetí zvláštních právních předpisů podle § 7 odst. 2 lze zvláštní práva vykonávat podle dosavadních právních předpisů. Dohody o výkonu těchto práv registrovaných církví a náboženských společností uzavřené před nabytím účinnosti tohoto zákona zůstávají do této doby v platnosti“.³⁷

7. Nález Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. listopadu 2002, týkající se zákona č. 3/2002 Sb., samotnou koncepci zvláštních práv církví a náboženských společností nenapadl. Zrušil však podle jeho názoru protiústavní ustanovení § 21 odst. 1 písm. b): „Jeho podstatou je totiž možnost ministerstva zrušit oprávnění k výkonu zvláštních práv, pokud registrovaná církev a náboženská společnost nezveřejňuje každoročně výroční zprávu podle § 7 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb. Tuto možnost zákon stanoví paušálně, tzn. napadené ustanovení umožňuje např. odnětí práva církvi nebo náboženské společnosti vyučovat náboženství na státních školách, uzavírat církevní sňatky nebo zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními jen z toho důvodu, že registrovaná církev nebo náboženská společnost každoročně nezveřejňuje výroční zprávu. Tato úprava podle názoru Ústavního soudu zjevně nerespektuje princip proporcionality, podle něhož by měla zákonná úprava důsledně zachovávat vyváženost vztahu mezi porušením práva ze strany církve a náboženské společnosti na straně jedné a mezi uplatněnou sankcí státem na straně druhé. V daném případě však zmíněná proporcionalita není zachována, jelikož na pochybení církví a náboženských společností v oblasti výhradně informační povinnosti následuje sankce, spadající svojí povahou do oblasti náboženské činnosti“.

³⁶§ 4 odst. (5) z. 308/1991 Zb. ve znění zákona č. 394/2000 Z.z., kterým sa mení zákon č. 308/1991 Zb. – „Všetky cirkvi a náboženské spoločnosti majú pred zákonom rovnaké postavenie. V § 4 odst. 5 novela stanovuje, že štát môže s cirkvami a náboženskými spoločnosťami uzatvárať zmluvy o vzájomnej spolupráci. V prípade ostatných cirkví (tj. nekatolíckych – pozn. autora) však pôjde o vnútroštátne zmluvy, nakoľko tieto cirkvi na rozdiel od Katolíckej cirkvi nie sú subjektami medzinárodného práva. Zákon č. 394/2000 Z.z. nadobudol účinnosť 1. januára 2001.“ – M. ČEPLÍKOVÁ, *Postavenie cirkví a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*, in: *Revue církevního práva* 19, 2/01, s. 119.

³⁷§ 28 odst. (2) zákona 3/2002 Sb.

Neústavnost tohoto ustanovení má však navíc též rozměr jako celkové pojetí zvláštních práv coby privilegií pro církve a náboženské společnosti: člověku, kterému se nedostane duchovních služeb pouze proto, že „jeho“ církev neplní administrativně stanovenou povinnost stanovenou státem, se *ipso facto* nedostává práv vyplývajících z náboženské svobody. Administrativní náročnost by se neměla stát v právním státě kritériem pro uskutečňování základních lidských práv.

Resumé

Mezi novinky, které přinesl zákon č. 3/2002 Sb. patří pojem tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností, vypočtených taxativně v § 7 (1) zákona. Tato práva nebyla nově zavedena, jedná se spíše o právní fixaci těch práv, která jsou specifická právě pro církve a náboženské společnosti a představují určitý nadstandard oproti jiným, necírkvevním sdružením občanů. Jde o právo církví vyučovat náboženství na státních školách a zřizovat církevní školy, právo duchovních vstupovat do jednotek ozbrojených sil i do vězeňství, právo duchovních být oddávajícími při uzavírání sňatků s civilními účinky, státem uznanou mlčenlivost duchovních v trestním řízení a právo církví být financovány ze státního rozpočtu. Zatímco jedenadvaceti církvím, které již mají v ČR státní uznání, jsou tato práva ze zákona zachována, eventuální nově se k registraci hlásící církve se budou muset o získání těchto práv ucházet během minimálně desetiletého zkušebního období.

Pojetí „zvláštních práv“, zejména jak je prezentováno v důvodové zprávě zákona, působí dojmem, jako by šlo o privilegia, která stát poskytuje církvím jako korporacím, a nikoli o konkrétní realizaci práv jednotlivce, vyplývajících z náboženské svobody. Právě tento fakt je jádrem kritiky celého pojetí „zvláštních práv“. Výčet těchto práv navíc není vyčerpávající – chybí v něm především právo duchovních vstupovat i do nemocnic a sociálních ústavů.

Summary

Concept of so-called ‘special rights’ of churches and religious societies according to Act No. 3/2002 Coll.

One of the news brought by Act No. 3/2002 Coll. is term “special rights“ of churches and religious societies, enumerated taxatively in § 7 (1) of the said Act. Those rights were not newly introduced, more exactly it is a legal fiction of those rights specific especially for churches and religious societies and represent something extra compared to other, non-church associations of citizens. It is the right of churches to teach religion

at state-owned schools and build schools, right of spirituals to enter armed forces and penitentiaries, right of spirituals to assist at wedding with civil effect, state-acknowledged silence of spirituals during criminal trials, and right of Churches to being financed by the state budget. While the 21 churches already acknowledged by the Czech Republic keep those rights as per the wording of the Act, churches possibly new-to-register will have to take time before gaining these rights, for at least a ten-year period.

The view of “special rights“, namely as presented in the explanatory report on the Act, gives the impression of privileges the state provides for Churches as corporations, and not an in concreto exercise of rights of individuals resulting from religious freedom. It is this fact then that is the core of the criticism against the whole view of the “special rights“. The enumeration of those rights additionally is not exclusive – especially is there missing the right of spirituals to enter hospitals and social care institutes

Zusammenfassung

Zum Begriff der „Sonderrechte“ der Kirchen und Religionsgesellschaften gemäß dem Gesetz Nr. 3/2002 Sb.

Unter die Neuigkeiten, die das Gesetz Nr. 3/2002 Sb. mit sich gebracht hat, gehört der Begriff der sog. Sonderrechten der Kirchen und Religionsgesellschaften, die im § 7 (1) des Gesetzes abschließend aufgezählt werden. Diese Rechte wurden nicht neu eingeführt, es handelt sich vielmehr um rechtliche Fixierung derjenigen Rechte, die spezifisch eben für Kirchen und Religionsgesellschaften sind und die über die Rechte anderer nichtkirchlichen Vereinigungen hinausgehen. Es geht um das Recht der Kirchen, Religionsunterricht in den staatlichen Schulen zu erteilen und die kirchlichen Schulen einzurichten, das Recht der Geistlichen, in die Militäreinheiten sowie Gefängnisanstalten einzutreten, das Recht der Geistlichen, bei der Eheschließung mit zivilrechtlichen Wirkungen zu assistieren, ferner um die vom Staat anerkannte Schweigepflicht der Geistlichen im Strafverfahren und um den Anspruch der Kirchen auf staatliche Finanzierung. Während diese Rechte den 21 schon in Tschechien staatlich anerkannten Kirchen beibehalten bleiben, dürfen sich die neuen einen Antrag auf Registrierung stellenden Kirchen um Erwerb solcher Rechte erst nach Ablauf der zehnjährigen Bewährungsperiode bemühen. Die Auffassung der „Sonderrechte“, so wie es im Begründungsbericht zum Gesetz präsentiert wurde, scheint den Eindruck zu erwecken, es handle sich eher um Privilegien, die der Staat den Kirchen als Körperschaften gewährt, und nicht um die Ausgestaltung der individuellen Rechte, die sich aus der Religionsfreiheit ergeben. Gerade dieser Punkt bildet den Kern der Kritik solcher Auffassung der „Sonderrechte“. Darüber hinaus ist

die Aufzählung dieser Rechte nicht abschließend – es fehlt hier vor allem das Recht der Geistlichen, in die Krankenhäuser und Sozialanstalten einzutreten.

Riassunto

Il concetto dei cosiddetti „diritti particolari“ delle Chiese ed Enti religiosi secondo la legge n. 3/2002 Coll.

Alle novità contenute nella legge n. 3/2002 Sb. appartiene anche la nozione di cosiddetti “diritti particolari” delle Chiese ed Enti religiosi, elencati tassativamente nel § 7 (1) della legge. Questi diritti non sono stati introdotti adesso. Si tratta piuttosto della fissazione giuridica di quelli diritti che sono specifici appunto per le Chiese ed Enti religiosi, rappresentando un tenore superiore di diritti rispetto ad altre associazioni di carattere non-religioso. Si tratta della facoltà d’insegnare la religione alle scuole statali, erigere le scuole, le facoltà di preti all’ingresso nelle unità di forze armate e nelle carceri, celebrare matrimoni con gli effetti civili, mantenere la segretezza nel procedimento penale e il diritto delle chiese al finanziamento dal bilancio pubblico. Mentre alle ventun Chiese registrate nella Rep. Ceca al momento dell’entrata in vigore della legge vanno mantenuti i sovraddetti diritti, una Chiesa nuovamente richiedente la registrazione dovrà – per ottenerli – passare almeno un decennio di esistenza.

La nozione “diritti particolari” invoca l’impressione – sottolineata dal comunicato causale – che si tratti di privilegi che lo Stato concede alle Chiese come corporazioni e non come la concretizzazione di diritti individuali – garanzie di libertà di religione. Qui si trova il nocciolo delle voci critiche contro la nozione. Al più, l’elenco di diritti non é completo – ci manca soprattutto la facoltà d’ingresso nei stabilimenti di salute e di cura sociale.

O autorovi

Stanislav Příbyl, nar. 18. 11. 1966 v Praze, vystudoval teologii na teologické fakultě Papežské Lateránské univerzity v Římě, roku 1996 byl vysvěcen na kněze arcidiecéze pražské. Vystudoval též právnickou fakultu UK v Praze, a to v letech 1985 –1989 a 1998 – 2001, obhájil disertaci „Právní zajištění ekumenických vztahů mezi církvemi“ a dosáhl titulů JUDr. – Ph.D. Na Institutu obojího práva Papežské Lateránské univerzity obhájil roku 2002 disertaci „České konfesní právo“ a stal se tak doktorem kanonického práva. Je členem pracovního výbo-

ru SPCP, soudcem Interdiocézniho soudu v Praze a vyučuje konfesní právo na teologické fakultě JU v Českých Budějovicích.

Stanislav Příbyl, born Nov 18, 1966 in Prague, graduated in theology from the Papal Lateran University in Rome, in 1996 ordained a priest of the Prague Archdiocese. Also graduated from the Charles University College of Law, where he studied in 1985–1989 and 1998–2001, wrote a dissertation called “Legal Guarantees on Ecumenical Relations among Churches” and gained titles of JUDr. and Ph.D. At the Institutum Iuris Utriusque of the Papal Lateran University in 2002 successfully defended another dissertation called “Czech State Ecclesiastical Law“ and thus became Doctor of Canon Law. He is member of the Working Committee of the Church Law Society, judge of the Interdiocesan Court of Prague, and a lecturer in State Ecclesiastical Law at the College of Theology, University of South Bohemia, České Budějovice.

Stanislav Příbyl, geb. 18. 11. 1966 in Prag, absolvierte Theologie an der Theologischen Fakultät der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom, 1966 Priesterweihe in der Prager Diözese. Ferner absolvierte er auch Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag, und zwar in den Jahren 1985–1989 und 1998–2001. Im letzteren Zeitabschnitt verteidigte er seine Dissertationsarbeit „Rechtliche Sicherstellung der ökumenischen Beziehungen unter den Kirchen“ (JUDr., Ph.D.). Im Rahmen des Instituts für Staats- und Kircherecht (Institutum Utriusque Iuris) der Päpstlichen Lateranuniversität verteidigte er im Jahre 2002 seine Dissertation „Tschechisches Staatskirchenrecht“ und wurde somit Doktor kanonischen Rechts. Er ist Mitglied des Arbeitsausschusses der Gesellschaft für Kirchenrecht, Richter des Interdiözesangerichts in Prag und lehrt Staatskirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweiss.

Stanislav Příbyl, nato il 18 novembre 1966 a Praga, laureato in teologia alla Facoltà di Teologia della Università Pontificia Lateranense a Roma, nel 1996 ordinato sacerdote della arcidiocesi di Praga. Si é laureato anche dalla Facoltà di Giurisprudenza UK a Praga, fra 1985–1989 e 1998–2001, con la tesi “Garanzie giuridiche dei rapporti ecumenici fra le chiese” ha ottenuto i titoli JUDr. – PhD. All’Istituto Iuris Utriusque della Università Pontificia Lateranense ha difeso la tesi “Il diritto ecclesiastico ceco” ed é divenuto dottore di diritto canonico.

Republika jako náboženství, aneb o francouzské zásadě laicité

Michal Jiráček

Republic as a religion or about the French principle of 'laicité'

Die Republik als Religion – über den französischen Grundsatz der „laicité“

La repubblica come la religione ossia sul principio di “laicité” francese

Když začátkem letošního října rozhodlo vedení střední školy Henri-Wallon v Aubervilliers nedaleko Paříže o vyloučení dvou muslimských dívek ze školy z důvodu nošení tradičních šátků ve třídě, jako by se historie opakovala už po x-té. Směsice hnutí za práva imigrantů a krajně levicových organizací demonstrovala na protest před školou, zatímco představitelé učitelů stejně jako někteří politici (včetně krajně levicových) obhajovali vyloučení jako nutnou obranu takzvaného principu laicité a vzletně hovořili o soudržnosti Francouzské republiky, která by mohla být v ohrožení. Aféry islámských šátků zpestřují francouzský veřejný život už celých čtrnáct let (k první došlo na podzim roku 1989 v Creil) a problém se stále nezdá být vyřešen. Vezmeme-li v úvahu skutečnost, že podobné konflikty byly například v Německu, Belgii, Velké Británii nebo Švýcarsku řešeny bez většího rozruchu (často kompromisem na lokální úrovni), je celkem legitimní se ptát, proč je tato otázka ve Francii předmětem obecné hysterie.

Odpověď je v zásadě dvojitá. Zaprvé je třeba vzít v úvahu fakt, že Francie má největší muslimskou menšinu v Evropě (až pět milionů osob) a v souvislosti s její integrací čelí nemalým problémům. S tím koresponduje posílená pozice krajní pravice v posledních dvou desetiletích a vzrůst protiislámských nálad. Ponecháme-li stranou katastrofu 11. září, strach z islámského fundamentalismu dosáhl svého vrcholu v roce 1995 po teroristických útocích v pařížském metru, které byly spáchány v souvislosti s konfliktem v Alžírsku.

Druhý důvod, proč případ nabral jiný směr než v ostatních zemích, je hlubší a tkví v principu laicité, pro Francii specifickém. Francouzský stát je ve své ústavě definovaný jako „nedělitelná, laická, demokratická a sociální republika“.

Adjektivum laický (laïque), jehož původní význam „neduchovenský“ v češtině známe také, se ve francouzštině používá i ve smyslu protikladu k náboženství vůbec. „Laictví“ státu je tedy založeno na důsledném oddělení veřejné sféry od náboženství, které je vytlačeno do sféry soukromé. Oddělení zajišťuje především zákon o odluce státu a církvi z roku 1905, který zakazuje například jakékoli veřejné financování církvi, působení kněží na státních školách či přítomnost náboženských symbolů ve veřejných prostorech (jde zejména o úřady a školy). Význam přikládáný zásadě laicity dobře ilustruje fakt, že v ústavním textu slovo laická dokonce předchází slova demokratická a sociální.

Sekularizace či laicizace patří k nejdůležitějším procesům ve vývoji západních společností a jen díky nim dnes většina obyvatel západní Evropy může kroutit hlavou nad praktikami některých islámských režimů. Nicméně i ve většině západních sekulárních států stále přezívají nejrůznější formy propojení občanských záležitostí s církevními, které by byly ve Francii nepřijatelné. Ať už se jedná například o zasedání anglikánských biskupů v britské Sněmovně lordů, správu matrik luterskou církví v Dánsku či výběr 8 - 9% církevní daně v Německu. Rozdíly jsou důsledkem odlišného historického vývoje. V zemích protestantské tradice jako v Anglii či Dánsku došlo spolu s obecnou sekularizací společnosti i k postupné ztrátě vlivu církvi, a nebylo proto třeba radikálních řešení. Naopak ve Francii, kde si katolická církev osobovala nárok na globální kontrolu společenského života, proběhl ostrý konflikt mezi katolickým a laickým proudem, jehož výsledkem je právě striktní odluka. Pro zdůraznění takto dokonané laicizace státu se Francie označuje za stát nejen sekulární, nýbrž i laický.

Bez Boha a bez krále

V ČR bývá význam laicizace připomínán zřídka, ačkoliv se bezesporu jedná o významný rys politické vyspělosti a důležitý mezník v sociálních dějinách. Velká francouzská revoluce – jak jinak – stojí na počátku procesu laicizace ve Francii. Deklarace práv člověka a občana ze srpna 1789 poprvé namísto Božího původu moci z doby Ancien Régime uvádí, že „základ veškeré suverenity spočívá v národu“. Ústava z roku 1791 zaručuje svobodu náboženství a v neposlední řadě zákony z roku 1792 zavádějí občanské sňatky, umožňují rozvody a převádějí matriky z far na obecní úřady. Stát tím přebírá zodpovědnost za občanské záležitosti, které byly do té doby výhradně v rukou církve.

Vztah revoluční Francie a církve dal vzniknout katolicko-laickému konfliktu, citelnému až do začátku 20. století, který se někdy nazývá „válka dvou Francií“. Významnější část katolické církve se stavěla proti revoluci a volala

po restauraci starého režimu. Přispělo k tomu zejména znárodnění církevního majetku a takzvaná občanská konstituce duchovenstva z roku 1790, která zaváděla volení biskupů a farářů občany a navíc po nich vyžadovala přísahu na ústavu. V reakci na postoj církve v revoluční politice postupně převážil otevřeně antiklerikální proud, který místy usiloval dokonce o dekrizianizaci. Již v roce 1790 byly zakázány náboženské řády (v jejich prostorách se například usídlily politické kluby jakobínů, kordeliérů a feuillantů). V období jakobínského teroru v letech 1793 - 1794 pak docházelo k tvrdé perzekuci kněží. Stovky jich byly popraveny a tisíce donuceny k emigraci. Většina kostelů byla uzavřena nebo přeměněna na chrámy Nejvyšší bytosti či bohyně Rozumu (například pařížská katedrála Notre-Dame). Podle nového letopočtu se nadále dějiny neměly počítat od narození Krista, nýbrž od vyhlášení republiky. První pokus o odluku státu a církve z roku 1795 ovšem vydržel pouhých šest let, po nichž Napoleon uzavřel nový konkordát s Římem.

Z revoluce vzešlé spojení laického proudu s republikánským bylo nakonec rozhodujícím faktorem pro současné prosazení laicity a republiky v průběhu poslední čtvrtiny 19. století. Po pádu druhého císařství Napoleona III., jež bylo obdobím velkého vlivu katolické církve zejména ve školství, stály sympatie převážně části katolíků na straně možné restaurace monarchie. Monarchisté, kteří měli v parlamentu většinu, byli ovšem rozděleni, a tak dostala jako prozatímní řešení šanci republika. Je historickým paradoxem, že toto provizorium, z něhož vznikla III. Republika, bylo zatím nejdéle trvajícím francouzským režimem v moderní historii. Republikáni dokázali prosadit svou koncepci hlavně proto, že je spojovalo i úsilí o laicizaci země. Z boje s vlivem katolické církve na společnost se stalo jedno z hlavních politických témat konce 19. století. Jak řekl Jules Ferry, úkolem republikánů bylo „organizovat lidstvo bez Boha a bez krále“.

Pětinasobný ministr školství a dvojnásobný předseda vlády Ferry byl hlavním inspirátorem republikánské laické školy. Povinné, bezplatné a nábožensky neutrální školství uzákoněné v průběhu osmdesátých let mělo zajistit přístup ke vzdělání všem bez rozdílu vyznání či majetkových poměrů a znovu sjednotit národ. Tentokrát již vzdělání nestálo na základě katolické víry jako před revolucí, nýbrž na základě úcty k republice. Krucifixy byly nahrazeny státními symboly a namísto „mrvní a náboženské výchovy“ byla zavedena výchova „mrvní a občanská“. Ferryho taktika vyšla a spolu s upevněním republiky byl prosazen i její laický charakter. Ten stvrdilo vypovězení konkordátu s Římem a provedení odluky církvi od státu v roce 1905.

Jeden národ

Jednota francouzského národa je dnes považována za hlavní smysl zásady laicité (francouzský model integrace) a školství je v tomto ohledu stále stěžejní oblastí. Laické občanské hodnoty musí škola předat všem, neboť stojí nad všemi náboženstvími – na rozdíl například od Belgie, kde si žáci volí mezi výukou náboženství a laickou morálkou. Náboženství, které je vždy záležitostí jen určité skupiny, určité komunity, musí ve Francii zůstat za branami státní školy. Aby bylo zachováno právo na svobodný výkon náboženství, mají francouzské děti volnou středu, kdy mohou navštěvovat hodiny náboženství ve svých církvích (proto se ovšem stále chodí do školy i v sobotu).

Tento odpor proti vlivu různých komunit – komunitarismu – je velice starý. „Musíme odmítnout vše židům jako národu, a přiznat vše židům jako jednotlivcům,“ řekl Stanislas de Clermont-Tonnerre v Konstituantě roku 1791 během debaty o zrovnoprávnění židů. Zmíněný výrok dobře charakterizuje tradiční francouzskou nedůvěru ke všem jednotkám, které by mohly existovat uvnitř národa a státu. Interakce občan – stát byla ve Francii vždy rozhodující a význam skupin zprostředkovávajících sociální dialog velice malý (nízká účast v odbo-rech, stát poskytuje takřka všechny sociální služby atd.). Ze stejného důvodu se aktivní laická hnutí těžko smířují s decentralizací státu a protestují například i proti ratifikaci Evropské charty regionálních a menšinových jazyků, která by měla umožnit používání regionálních jazyků ve veřejné sféře. V přítomnosti islámských šátek ve škole mnozí spatřují právě pokus komunitarismu (islamismu) o průnik do veřejné sféry.

Dilema s šátky

Šátková aféra je v podstatě konfliktem dvou koncepcí. Je důležitější zajistit všem rovný přístup ke vzdělání nezatíženému náboženskou ideologií, jak to předpokládá laicité, nebo je důležitější chránit svobodu každého projevat svou víru, jak to vyžaduje například Evropská úmluva o lidských právech? Je vůbec přípustné omezovat svobodu ve jménu rovnosti? Ti, kteří se vyslovují pro toleranci šátek, tvrdí, že pravým úkolem laicité přece není zajišťovat uniformitu, nýbrž umožňovat pluralitu a svobodu myšlení. Pro odpůrce šátek jsou ovšem právě ony tím největším symbolem nesvobody – jsou známkou ponížení ženy a těm, které je nosí, znemožňují integraci do francouzské společnosti. Lze si je snad v šátku představit jako lékařky či policistky? Obhájci umírněného postoje uznávají, že asi nikoli. Otázkou pro ně ale zůstává, jak jejich integraci prospěje vyloučení ze školy.

Francouzská politická scéna je tváří v tvář tomuto problému rozpolcená. Levice, tradiční opora laicité, je zároveň tradiční ochránkyní práv přistěhovalců a slabších sociálních skupin. Pravice, tradičně ve věcech laicité zdrženlivá, je zase přívrženkyní tvrdého prosazování autority státu. Rozporuplné hlasy se proto ozývají ze všech stran a francouzská vláda stojí před složitou otázkou, jak najít takové řešení, aby se „vlk nažral a koza zůstala celá“.

Aféra navíc obnažila některé problémy francouzského islámu v režimu laicité, které vyplývají ze skutečnosti, že zákon z roku 1905 s novým náboženstvím na francouzském území nepočítal. Zatímco stát přispívá na údržbu náboženských staveb postavených před rokem 1905 (jedná se o většinu katolických kostelů), výstavbu nových podpořit nemůže. Nedostatek mešit a modlitebních míst je přitom patrně nejpálčivějším problémem francouzských muslimů. Skutečných mešit je ve Francii pouhých pět, přičemž byly vesměs budovány za peníze pocházející z arabských zemí (a s těmi se do Francie dostává radikální islám).

Možná novela zákona o odluce státu a církví, která by určitou státní pomoc francouzskému islámu umožnila, je jedním z témat, jimiž se od letošního léta zabývá speciální komise pro otázky laicité, jmenovaná prezidentem Chiracem. Komise složená z vědců, univerzitních profesorů i politiků má do konce roku 2003 vyslechnout asi stovku osobností (mezi nimi předsedy politických stran a ministry) a prezidentovi pak dát svá doporučení. Je však čím dál tím jasnější, že jakákoli reforma je nepravděpodobná. Práce komise se totiž soustřeďuje hlavně na jednu jedinou otázku: Zakázat nošení náboženských symbolů (rozuměj islámských šátek) ve školách speciálním zákonem, nebo ponechat situaci tak, jak je? (Podle rozhodnutí Státní rady z roku 1989 záleží na posouzení ředitele školy, zda se jedná o ostenativní propagaci náboženství, či nikoli.) Skutečnost, že se většina vyslechnutých osobností vyslovuje pro schválení zákona, jehož několik návrhů již ostatně v parlamentu bylo (například poslanec za RPR Ernest Chénier, bývalý ředitel školy v Creil, kde celá aféra začala, navrhoval v roce 1996 trestat porušení takového zákazu až dvouletým trestem odnětí svobody a pokutou 40.000 franků), svědčí o tom, že šátky skutečně vyvolávají atmosféru obecného ohrožení, jakkoli iracionální se to může zdát. Jako by ono historické splynutí laických a republikánských ideálů nebylo jen záležitostí racionální, ale znamenalo něco více.

Republika jako náboženství

Jean-Jacques Rousseau napsal ve Společenské smlouvě, že k udržení společenské soudržnosti je nezbytné určité „občanské náboženství“. Francouzská

revoluce se snad snažila vytvořit si takové náboženství nejprve reorganizací katolicismu (volby biskupů a farářů) a vytvořením nových kultů (když to nevyšlo). Napoleon se ze stejného důvodu rozhodl pro nový konkordát. Republikáni konce 19. století budovali tento občanský kult ze samotné (laické) republiky. Vidíme to přinejmenším na tom, jak republikánská symbolika od konce sedmdesátých let postupně nahrazovala symboliku náboženskou. Krucifixy na radnicích byly nahrazeny bustami Marianne, namísto křížů a pomníků svatým (jejichž stavba na veřejných místech byla později dokonce zakázána) se začaly budovat pomníky padlým obráncům vlasti a podobně. Roku 1880 byl státním svátkem vyhlášen 14. červenec, laický svátek oslavující republiku a odkaz revoluce, který měl být velkolepější než všechny katolické svátky. Republikánskou liturgii pomáhaly vytvářet velké civilní pohřby, jako byl například pohřeb Victora Huga v roce 1885. Hugo byl navíc pochován v Panteonu, který se jako místo odpočinku velkých osobností národa stal skutečným chrámem republiky.

„Všechny politické, náboženské i sociální víry jsou přijímány davy jen tehdy, vezmou-li na sebe formu náboženskou, která je staví mimo diskusi. Kdyby bylo možné docílit toho, aby davy přijaly ateismus, nabyl by zcela prudké nesnášenlivosti a žáru náboženského citu a ve svých vnějších formách by se brzy stal kultem,“ napsal Gustave Le Bon ve své Psychologii davu z roku 1895. Historie laicítě mu v podstatě dává za pravdu. Náboženské rysy laického republikánství přetrvávají dodnes (a to nejen u tradičních laických aktivistů, jakými jsou například zednářská lóže Grand Orient de France či volnomyšlenkářské hnutí Libre Pensée) a laický fundamentalismus je jevem snad stejně častým jako fundamentalismus náboženský.

Laicítě „osvobodila“ Francii od politického vlivu náboženských dogmat. Zdá se, že nyní by se Francie měla osvobodit od politického vlivu laické ideologie. Důkazem tohoto osvobození by mohlo být například to, kdyby v nynější aféře s šátky zaujala podstatně tolerantnější postoj, než jaký patrně stále převládá.

O autorovi

Michal Jiráček je absolventem Západoevropských studií FSV UK.

Michal Jiráček graduated from the West-European Studies, College of Social Sciences, Charles University Prague.

Michal Jiráček absolvierte Westeuropäische Studien an der Fakultät der Sozialwissenschaften der Karlsuniversität in Prag.

Michal Jiráček é laureato degli Studi di Europa Occidentale della FSV UK.

Kříže na veřejných úřadech: Úřad pro zastupování státu a současné zákonodárné iniciativy zpochybňují ústavní princip laického státu v Itálii

*Antonello De Oto*¹

Crosses in public offices: Office for State Representation and present legislative initiatives doubt constitutional principle of the laity state in Italy

Kreuze in den öffentlichen Ämtern: Das Amt für die Staatsvertretung und zeitgenössische Gesetzgebungsiniciativen stellen den Verfassungsgrundsatz des laizistischen Staates in Italien in Zweifel

Le Croci negli uffici pubblici: L'Ente per la Rappresentanza dello Stato e le attività legislative mettono in dubbio il principio dello Stato laico in Italia

Úřad pro zastupování státu v Bologni odpověděl svým posudkem ze dne 16. července 2002² na žádost školského úřadu obcí Malalbergo a Baricella v záležitosti týkající se problému, který se již delší dobu diskutuje:³ zda je ještě možno považovat za legitimní vystavení kříže v učebnách škol, na nichž se uskutečňuje povinná školní docházka. Tím se opětovně nastolila otázka významu, dovolenosti a dosahu, jaký má veřejně vystavené zobrazení ukřížovaného Krista nejen ve výchovném systému Italské republiky, ale též na jakémkoli veřejném úřadu.⁴ Obdobný problém se totiž vyskytoval také ve vztahu k nemocnicím,⁵

¹Tento článek je výňatkem přednášky na kolokviu v Boloni dne 23. 4. 2003, nazvaném „Laický stát a veřejné vystavování náboženských symbolů“, konaném na právnické fakultě v rámci vědecké iniciativy „Imeriovy středy“.

²Úřad pro zastupování státu v Boloni – posudek č. 34472002 na žádost ze dne 17. 5. 2002.

³Pro přehled odlišných názorových pozic právní vědy ohledně této problematiky viz diskusi odborníků na italské ústavní právo na: <http://www.unife.it/forumcostituzionale/index.html>.

⁴Viz: *Il Crocefisso nelle aule scolastiche non è lesivo della libertà di religione*, in: Italia Oggi, 10. 9. 2002, č. 37.

⁵Milánská zdravotní sestra, která se obrátila k islámskému náboženství, se rozhodla zdržet od práce, dokud nebudou odstraněny kříže z oddělení v milánské nemocnici Niguarda, protože znamenají porušení neutrality a laického charakteru státu. „Jde o otázku svědomí“ – řekla zdravotní sestra Rosa Petrone – „nacházíme se v multietnické a nábožensky pluralitní společnosti

k radám obcí a měst (které o něm vedly zanícené diskuse)⁶, k sídlu veřejnoprávní televize Rai v Miláně a dokonce k síni, kde rozhoduje kolegium Nejvyššího soudu Italské republiky.⁷

Tato otázka se může mnohým jevit jako bezvýznamná oproti vážným sociálním a právním problémům Itálie, které si jistě žádají přednostní řešení. Na druhé straně je však třeba připomenout, že střet ve věci náboženských symbolů se vyostřil následkem změněného mezinárodního klimatu, v němž se výrazněji než dosud projevilo zásadní vzájemné nepřátelství rozličných kultur.⁸ To pak vyvolává požadavek, aby etnické, kulturní a náboženské většiny ohraničily politický prostor, který by zamezil odlišným a sporným hodnotám jako důsledku migračního přílivu, a to také díky co nejobecněji přijatelným symbolům a většinovým identifikačním hodnotám.⁹

Nad rámec těchto sociálních a politických otázek, které hrají ve věci významnou roli, je třeba zkoumat tuto problematiku z čistě právního hlediska, a to ze tří důvodů:

1. objasnění povahy a dosahu nejvyššího ústavního principu laického státu;
2. zdůraznění neúčinnosti pokusů vnucovat cokoli v citlivých záležitostech, v oblasti svobody svědomí a vůbec etosu jednotlivých občanů;
3. odhalení necitlivosti v náboženských otázkách, a to dokonce v praxi samotných státních orgánů, včetně nerespektování narůstající právní doktríny a praxe ve

a vzhledem k tomu, že nemůžeme veřejně vystavovat všechny náboženské symboly, všechny je odstraňme“. Kříž v nemocnicích znamená pro Jednotu italských muslimů (Unione Mussulmani Italiani) určitý způsob „skrytého přesvědčování a vnucovaného proselytismu“, jakož i vyvěšování (formulováno přinejmenším nešťastně) „mrtvol na zdech“. Viz na: <http://www.amiciziacristiana.it/ilnuovo271201.htm>.

⁶Především na severovýchodě Itálie se rozvířila diskuse na místní úrovni, která dala podnět například k rozhodnutí veronské provincie z 5. listopadu 2001. Toto rozhodnutí radního uložilo koupit tisíce křížů z veřejných prostředků, aby byly vyvěšeny v základních a středních školách. Text rozhodnutí je publikován na www.giuri.unibo.it/attivita/dellecattedre/dirittoecclesiastico/documentazione.

⁷„Elegantní“ řešení zvolil Ústavní soud (v italském soudním systému označovaný též jako „Nejvyšší soud“ – Suprema Corte): poté co došlo k vymalování a restrukturalizaci soudní síně předseda Ústavního soudu nenavrhl, aby se znovu pověsil na zeď kříž, a místo toho jej nechal nahradit uměleckým dílem.

⁸Mám na mysli tragické události v New Yorku z 11. září 2001, které naznačují předěl mezi obtížným politickým prosazováním přibližování radikálně odlišných kultur a politikou podezření, „kulturních barikád“, která způsobuje radikální krizi v tzv. logice *melting pot*, a přivádí nás mílovými kroky k Huntingtonovým apokalyptickým věštbám. Viz S. FERRARI, *Lo spirito dei diritti religiosi*, Bologna 2002, *passim*, viz též G. FRANCIOSI, *Emergenza terrorismo e diritti di libertà*, in: Quaderni Costituzionali, č. 1/2002.

⁹Viz G. CIMBALO, *Contro uso politico del crocifisso*, in: www.unife.it/forumcostituzionale/contributi.

věci ochrany svobody svědomí, náboženství, jakož i paritního občanskoprávního a především trestněprávního zacházení s jednotlivými náboženskými vyznáními.¹⁰

Ohledně posledního bodu je zajímavé, jak italské ústavní i obecné soudnictví v posledních letech učinilo obrat v otázkách trestněprávní ochrany náboženského cítění a zvláštní normativní podpory (*favor*) vzhledem ke katolickému náboženství tím, že došlo ke skutečnému zrovnoprávnění ve stanovení trestních sankcí¹¹ a ke zrušení „náboženských“ skutkových podstat.¹² Tím došlo k opuštění většinového kritéria, které panovalo po dlouhou dobu a vzbuzovalo oprávněné pochybnosti ohledně práv menšin a respektu k laickému a pluralitnímu státnímu zřízení, které se poněkud vzdaluje duchu rozsudku Ústavního soudu č. 203/1989¹³ a prvnímu článku článku Dodatkového protokolu ke Smlouvě z Villa Madama (byla podepsána 18. 2. 1984 a je revizí italského konkordátu z roku 1929).

Ohledně specifické otázky křížů ve školách se rozhodl boloňský Úřad pro zastupování státu (na rozdíl od postupu, který by užil advokát ze soukromé sféry)¹⁴ využít dosavadních rozhodnutí ohledně této problematiky (právní názor Státní rady č. 63/1988 a Kasačního soudu sekce III., 13. 10 1998) a nerespektoval „nový právní kurs“, směřující ke zrovnoprávnění postavení náboženských vyznání vzhledem ke státu a zcela se vyhnul nálezu č. 439/2000, který má obecný dosah, ačkoli byl vynesena ve vztahu ke specifickému případu vyvěšování křížů ve volebních místnostech.¹⁵

¹⁰Z katolické strany však právě nejlepší doktrinální pozice vždy bránila symbol kříže, včetně přesné právní argumentace. Viz: R. COPPOLA, *Il simbolo del crocifisso e la laicità dello Stato*, (7. 12. 2001), in: www.unife.it/forumcostituzionale/contributi.

¹¹Viz Ústavní soud č. 440/1995, č. 329/1997 a poslední v časovém sledu z 1.-9. července 2002, č. 327 – za předsednictví soudce Ruperta, s nímž Nejvyšší soud prohlašuje neústavnost čl. 405 trestního zákona v části, která za narušování náboženského slavení katolického kultu předvídá přísnější tresty oproti sníženým trestům stanoveným ve čl. 406 trestního zákona za tytéž trestné činy spáchané vůči kultu jiných náboženských vyznání.

¹²Viz Ústavní soud č. 508/2000 – předsedající Mirabelli, který z italského trestního zákona vyřazuje čl. 402, jehož účelem bylo poskytnout za fašistického režimu zvláštní právní ochranu proti skutkům hanobícím katolické náboženství. Viz k tomu: S. CECCANTI, *Una libertà comparata. Libertà religiosa, fondamentalismi e società multietniche*, Bologna 2001, s. 224.

¹³Ústavní soud 12. dubna 1989, č. 203 – předsedající Saja, in: www.cortecostituzionale.it

¹⁴V. PIERGIGLI, *Avvocatura dello Stato e conflitti di attribuzioni*, Padova 1991, *passim*.

¹⁵A. DE OTO, *Presenza del crocifisso o di altre immagini religiose nei seggi elettorali: la difficile affermazione di una „laicità effettiva“* (poznámka k trestnímu kasačnímu rozsudku č. 439/2000, in: *Quaderni di diritto e politica ecclesiastica*, č. 2000/III s. 837 a násl.), G. DI COSIMO, *Simboli religiosi nei locali pubblici le mobili frontiere dell'obiezione di coscienza*, in: *Giurisprudenza Costituzionale*, 2000, s. 1121 a násl.; rozsudek byl také publikován s poznámkovým aparátem, in: *Foro Italiano*, 2000, II, s. 521.

Implicitní zrušení školských předpisů o krucifixu bylo klíčovým bodem problematiky, před kterou byla postavena Státní rada v roce 1988. Je vhodné připomenout, že stanovení nejvyššího ústavního principu laického státu náležením Ústavního soudu č. 203 ze 12. 4. 1989, jakož i úplná platnost Smluv z Villa Madama zvrátily účinnost administrativních norem, které jsou svojí povahou sekundární vůči ustanovením zákona, a tím spíše vůči nejvyšším ústavním principům. Případný nesoulad by tak neodvratně zrušil platnost takové administrativní normy. Krom toho není třeba, aby nová právní úprava (zmiňovaný nejvyšší ústavní princip laického státu a Dodatkový protokol ke Smlouvám z Villa Madama), která ruší administrativní normy, tyto normy výslovně zmiňovala, protože v takovém případě by padlo kritérium implicitní abrogace (podle čl. 15 obecných ustanovení o zákonech, která jsou součástí italského občanského zákoníku).¹⁶ Ke zcela opačným závěrům dospěl ve snaze zachránit kříže ve školách boloňský Úřad pro zastupování státu, jehož mínění by ovšem bylo legitimní pouze v případě, že by zcela neignorovalo právě popsany postup jurisprudence (známý ostatně z obecné teorie práva), který znamená zásadní pokus o zrovnoprávnění a normalizování italské náboženské scény.

Základní otázka, která stojí v pozadí celého problému, se dotýká i těch, kteří věří v Boha, avšak jsou stoupenci odluky (odlišné od představ 19. století), jež by oddělila výkon funkcí státu od poslání církví: může stát, který sebe označuje za laický, vnučovat na veškerém svém území symbol určitého náboženského vyznání? Tuto otázku je třeba položit i za cenu obvinění z ateismu nebo moderní hereze, jak by řekl Giuseppe Caputo.¹⁷ Je to otázka svobody, která se týká jak jednotlivého občana, tak veškeré státní správy. Jde o moderní návrat ke staré zásadě „dávejte císařovi, co je císařovo“, který znovu nastoluje existenci státu jako společného domu všech, a to v multikulturním a nábožensky pluralitním prostředí, ve kterém je třeba přijímat druhého v jeho odlišnosti a občané by se v něm neměli cítit nijakým způsobem odlišovaní.

I když argumentace filosofa Benedetta Croceho (*non possiamo non dirci cristiani* – nemůžeme se nenazývat křesťany) je intelektuálně velice přitažlivá a upoutává pozornost na důležité kulturní a sociologické otázky,¹⁸ neřeší zásadní právní otázky, které nastoluje vyvěšování náboženského symbolu, se kterým

¹⁶ L. ZANNOTTI, *Il Crocifisso nelle aule scolastiche*, in: *Il Diritto Ecclesiastico*, I s. 328 a násl. V témže článku autor také uvádí, že „(...) považovat kříž za pouhý pasivní symbol znamená zjevně násilný výklad“ (s. 357). Viz též A. DE OTO, *Presenza del crocifisso (...)*, pozn. 7.

¹⁷ G. CAPUTO, *Introduzione allo studio del diritto canonico moderno*, díl I, Padova 1987.

¹⁸ Viz k tomu: R. COPPOLA, *Ancora sulla guerra mossa al crocifisso? Riflessioni minime di un ecclesiasticista*, 6. 1. 2002, in: www.unife.it/forumcostituzionale/contributi

se identifikuje pouze část obyvatelstva v laickém státě.¹⁹ „Hlad po hodnotách“ sice musí být nasycen, avšak ne způsobem, který dává určitým gestům fundamentalistickou logiku,²⁰ a to za cenu, že se tak zřekneme něčeho podstatného z naší identity: v pluralitní a laické demokracii nelze „dělat jim to, co dělají oni nám“.²¹

Bezbranný a ukřižovaný Kristus, považovaný v katolicismu za symbol lásky, je zcela jistě odkazem na obecné dobro, navíc samozřejmě přítomným v italském prostředí, a tak je smutné pomýšlení na to, že by z veřejných prostor byl vyloučen takový vzor lásky. Avšak ve společenství je třeba se vžít do postavení každého jednotlivce, stát se má proto chovat neutrálně a jednotně, avšak (jako ústavní soud v nálezu č. 203/1989 a čl. 19 italské ústavy)²² pozorně zaručovat obecnost všech členů komunity a podporovat pokojný a svobodný rozvoj náboženských institucí. Neutrální obraz státu může právně spolunažívat s podporou náboženství,²³ takže by nebylo potřeba zavádět pojem relativního laického státu, neboť právní pojem laického státu je něčím, co se uskutečňuje naplno, a vzhledem k jeho povaze nejvyššího ústavního principu, hierarchicky nadřazeného nad samotný konkordát, je právní zásadou, která „(...) znemožňuje zavádět ideu pluralismu v preferenčním směru vzhledem k náboženství většiny (...)“.²⁴

Nedávno významné politické síly podpořily myšlenku jakési „lidové vývěsky“ na veřejných úřadech, aby zachránily kříž jako symbol. Návrh „masového oltářičku“, jako projev zvláštního „vyvěšovacího deliria“ je směšný jak proto, že vykazuje nedostatečnou citlivost a nezalost jiných náboženství (například

¹⁹Viz J. COOPER, *Enciclopedia illustrata dei simboli*, Padova 1987.

²⁰Viz F. ONIDA, *Il problema dei valori nello Stato laico*, in: M. TEDESCHI (vyd.), *Il principio di laicità nello Stato democratico*, Messina 1996, s. 92: „Fundamentalismy mají velkou přitažlivost, protože sdělují hodnoty, a to pouhou silou axiomů, aniž by vyžadovaly po rozumu námahu jejich hodnocení.“

²¹Srovnávání italské situace s chybějící svobodou názoru v islámských zemích je zjednodušující a nepřesné, vzhledem k tomu, že úroveň demokracie a prosazování lidských práv v nich není dostatečně zajištěno. Nemůžeme se porovnávat s uspořádáním v konfesijních státech, abychom se pokoušeli zarazit požadavky a jevy, které lze jistě těžko skloubit s italským sociálním zázemím. Odpověď, kterou nabízejí pravidla a principy platné v Italské republice, zajistí nepochybnitelný a obecně sdílený přístup založený na rovném hodnotícím měřítku vůči všem náboženským vyznáním.

²²Ústava Italské republiky, čl. 19: „Všichni mají právo svobodně vyznávat svoji náboženskou víru v jakékoli formě, individuálně nebo společně, hlásat ji a vykonávat její kult soukromě nebo veřejně, pokud nejde o obřad odporující dobrému mravu“.

²³Pochybnosti ohledně tohoto spojení vyjadřuje: F. PATRUNO, *La guerra ai crocifissi ed ai simboli del catolicesimo di fronte alla cultura italiana ed europea*, srov.: www.studiocelentano.it/editorial/patruno.

²⁴Viz S. CECCANTI, *Replica*, srov.: www.unife.it/forumcostituzionale/contributi/.

muslimové vůbec nezobrazují Alláha, zatímco protestanté, přes různé vnitřní rozdíly, jsou zajedno v kritice „modlářské“ praxe katolicismu (...),²⁵ tak proto, že by navíc narazil na potřebu vizuální neutrality při styku občana s úřadem. Dále je třeba brát v úvahu práva na svobodu myšlení a svědomí zaměstnanců příslušných úřadů, kteří se fakticky dostávají pod více či méně žádanou ochranu náboženského symbolu. Avšak i kdyby se přijala tato přinejmenším zvláštní vize jako návrh na řešení problému, stejně by nezabránila případnému vyloučení náboženského citění některých občanů.

Také šíření nových náboženských hnutí neumožňuje v případě, že ten který kult by to požadoval, veřejně vystavovat jejich rozmanité náboženské symboly, a to také těch subjektů, které profesor Coppi ve svém významném spisu označuje jako „(...) ony zvláštní kulty, které často svojí smutnou podobou charakterizují současnou dobu (...)“.²⁶

Zdá se však, že směr se ubírá jinudy, o čemž svědčí prohlášení ministryně Morattiové,²⁷ které vyústilo do návrhu zákona přízpůsobeného katolické většině (zvláštní zájem na zákonodárné iniciativě, zejména v „protiislámském“ směru, projevila parlamentní skupina Ligy Severu), který by uzákonil povinné vyvěšování symbolu kříže na každém veřejném úřadě, čímž by se ignorovala již probíhající diskuse o přežívání normativy z fašistického období, jejíž součástí je též *circolare Casati*, jímž bylo zavedeno povinné vyvěšování křížů v roce 1924.

Také italský parlament předložil návrh zákona v témže duchu jako návrh ministra školství (i když časově jej předchází): návrh zákona č. 2749 – ze 14. (tedy současného) volebního období, jehož předkladatelem je senátor Bricolo, v čl. 3 uvádí: „(...) Ve všech učebnách škol všech druhů a stupňů a na všech (...) úřadech (...) se ukládá povinnost vyvěsit na vyvýšeném a pro všechny dobře viditelném místě zobrazení kříže.“

V následujícím článku 4 se počítá se sankcemi: „(...) ten, kdo odstraňuje z důvodu nenávisť znamení nebo zobrazení kříže, nebo jej hanobí, je potrestán odnětím svobody až do šesti měsíců nebo pokutou tisíc euro (...)“.²⁸ V případě, že by se tyto parlamentní zákonodárné iniciativy staly skutečnými zákony, byl by fakticky znovu zaveden trestný čin hanobení náboženského citění katolíků, vyloučený z trestního zákona roku 2000 Ústavním soudem Italské republiky,

²⁵Viz G. CIMBALO, *Contro uso politico...*, in: viz pozn. 9.

²⁶F. COPPI, *Plagio*, in: *Enciclopedia del diritto*, Milano 1985, s. 943.

²⁷O. LA ROCCA, *La campagna della Moratti: „Reporteró i crocifissi a scuola“*, srov.: www.repubblica.it/online/cronaca/crocefissi/moratti/moratti.html.

²⁸Návrh byl předložen 15. května 2002, srov.: www.camera.it/lavori/stampati/.

a nenastalo by tak nic jiného než vytvoření společenské atmosféry ideologických sporů, neboť stát by přijal za své určité etnicko-náboženské pojetí.²⁹

Pokud chceme opravdu veřejně vystavovat symboly, ať je na řadě italský stát, neboť právě ten býval obviňován z nedostatku obřadností. Je tedy namístě připomenout, že ve společném domě všech občanů Italské republiky „(...) pouze italská vlajka je, či měla by být, symbolem všech (...)“.³⁰

O autorovi

*Antonello De Oto, narozen roku 1971 v Termoli, region Campobasso v Itálii, absolvoval Univerzitu v Boloni, kde obhájil disertaci z konfesního práva na téma Trestní ochrana duchovních a řeholníků a dosáhl maxima 110 bodů. V březnu 2001 byl přijat na doktorandské studium (PhD.) z konfesního práva na Univerzitě v Perugi. Je členem studijní komise konfesního a kanonického práva právnické fakulty v Boloni. Je autorem četných publikací ve vědeckých časopisech *Quaderni di diritto e politica ecclesiastica* a *Il Diritto Ecclesiastico*.*

Antonello De Oto, born 1971 in Termoli, Campobasso region, Italy, graduated from University of Bologna, where he wrote a dissertation in State Ecclesiastical Law in Criminal Protection of spirituals and friars, and gained a maxime of 110 points. In March, 2001, entered the doctor's study (Ph.D.) in State Ecclesiastical Law at University of Perugia. A member of the Study Committee of

²⁹V době odevzdání tohoto příspěvku do tisku v Itálii znovu vzplanula polemika o kříži na veřejných úřadech. Vzednutí vášni způsobilo nařízení soudu v Aquile, které vyhovělo odvolání podanému Adelem Smithem, předsedou U.M.I. (Jednota italských muslimů), vykonávajícím rodičovskou pravomoc nad nezletilými syny Chaledem a Adamem, a odsoudilo základní školu „A. Silveri“ v Ofeně (provincie Aquila) k odstranění kříže, vystaveného ve třídách, do nichž chodí islámští nezletilci. Stěžovatel napadá narušení svobodného rozvoje svědomí vlastních dětí následkem přítomnosti kříže jako symbolu v místnostech školy, do níž chodí, a proto žádal jejich odstranění procedurou v případě naléhavé nutnosti (čl. 700 italského občanského soudního řádu). Soudce rozhodl, že se jedná o absolutní právo na svobodu zaručené ústavou jako svoboda svědomí, a vzhledem k tomu, že se jedná o škodu nenahraditelnou finančně, odsuzuje školské zařízení k odstranění náboženského symbolu. Tento rozsudek, místo aby otevřel poklidný dialog o otázce laického státu v Itálii, způsobil značný hněv, a to nejen katolíků, nýbrž také těch laicky orientovaných osob, které vždy dávaly přednost odstranění křížů z veřejných úřadů. Rozsudek sice směřuje k vizuální neutralitě veřejného prostoru, avšak jako zcela nesprávné se hodnotí podlehnutí agresivnímu nátlaku jedné konfesní organizace.

³⁰G. DI COSIMO, *La forza dei simboli*, srov: www.unife.it/forumcostituzionale/contributi.

State Ecclesiastical and Canon Law of University of Bologna College of Law. Author of many published works in scientific magazines, e.g. Quaderni di diritto e politica ecclesiastica, or Il Diritto Ecclesiastico.

Antonello De Oto, geb. 1971 in Termoli, Region Campobasso in Italien, absolvierte Universität in Bologna, wo er auch seine Dissertation im Bereich des Staatskirchenrechts zum Thema Strafrechtlicher Schutz der Geistlichen und Ordensmitglieder verteidigte und erreichte das bestmögliche Ergebnis 110 Punkte. Im März 2001 wurde er ins Doktorandenstudium (Ph.D.) des Staatskirchenrechts der Universität in Perugia aufgenommen. Er ist Mitglied der Forschungskommission für Staatskirchen- und Kirchenrecht der Juristischen Fakultät in Bologna und Autor von zahlreichen Veröffentlichungen in wissenschaftlichen Zeitschriften „Quaderni di diritto e politica ecclesiastica“ und „Il Diritto Ecclesiastico“.

Dott. Antonello De Oto – Si è laureato presso l'Università degli studi di Bologna discutendo una tesi in Diritto Ecclesiastico, dal titolo: “La tutela penale degli ecclesiastici e dei religiosi”, conseguendo il punteggio di 110 su 110. Da marzo 2001 è risultato vincitore del Dottorato di ricerca (PHD) in Diritto Ecclesiastico e Diritto Canonico presso l'Università degli Studi di Perugia. Fa parte delle commissioni di esame di Diritto Canonico presso l'Università degli Studi di Perugia. Fa parte delle commissioni di esame di Diritto Ecclesiastico e Diritto Canonico della Facoltà di Giurisprudenza di Bologna. E' autore di numerose pubblicazioni sulle riviste scientifiche “Quaderni di diritto e politica ecclesiastica” e “Il Diritto Ecclesiastico”.

Smlouva mezi Republikou Slovinsko a Svatým stolcem o právních otázkách

Treaty between the Slovenian Republic and the Apostolic See on Legal Issues

*Vertrag zwischen der Republik Slowenien und dem Heiligen Stuhl
über die Rechtsfragen*

L'Accordo fra la Repubblica di Slovenia e la Santa Sede sulle questioni giuridiche

La Santa Sede e la Repubblica di Slovenia considerando l'Accordo stipulato per l'avvio dei rapporti diplomatici fra le Parti; facendo riferimento, la Santa Sede ai documenti del Concilio Vaticano II e alle prescrizioni del Diritto Canonico e la Repubblica Slovena alle nonne della Costituzione e in particolare agli articoli NN. 7 e 41; tenendo presente l'importanza dei diritti dell'uomo e richiamandosi, in particolare, ai principi internazionali riconosciuti sulla libertà di pensiero, coscienza e religione; partendo dal plurisecolare legame storico fra la Chiesa Cattolica ed il popolo sloveno; desiderando confermare mediante un accordo internazionale, lo stato giuridico della Chiesa Cattolica nella Repubblica di Slovenia, e consolidare il quadro giuridico delle relazioni della Chiesa Cattolica con la Repubblica di Slovenia nonché contribuire alla soluzione delle questioni aperte;

Svatý stolec a Slovinská republika berouce v úvahu dohodu podepsanou v očekávání znovunavázání diplomatických styků, odvolávající se, Svatý stolec na dokumenty II. Vatikánského koncilu a na normy kanonického práva, Slovinská republika na normy Ústavy a zvláště pak na články č. 7 a 41 o náboženské svobodě a svobodě myšlení, vědomy si významu lidských práv a odvolávající se na obzvláště na uznávané mezinárodní principy týkající se svobody myšlení, svobody svědomí a svobody náboženské, uznávající staleté historické vazby mezi katolickou církví a slovinským lidem, ve snaze potvrdit mezinárodní smlouvou právní statut katolické církve ve Slovinské republice, upevnit právní rámec vztahů katolické církve se Slovinskou republikou, jakož i přispět k vyřešení otevřených záležitostí,

hanno stabilito di comune accordo
quanto segue:

Articolo 1

La Santa Sede e la Repubblica di Slovenia riaffermano che la Chiesa Cattolica e lo Stato sono, ciascuno nel proprio ordine, indipendenti ed autonomi, e si impegnano al pieno rispetto di tale principio nel loro rapporti reciproci e alla collaborazione per la promozione della persona e del bene comune.

La Chiesa Cattolica nella Repubblica di Slovenia svolge la sua attività in piena libertà, in conformità alle norme del Diritto Canonico e nel rispetto dell'ordine giuridico della Repubblica di Slovenia.

Articolo 2

La Repubblica di Slovenia riconosce la personalità giuridica della Chiesa Cattolica.

La Repubblica di Slovenia riconosce anche la personalità giuridica di tutte le istituzioni ecclesiastiche territoriali e personali con sede nella Repubblica di Slovenia, che hanno questa personalità secondo le norme del Diritto Canonico. L'Autorità ecclesiastica, nel rispetto dell'ordine giuridico della Repubblica di Slovenia, ne farà debita notifica ai competenti organi dello Stato, affinché essi le registrino.

Articolo 3

L'ordinamento giuridico della Repubblica di Slovenia assicura alla Chiesa

se dohodly takto :

Článek 1

Svatý stolec a Slovinská republika znovu potvrzují, že katolická církev a stát jsou, každý ve svém řádu, nezávislí a samostatní a zavazují se k plnému respektování tohoto principu ve svých vzájemných vztazích a ke spolupráci při podpoře člověka a společného dobra.

Katolická církev vyvíjí ve Slovinské republice svou činnost v naprosté svobodě, v souladu s normami kanonického práva a v souladu s právním řádem Slovinské republiky.

Článek 2

Slovinská republika uznává právní subjektivitu katolické církve.

Slovinská republika též uznává právní subjektivitu všech územních a osobních církevních institucí ve Slovinské republice, které mají tuto subjektivitu podle norem kanonického práva. Církevní orgán, v souladu s právním řádem Slovinské republiky, o tom povinně zpraví příslušné státní orgány, aby je zaregistrovaly.

Článek 3

Právní řád Slovinské republiky zajišťuje katolické církvi svobodu kultu,

Cattolica la libertà di culto, di catechesi e di tutte le altre attività.

L'autorità competente della Chiesa Cattolica, nel rispetto dell'ordine giuridico della Repubblica di Slovenia, notifica all'autorità competente dello Stato tutte le attività liturgiche straordinarie e altre riunioni religiose pubbliche straordinarie (pellegrinaggi, processioni, incontri).

Articolo 4

Spetta esclusivamente all'autorità ecclesiastica competente erigere, mutare e sopprimere le strutture ecclesiastiche, e in particolare le circoscrizioni territoriali ecclesiastiche (arcidiocesi, diocesi, amministrazioni apostoliche, prelature territoriali e personali, abbazie) conventi, parrocchie, associazioni di vita consacrata e di apostolato.

Nessuna diocesi della Chiesa Cattolica nella Repubblica di Slovenia avrà territori fuori del confine della Repubblica di Slovenia e nessuna parte del territorio della Repubblica di Slovenia potrà appartenere a una diocesi, la cui sede si trovi fuori del territorio della Repubblica di Slovenia.

Articolo 5

Spetta alla Chiesa Cattolica provvedere gli uffici ecclesiastici in conformità alle norme del Diritto Canonico.

La nomina, l'accettazione delle dimissioni e la rimozione dei Vescovi competono esclusivamente alla Santa Sede.

výuky náboženství a všech dalších aktivit.

Příslušný orgán katolické církve oznámí příslušnému orgánu státu mimořádné liturgické aktivity a další (veřejná) církevní shromáždění (poutě, procesí, setkání).

Článek 4

Je výhradním právem příslušného církevního orgánu ustavovat, měnit a rušit církevní struktury, zvláště co se týče zřizování, změn a rušení teritoriálních církevních obvodů, arcidiecézí, diecézí, apoštolských administratur, územních a osobních prelatur, opatství, klášterů, farností, společností zasvěceného života a apoštolátu.

Žádná z diecézí katolické církve ve Slovinské republice nebude mít území mimo hranice Slovinské republiky a žádná část území Slovinské republiky nesmí náležet diecézi, jejíž sídlo se nachází mimo území Slovinské republiky.

Článek 5

Katolické církvi přísluší zřizovat církevní úřady v souladu s kanonickým právem.

Jmenování, přijímání demisi a odvolávání biskupů přísluší výhradně Svatému stolci.

Articolo 6

La Chiesa Cattolica nella Repubblica di Slovenia e le sue persone giuridiche e fisiche possono liberamente comunicare e mantenere contatti con la Santa Sede e tra di loro senza ostacoli.

Le stesse possono anche liberamente instaurare rapporti e collaborare con le altre Conferenze Episcopali, altre associazioni ecclesiali, altre organizzazioni e persone giuridiche, sia in patria sia all'estero.

Articolo 7

La Chiesa Cattolica ha la piena libertà di possedere mezzi di comunicazione ed ha, ugualmente alle altre persone giuridiche, diritto di accesso a tutti i mezzi pubblici di comunicazione.

Articolo 8

Le persone giuridiche della Chiesa Cattolica possono erigere associazioni nel rispetto della legislazione della Repubblica di Slovenia.

La Repubblica di Slovenia riconosce il diritto dei fedeli di istituire associazioni, conformi alle norme e agli scopi definiti dal Diritto Canonico e libere di svolgere attività pubbliche. Gli aspetti civili delle attività intraprese da tali associazioni ecclesiastiche saranno regolati dalle rispettive norme della legislazione slovena.

Článek 6

Katolická církev ve Slovinské republice a její právnické a fyzické osoby mohou svobodně komunikovat a udržovat kontakty se Svatým stolcem a navzájem mezi sebou bez jakýchkoliv překážek.

Mohou též svobodně navazovat vztahy a spolupracovat s dalšími biskupskými konferencemi, dalšími církevními organizacemi, dalšími organizacemi a právníky osobami, ve vlasti i v zahraničí.

Článek 7

Katolická církev je zcela svobodná a má všechny předpoklady k tomu, aby zakládala sdělovací prostředky, tak jako ostatní právnické osoby ve slovinské republice, a má možnost přístupu do veřejnoprávních i dalších sdělovacích prostředků.

Článek 8

Právnické osoby katolické církve mohou zakládat sdružení v souladu se zákony Slovinské republiky.

Slovinská republika uznává právo věřících vytvářet sdružení v souladu s předpisy a cíli definovanými kánovním právem a svobodně vykonávat veřejné aktivity. Občanskoprávní aspekty aktivit vykonávaných takovými sdruženími budou upraveny příslušnými předpisy slovinské legislativy.

Le persone giuridiche della Chiesa Cattolica possono erigere fondazioni che opereranno nel rispetto delle leggi della Repubblica di Slovenia.

Articolo 9

Le persone giuridiche della Chiesa Cattolica con sede nella Repubblica di Slovenia possono, in conformità alle leggi della Repubblica di Slovenia, acquistare, possedere, usufruire, alienare mobili e immobili e possono ottenere e rinunciare al diritto di proprietà e ad altri diritti reali.

Articolo 10

La Chiesa Cattolica, nel rispetto delle leggi della Repubblica di Slovenia e in conformità alle norme del Diritto Canonico, ha il diritto di istituire e gestire scuole di ogni ordine e grado, collegi e altre istituzioni di insegnamento e di educazione.

Lo Stato sovvenzionerà i centri di cui al paragrafo precedente, secondo gli stessi criteri, seguiti per simili istituzioni private.

Gli alunni e studenti di questi centri godranno dello status di cui godono gli studenti dei centri di insegnamento pubblico.

Articolo 11

Le autorità competenti della Chiesa e le autorità competenti dello Stato nonché gli organismi delle comunità

Právnícké osoby katolícké cirkve mohou ustavovat nadace, působící v souladu se zákony Slovinské republiky.

Článek 9

Právnícké osoby katolícké cirkve mohou, v souladu se zákony Slovinské republiky, kupovat, vlastnit, využívat, zcizit movitosti a nemovitosti a mohou získat a odmítat vlastnická práva a další věcná práva.

Článek 10

Katolícká cirkve, v souladu se zákony Slovinské republiky a v souladu s předpisy kanonického práva, má právo zakládat a spravovat podle vlastních stanov výuková a výchovná střediska, koleje, univerzity, střední školy, jakéhokoliv řádu a stupně.

Stát bude subvencovat střediska podle předchozího odstavce, podle stejných měřítek, jaká jsou používána pro jiné podobné soukromé instituce.

Žáci a studenti těchto středisek používají stejného statutu, jako studenti dalších veřejných výukových středisek.

Článek 11

Příslušné orgány církvi a státu, jakož i komunální orgány budou spolupracovat při uchování a ochraně

locali collaboreranno per conservare e salvaguardare i monumenti e altri beni culturali, nonché gli archivi che sono di proprietà della Chiesa.

Articolo 12

Nella Repubblica di Slovenia è assicurato il rispetto completo della libertà religiosa agli individui negli ospedali, nelle case di cura, nelle carceri e in altre istituzioni i cui residenti hanno difficoltà di libero movimento.

La Chiesa Cattolica, in conformità alle relative leggi sulla materia, ha diritto di svolgere attività pastorali in tali istituzioni.

Articolo 13

Le istituzioni ecclesiastiche caritative e sociali, e le organizzazioni che si occupano di beneficenza e solidarietà sociale organizzate in conformità alla legge slovena, riceveranno lo stesso trattamento riservato alle simili organizzazioni umanitarie operanti nel Paese, per quanto riguarda le agevolazioni, gli aiuti e altri provvedimenti di sostegno.

Articolo 14

La Santa Sede e la Repubblica di Slovenia si impegnano di risolvere di comune accordo, per via diplomatica, dubbi o difficoltà che potrebbero sorgere nel l'interpretazione e nell'applicazione delle disposizioni del presente Accordo.

památek a dalších kulturních statků, jakož i archívů, jež jsou v majetku církve.

Článek 12

Ve Slovinské republice je zaručeno úplné dodržování náboženské svobody pro osoby v nemocnicích, v pečovatelských domech, ve vězeních a v dalších institucích, jejichž obyvatelům je ztížena svoboda pohybu.

Katolická církev, v souladu s příslušnými zákony v této věci, má v takovýchto institucích právo provádět pastorační aktivity.

Článek 13

Charitativním a sociálním církevním institucím a organizacím, zabývajícím se dobročinností a sociální solidaritou v souladu se zákony Slovinské republiky, se dostane stejného zacházení jako podobným humanitárním organizacím působícím v zemi, co se týče úlev, pomoci a dalších pomocných opatření.

Článek 14

Svatý stolec a Slovinská republika se zavazují řešit společnou dohodou, diplomatickou cestou, pochybnosti nebo těžkosti, které mohou vzniknout při výkladu a při provádění ustanovení této smlouvy.

La Santa Sede e la Repubblica di Slovenia si impegnano nel proseguire la trattazione di tutte le questioni aperte, che non sono oggetto di questo Accordo, in vista di una loro soluzione pattizia.

Articolo 15

Il presente Accordo sarà ratificato secondo le norme procedurali proprie delle Alte Parti contraenti ed entrerà in vigore al momento dello scambio degli strumenti di ratifica.

Podepsáno v Lublani 14. prosince 2001 ve dvou originálních vyhotoveních, každé v jazyce slovinském a italském, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Za Svätý stolec:

Svatý stolec a Republika Slovinsko budou nadále usilovat o projednávání všech otevřených otázek, které nejsou předmětem této smlouvy, s cílem jejich vyřešení dohodou.

Článek 15

Tato smlouva bude ratifikována podle procesních předpisů smluvních stran a vstoupí v platnost v okamžiku výměny ratifikačních listin.

Za Slovinskou republiku:

Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky

Treaty between the Slovak Republic and the Apostolic See on spiritual service for catholic believers within the armed forces and military of the Slovak Republic

Vertrag zwischen der Slowakischen Republik und dem Heiligen Stuhl über die Militärseelsorge für die katholischen Gläubigen in Militäreinheiten

L'Accordo fra la Repubblica Slovacca e la Santa Sede sulla assistenza religiosa cattolica ai credenti – membri delle forze armate e forze di sicurezza della Repubblica Slovacca

Slovenská republika,

uznávajúc svoju povinnosť zabezpečiť vhodné podmienky na trvalú a primeranú duchovnú starostlivosť pre katolíckych veriacich v rámci ozbrojených síl Slovenskej republiky, Policajného zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície (ďalej len „ozbrojené sily a ozbrojené zbory“) a pre osoby zbavené slobody rozhodnutím štátneho orgánu,

a

Svätá stolica,

uznávajúc osobitné životné podmienky a potrebu špecifickej formy duchovnej starostlivosti o príslušníkov ozbrojených síl a ozbrojených zborov a o osoby zbavené slobody rozhodnutím štátneho orgánu,

vychádzajúc zo Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou podpísanej vo Vatikáne 24. novembra 2000 (ďalej len „Základná zmluva“),

dohodli sa takto:

Článok 1

(1) Svätá stolica zriadi ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov (ďalej len „ordinariát“) pre duchovnú službu katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky a osobám zbaveným slobody rozhodnutím štátneho orgánu (ďalej len „duchovná služba“).

(2) Ordinariát má podľa kanonického práva a podľa apoštolskej konštitúcie *Spirituali militum curae* úroveň diecézy a zároveň je osobitnou inštitúciou v štruktúrach ozbrojených síl a ozbrojených zborov. Ordinariát má kanonickú právnu subjektivitu. Ordinariát je právnickou osobou podľa právnych predpisov Slovenskej republiky.

(3) Činnosť ordinariátu sa riadi kanonickým právom, apoštolskou konštitúciou *Spirituali militum curae*, touto zmluvou a právnymi predpismi Slovenskej republiky.

Článok 2

(1) Na čele ordinariátu stojí ordinár ozbrojených síl a ozbrojených zborov (ďalej len „ordinár“). Ordinár je členom Konferencie biskupov Slovenska a organizačne je začlenený do ozbrojených síl Slovenskej republiky. Sídlo ordinariátu je v Bratislave.

(2) Vymenovanie ordinára je výlučným právom Svätej stolice.

(3) Právomoc ordinára podľa kanonického práva je osobná, riadna, vlastná a kumulatívna s právomocou miestneho ordinára.

(4) Ordinár má právo slobodne komunikovať s kňazmi, diakonmi, rehoľníkmi, seminaristami (ďalej len „klerici“) a so všetkými, ktorí vykonávajú duchovnú službu; riadi, zabezpečuje a kontroluje ich činnosť v súlade s právnymi predpismi upravujúcimi ochranu utajovaných skutočností.

Článok 3

V zmysle predpisov kanonického práva pod právomoc ordinariátu podliehajú katolícki veriaci:

- a) príslušníci a zamestnanci ozbrojených síl a ozbrojených zborov a zamestnanci príslušných orgánov štátnej správy, ktorí v nich vykonávajú službu,
- b) ich rodinní príslušníci, t. j. ich manželskí partneri, deti, a to aj plnoleté, ak bývajú v spoločnej domácnosti, ako aj príbuzní, ktorí s nimi bývajú v spoločnej domácnosti,

- c) poslucháči a študenti škôl ozbrojených síl a ozbrojených zborov, pacienti a personál zdravotníckych a sociálnych zariadení patriacich pod príslušné orgány štátnej správy,
- d) všetci katolícki veriaci ustanovení alebo schválení ordinárom do trvalej služby podľa kanonického práva pre ordinariát,
- e) osoby, ktoré sú vo výkone väzby, výkone trestu odňatia slobody, zadržané alebo zaistené.

Článok 4

(1) Ordinárovi v jeho činnostiach podľa kanonického práva pomáhajú generálny vikár, iní vikári, kňazi a diakoni.

(2) Ordinár pri výbere generálneho vikára a iných vikárov, ako aj pri výbere kňazov a diakonov pre duchovnú službu v ordinariáte rozhoduje nezávisle a výlučne; rozhoduje o ich vymenovaní, preložení, vzdaní sa služby a odvolaní podľa kanonického práva.

Článok 5

(1) Diecézni biskupi a vyšší predstavení inštitútov zasväteného života a spoločností apoštolského života uvoľnia pre potreby ordinariátu primeraný počet klerikov. Diecéznych klerikov možno podľa kanonického práva inkardinovať do ordinariátu.

(2) Ordinár má právo podľa potreby a po dohode s diecéznymi biskupmi alebo s vyššími predstavenými inštitútov zasväteného života a spoločností apoštolského života poveriť ich klerikov aj len dočasnou alebo príležitostnou výpomocou v ordinariáte podľa kanonického práva a v zmysle právnych predpisov Slovenskej republiky.

Článok 6

Klerici majú právo vykonávať brannú povinnosť a civilnú službu formou duchovnej služby v ozbrojených silách.

Článok 7

(1) Kňazi a diakoni trvale poverení duchovnou službou v ordinariáte majú tie isté práva a povinnosti, aké stanovuje kanonické právo diecéznym kňazom

a diakonom, a sú v služobnom pomere v štruktúrach ozbrojených síl a ozbrojených zborov.

(2) Klerici, ktorí vykonávajú duchovnú službu v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch, majú právo slobodne komunikovať s predstavenými ordinariátu v súlade s právnymi predpismi upravujúcimi ochranu utajovaných skutočností.

Článok 8

(1) Duchovná služba a vykonávanie náboženských obradov sú súčasťou výkonu služby kňazov a diakonov ordinariátu.

(2) Kňazi a diakoni vykonávajú duchovnú službu iba podľa príslušných liturgických a kanonických predpisov.

Článok 9

(1) Ak by sa niektorý klerik poverený duchovnou službou mal podrobiť vo svojej službe disciplinárnemu trestu, ktorý nemá kanonický charakter, jeho nadriadený v ozbrojených silách alebo ozbrojených zboroch ho potrestá po predchádzajúcej dohode s ordinárom.

(2) Ordinár oznámi prípadný kanonický trest klerika jeho nadriadenému v ozbrojených silách alebo ozbrojených zboroch, aby vykonal príslušné opatrenia.

Článok 10

(1) Slovenská republika zabezpečí finančné a materiálne potreby klerikov ordinariátu podľa právnych predpisov Slovenskej republiky.

(2) Slovenská republika finančne a materiálne zabezpečí činnosť ordinariátu v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch, sídlo ordinariátu, kostol, kúriu ordinára a primerané miesta bohoslužieb.

Článok 11

Činnosť ordinariátu podrobnejšie vymedzuje Štatút ordinariátu vypracovaný ordinárom a vydaný Svätou stolicou, ktorý je v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky a s princípom tejto zmluvy.

Článok 12

Slovenská republika a Svätá stolica (ďalej len „zmluvné strany“) sa zaväzujú riešiť prípadné rozpory pri výklade a vykonávaní tejto zmluvy formou vzájomných konzultácií.

Článok 13

Táto zmluva sa môže meniť a dopĺňať na základe vzájomnej dohody zmluvných strán. Zmeny a doplnky sa musia vykonať písomnou formou.

Článok 14

(1) Táto zmluva podlieha ratifikácii a nadobudne platnosť tridsiaty deň po dni výmeny ratifikačných listín.

(2) Táto zmluva sa uzatvára na neurčitý čas a jej platnosť sa skončí najneskôr skončením platnosti Základnej zmluvy.

Podpísané 21. augusta 2002 v Bratislave v dvoch originálnych vyhotoveniach, každé v slovenskom jazyku a talianskom jazyku, pričom obe znenia sú rovnako autentické.

Za Slovenskú republiku:
Jozef Stank v. r.

Za Svätú stolicu:
Mons. Henryk Józef Nowacki v. r.

Pozn:

Dňa 21. augusta 2002 bola v Bratislave podpísaná Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky. Prezident Slovenskej republiky zmluvu ratifikoval 11. októbra 2002. Ratifikačné listiny boli vymenené vo Vatikáne 28. októbra 2002. Predmetná zmluva bola uverejnená v Zbierke zákonov 28. novembra 2002 pod číslom 648/2002.

**Pavel Krafl: Synody a statuta olomoucké diecéze
období středověku,**

Historický ústav AV ČR, Praha 2003, 272 s.

Krafl, P.: Synods and statutes of the Olomouc Diocese during the Middle Ages

Krafl, P.: Die Synoden und Statuten der Olmützer Diözese im Mittelalter

Krafl, P.: I sinodi e gli statuti della diocesi di Olomouc nel tempo medievale

Právě v době konání plenárního sněmu katolické církve v České republice vydal Historický ústav AV ČR publikaci PhDr. Pavla Krafla, Dr. z brněnské pobočky tohoto ústavu *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*. Jak vyplývá z jejího názvu a jak v předmluvě konstatuje i autor, práce reflektuje vrcholně a pozdně středověké diecézní synody slavené olomouckými biskupy či jejich delegáty, jakož i diecézní legislativu s institutem synody spjatou. Činí tak zejm. v druhé (a z pohledu dějin kanonického práva hlavní) části práce, nazvané *studie*, v níž nejprve obecně uvádí do problematiky středověkých diecézních synod a jejich statut v českém státě, a následně zaměřuje pohled na středověkou synodalitu v olomoucké diecézi. Této studii předchází *úvod* a následuje ji otištění *katalogů* (zvl. středověkých olomouckých synod a statut), jakož i *textů* (synodních statut a ostatních souvisejících dokumentů).

Nicméně není mým záměrem provázet čtenáře publikací, kterou považují po všech stránkách za excelentní a která prozrazuje autorovu vědeckou akribii; to-muto tématu ostatně věnoval nezanedbatelnou část svého studentského a později vědeckého života včetně disertace. Zhodnocení vědeckého přínosu jeho práce přenechávám povolanejším. Má úvaha sleduje cíl autora, totiž „zdůraznit u nás dosti opomíjený (!) kanonickoprávní charakter synodální tematiky“ (předmluva). Vždyť – jak mi psal autor – v české historické a právněhistorické literatuře se lze setkat s pojetím synodální tematiky jako spíše problematiky církevněsprávní či pouze církevněhistorické. V učebnicích a syntézách českých právních dějin jsou synody zmiňovány jen okrajově a často jen v souvislosti s jinými tématy, jako např. v případě diecézní synody pražského biskupa Arnošta z Pardubic z roku 1343, která je připomínána zásadně jen pro zákaz účasti na ordálech. Jen okrajově bývají připomínána i nejdůležitější česká statuta, tj. provinciální statuta

arcibiskupa Arnošta z Pardubic z roku 1349, která mají charakter kodifikace a která jsou pro své rozšíření a vliv srovnatelná s nejnámějšími právními sbírkami českého středověku, jako je např. *Ius regale montanorum* Václava II. a *Maiestas Carolina* Karla IV.

Jak ve svém úvodním slovu konstatuje olomoucký arcibiskup Graubner, synodalita prodělala v dějinách církve značný vývoj. Obrovský vliv starověkých synod na budování církevní kázně je historicky zcela ojedinělý; vždyť tehdejší partikulární sněmy svou legislativní (ale i soudní) činností suplovaly tehdy neexistující kanonické zákonodárství (a do značné míry i soudnictví) *obecné*, celocírkevní. Ale i při rozvinutém papežském dekretálním zákonodárství středověku si místní synody podržely značný význam při tvorbě partikulárního a divulgaci obecného práva.

Dnes je situace pochopitelně jiná. Vzdálenosti se díky současným možnostem dopravy zkrátily na minimum a v souvislosti s rozvojem komunikační techniky vůbec ztrácejí na významu. V církevní hierarchické struktuře postupem doby vznikla nová, operativní gremia, která ještě více oslabil postavení místních synod; ostatně frekvence jejich svolávání o tom svědčí zcela výmluvně. Na diecézní rovině je synoda – v důsledku monarchického pojetí episkopátu prosadivšího se už ve starověku – bez jakékoli vlastní jurisdikce a pokud by byla svolána, může být skutečně jen „slavena“ jakožto spíše ceremoniálně-liturgicko-pastorační záležitost. Obdobně je tomu u sněmů místních církví – tedy v případě synody provinční či plenární, ovšem s jednou důležitou výjimkou: tyto sněmy dodnes mají *zákonodárnou pravomoc*. Jestliže totiž na biskupské konferenci, která zásadně *není* zákonodárným orgánem, nemůže být jednotlivý diecézní biskup až na určité výjimky přehlasován, může tomu tak být na partikulárním sněmu. Na něm tedy může dojít ke *sjednocení partikulárního práva* určitého regionu, přirozeně nakolik je to z hlediska efektivity kanonického práva žádoucí. Právě zde je šance k tomu, aby se dnešní (plenární) sněm jen „neslavil“, nýbrž aby se také tím správným způsobem zapsal do dějin českého kanonického práva. A právě při tom se lze inspirovat pohledem do minulosti, do českých a moravských synod minulého tisíciletí. Publikace Pavla Krafla zde může být kvalifikovaným průvodcem.

Současná česká kanonickoprávní medievalistika je reprezentována (kromě odborných článků) jen několika málo samostatnými publikacemi. Zde lze zmínit dva portréty českých středověkých kanonistů: Kuneše z Třebovle od Miroslava Černého (Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, Plzeň 1999) a Štěpána z Roudnice od Jiřího Svobody (Stefano di Roudnice, Studio

storico-giuridico delle Quaestiunculae, Řím 2000, doposud nepřeloženo do češtiny); dále publikaci Jaroslava V. Polce a Zdeňky Hledíkové Pražské synody a koncily předhusitské doby (Praha 2002) a konečně práci Jiřího Kejře Summae confessorum a jiná díla pro foro interno v rukopisech českých a moravských knihoven (Praha 2003). Publikace Pavla Krafla tak představuje další milý dárek do rodící se knihovny současné české kanonistiky.

Ignác Antonín Hrdina

Prezentace knihy: *Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa, Band 2 – Tschechien**

*Book presentation: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa.
Band 2 – Tschechien*

*Präsentation des Buches: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa.
Band 2 – Tschechien*

*La presentazione del libro: Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa.
Band 2 – Tschechien*

Svobodné poměry po roce 1989 umožnily u nás znovu konstituovat obor konfesního práva, které se zabývá právními aspekty vztahů státu a církví. Obnovenou genezi tohoto oboru můžeme dnes po mnoha letech již v základních rysech rekapitulovat, přičemž prezentovanou knihu lze chápat jako určité vyústění této čtrnáctileté cesty. Předkládaná recenze knihy, vydané univerzitním nakladatelstvím ve Vídni, mapující aspekty právního řešení vztahu státu a církví v České republice, má tyto tři části: 1) nástin vývoje vědy konfesního práva u nás, 2) vylíčení okolností vzniku prezentované knihy, a 3) vlastní představení jejích jednotlivých kapitol.

I.

Ve Společnosti pro církevní právo jsme od roku 1994 začínali zkoumání vztahu státu a církví především pořádáním jednotlivých přednášek v cyklu *Působení práva v církvi a společnosti*, konaných 4× až 7× ročně, i několika mezinárodních konferencí zvaných *Pražské rozhovory o církvi a státu*, a to po vzoru prestižních essenských kolokvií *Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche*. Na oba typy přednáškových cyklů jsme zvali specialisty na konfesní právo z vyspělých demokratických zemí, v nichž vývoj vztahů státu a církví nebyl již po dobu dlouhých desetiletí přerván destruktivním působením totalitního režimu. Stačí prolistovat ročníky Revue církevního práva a je patrné, u koho

* WUV Universitätsverlag Wien 2004, R. Potz, B. Schinkele, K. Schwarz, E. M. Synek, W. Wieshaider (vyd.), koordinátoři: J. R. Tretera, W. Wieshaider, s. 176, cena: 275 Kč, 17,80 euro.

jsme hledali inspiraci, aby nebylo zapotřebí namáhavě objevovat to, co je již součástí standardů ve vyspělých demokraciích. Jednalo se především o odborníky ze sousedního Německa i Rakouska, jejichž příspěvky z našich konferencí jsme v Revue církevního práva publikovali nebo jejichž články jsme překládali – Wolfgang Loskand: Církevní majetek ve Spolkové republice Německo (RCP 2/95), Joseph Listl: Vztah mezi státem a církvemi v Německu (RCP 3–1/96), Karl Eugen Schlieff – Změny ve vztahu státu a církve na území nových spolkových zemí (RCP 17–3/00), Herbert Kalb: Rakouské konfesní právo v současné politické diskusi (RCP 3/1–96), Hugo Schwendenwein: Aplikace kanonických předpisů v oblasti rakouského práva (RCP 14–3/99). Nechyběly však ani státy, které jsou nám poněkud vzdálenější, třeba i tím, že nejsou členy Evropské unie nebo mají jinou právní kulturu. Jednalo se o Švýcarsko nebo dokonce o Spojené státy americké – Nicolas Michel: Církev a stát ve Švýcarsku (RCP 4–2/96), Harry C. Veryser: Financování činnosti církví ve Spojených státech amerických (RCP 5–3/96).

Kromě příspěvků popisujících situaci v jednotlivých zemích nechyběly v Revue církevního práva ani články, které syntetizovaly nebo systematizovaly určité trendy a tendence ve vztazích státu a církví – Remigiusz Sobański: Teoretické základy a praktické uskutečňování vztahu státu a církve v některých evropských zemích (RCP 4–2/96), Joseph Listl: Základy současných vztahů mezi státem a církví v moderních západních demokraciích (RCP 4–2/96), Heiner Marré: Systémy financování církví v zemích Evropské unie (RCP 10–2/98), Gerhard Robbers: Vztah státu a církve v Evropě (RCP 16–2/00), Heiner Marré: Kooperace státu a církve a státní podpora církví – příklad pro Evropu (RCP–2/01). Právě úsilí dosáhnout syntézy, které se v těchto a dalších příspěvcích zrcadlí, bylo inspirací pro první monografii o vztazích státu a církví vydanou v České republice, kterou je *Konfesní právo a církevní právo* doc. JUDr. Jiřího Rajmunda Tretery z roku 1997. Konfesní právo v této publikaci zatím ještě koexistuje spolu s právem církevním, a to nejen kanonickým, nýbrž i s právními systémy některých nekatolických církví. Nicméně stačí uvážit, že pojem konfesní právo byl českému čtenáři, ať z církevních nebo z právnických kruhů, představen vlastně poprvé, a to nejen v polistopadovém, nýbrž v celém dosavadním vývoji: vždyť ani prvorepublikový autor Antonín Hobza, který ovšem svůj odpor vůči církvím a křesťanství jen těžko skrýval, tohoto pojmu v titulu své monografie neužil (Poměr mezi státem a církví, jeho vývoj a přítomný stav, Praha 1931)¹. První kniha doc. J. R. Tretery o konfesním právu obsahuje na přibližně sedmdesáti stranách hutného textu jak

historický přehled vývoje vztahu státu a církví² a modely jejich vzájemného vztahu s příklady z některých evropských zemí a USA, tak vývoj a právní stav v České republice, pochopitelně k době vydání knihy, jejíž pedagogickou hodnotu již mezitím od roku 1997 otestovalo mnoho ročníků studentů právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Postupem času ovšem vyvstala potřeba důkladněji pojednat specificky a pouze o právní podobě vztahu státu a církví v samotné České republice. Vždyť během devadesátých let došlo k základní proměně podoby právního řešení vztahu státu a církví v České republice, přičemž pouze v segmentu financování církví, byť nesmírně důležitém, se projevila právní kontinuita se zákonodárstvím z doby komunistického režimu, zatímco vše ostatní bylo nově upraveno. V první polovině devadesátých let byly právně fixovány především základy práv věřících plynoucích z náboženské svobody i korporativních práv církví, které jsou obsaženy v Listině základních práv a svobod, jejíž prodlouženou rukou byl i první zákon o církvích a náboženských společnostech č. 308/1991 Sb., došlo také k dílčím restitucím církevních nemovitostí zabavených komunistickým režimem. Druhá polovina devadesátých let pak byla především obdobím obnovy vězeňské i armádní duchovní péče na základě smluvně zajištěných vztahů církví se státem. Dlouholeté zkušenosti doc. JUDr. J. R. Tretery z pedagogické a přednáškové činnosti doma i v zahraničí, jakož i z práce v expertní komisi, jedající o vztazích státu a církví, stály u zrodu první rozsáhlejší konfesněprávní monografie v českých dějinách, která vyšla pod názvem *Stát a církev v České republice* v Karmelitánském nakladatelství v Kostelním Vydří na začátku roku 2002.

II.

Tak jsme se již bezprostředně přiblížili k prezentované knize, a to proto, že právě monografie *Stát a církev v České republice* je pro rakouskou publikaci klíčovým inspiračním i textovým zdrojem, takže bychom obě knihy mohli zčásti na některých místech označit téměř za jednovaječná dvojčata, kdyby zde ovšem nebyl určitý posun daný vývojem okolo nového zákona o církvích a náboženských společnostech č. 3/2002 Sb. Některé obtíže, které by aplikace

¹Výraz "konfesní právo" ovšem užívá již Vratislav Bušek ve svém *Historickém úvodu do československého práva konfesního* v publikaci *Československé církevní zákony*, Praha 1931 (viz str. 49 cit. díla) a dokonce i Hobzův žák Josef Tureček ve svém díle *Kapitoly z konfesního práva čsl.*, Praha 1936 (str. 50 cit. díla) – pozn. red.

²Vypracovaný za spolupráce autora této recenze Stanislava Příbyla, stejně tak jako i jiné části uvedené knihy – pozn. red.

nového zákona o církvích přivodila a které byly zmírněny nálezem Ústavního soudu č. 4/2003 Sb., nemohly být v české knize vydané roku 2002 ještě zmíněny, a navíc stálo také za to počkat si, zda snad nebude ratifikována i mezinárodní smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů. V současné době se však zdá, že právní stav tak, jak je zachycen v textu nové prezentované knihy, zůstane po určitou dobu bez výraznějších změn.

Ještě v něčem podstatném je však rakouská monografie krokem kupředu. Jde totiž o první samostatnou monografickou prezentaci českého konfesního práva v zahraničí. Jistě není prvním zdrojem, ze kterého může zahraniční zájemce čerpat. Anglofonní čtenáři mohou čerpat z četných příspěvků doc. Tretery v zahraničních sbornících, např. v *Church Autonomy, A Comparative Survey*, Frankfurt/M. 2001 a v *Law and Religion in Post-Communist Europe*, Leuven-Paris-Dudley 2003, jakož i v opakovaných zprávách o České republice v časopise *European Journal for Church and State Research* (Leuven 2000 a 2001). Italský čtenář má k dispozici doktorskou dizertaci Stanislava Příbyla *Diritto Ecclesiastico Ceco*, obhájenou v roce 2002 na Lateránské univerzitě v Římě, z níž bude ovšem vydán pouze výtah v počtu osmdesáti kusů, který bude distribuován do knihovnických fondů právnických fakult v Itálii. Jinak je tomu ovšem s publikační řadou *Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa*, jejímž vydavateli jsou prof. Richard Potz, dr. Brigitte Schinkele, dr. Eva Maria Synek, prof. Karl Schwarz a dr. Wolfgang Wieshaider, téměř všichni z Ústavu pro právo a náboženství (*Institut für Recht und Religion*) na vídeňské právnické fakultě. Velkoryse založený projekt chce zmapovat právní stav vztahu státu a církvi ve střední a východní Evropě a ukázat německy mluvícímu čtenáři, čeho bylo ve státech, které se osvobodily od tíživé komunistické diktatury, dosaženo v oblasti náboženské svobody. Nejedná se tedy pouze o kabinetní počín, určený úzkému okruhu badatelů, nýbrž o ediční řadu zajímavou i srozumitelnou také širší právnické i církevní veřejnosti.

Publikace o vztahu státu a církvi v České republice je zatím druhá v plánované řadě. První kniha byla vydána již roku 2001 a pojednává o Slovensku. Stejně jako v prvním dílu se i nyní ujal úlohy rakouského demiurga, spolupracujícího s odborníkem z příslušné země, Dr.iur. Wolfgang Wieshaider. Doc. Tretera se velice pozitivně vyjadřuje o přátelském ovzduší spolupráce i o cílevědomém pracovním nasazení dr. Wieshaidera, který zvládl redakční práci tak, že s jednotnými kritérii určenými pro celou ediční řadu skloubil specifický materiál o právním stavu v České republice. Naučil se tak výborně česky, že přeložil řadu českých právních předpisů i příspěvků českých autorů do němčiny.

V knize je ovšem vypočteno dalších dvanáct českých přispěvatelů a jedna přispěvatelka rakouská, kteří se podíleli tu na kratších, tu na delších kapitolách nebo oddílech celé práce. V knize je také uveden seznam všech spoluautorů včetně jejich kontaktních adres, čímž se spoluautoři stávají jakoby veřejnými ručiteli za to, co napsali, a mají být také ochotni odpovídat na případné dotazy čtenářů a zájemců.

III.

Mezi spoluautory přibranými pouze pro prezentovanou knihu patří například prof. Emilia Hrabovec, která je autorkou druhé kapitoly, podávající dějinný přehled vztahu státu a církví u nás od roku 1918, jež následuje po nezbytné úvodní kapitole W. Wieshaidera o sociálních podmínkách činnosti církví v České republice, tedy po podání základních statistických údajů ohledně církví a věřících, kteří se k nim hlásí. Uvedení historického přehledu na začátek ulehčuje úlohu autorů dalších statí, protože při výkladu jednotlivých právních institutů a norem platného práva není třeba, až na výjimky, vždy znovu začínat s celou jejich historickou genezí. V historickém přehledu nejsou uvedeny pouze dobové právní normy, nýbrž je zde také zasazení do tehdejších společenských a politických souvislostí. Německojazyčný čtenář se tak dozví např. o prvorepublikové vlně odporu vůči katolické církvi a o tehdejší neúspěšné snaze prosadit odstavbu státu a církví, dále také o okolnostech, které vedly jak ke sjednání *modu vivendi* v roce 1927, tak k vydání poválečných Benešových dekretů. Podrobně jsou pojednána opatření komunistického režimu proti církvím, přičemž je zde plasticky rozlišeno, která opatření se maskovala „právními“ předpisy a která byla aktem čiré zvěle a jaké bylo jejich politické pozadí. Krátce je zmíněno historické vyústění po roce 1989, jež dospělo ke dvojkoľejnosti právní úpravy – totiž ke kýžené konfesní neutralitě státu a zároveň k nadále trvajícimu financování činnosti církví státem.

Podrobněji se vývojem po roce 1989 zabývá Jiří R. Tretera v kapitole třetí. Nejvíce oceňuje počáteční období 1990–1992, ve kterém „dochází k rozhodující a dodnes směřodatné obnově konfesněprávních norem“ (str. 34). To pak ilustruje např. na novelizacích, jimiž byly urychleně po listopadu 1989 zrušeny skutkové podstaty náboženských trestných činů a nechvalně proslulý § 7 zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, vnucující státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Do období 1990–1992 spadá také zakotvení základů práv věřících a církví v Listině základních práv a svobod z ledna 1991 a v navazujícím prvním zákoně

o církvích č. 308/1991 Sb., zavedení fakultativního církevního sňatku novelou zákona o rodině č. 234/1992 Sb., obdobně i zavedení církevního školství novelou školského zákona č. 171/1990 Sb., první dva výčtové restituční zákony (č. 298/1990 Sb. a č. 338/1991 Sb.), avšak rovněž i nezdařený pokus o přijetí obecného restitučního zákona Federálním shromážděním ČSFR.

Ve čtvrté kapitole J. R. Tretera vytyčuje a konkretizuje na ústavních základech českého konfesního práva tři principy, na nichž je založen vztah České republiky k náboženství a církvím: „(1.) neidentifikace se žádnou výlučnou ideologií ani náboženstvím, (2.) neutrality státu v náboženských záležitostech a paritního postavení církví a náboženských společností ve státě působících, a (3.) autonomie církví a náboženských společností“ (str. 43). Po nastínění tohoto obecného rámce následuje v páté kapitole podrobný souhrn veškerých u nás platných právních norem, které se jakkoli dotýkají problematiky církví nebo individuálních práv věřících, který podal JUDr. Štěpán Hůlka. Pro českého čtenáře je zde i jinde v knize půvabným detailem používání českého slova „Listina“ (míní se Listina základních práv a svobod) v německém textu. Není zapomenuto ani na mezinárodněprávní prameny a na judikaturu Ústavního soudu České republiky týkající se církví. Š. Hůlka také podrobněji pojednává v šesté kapitole o ochraně individuálních práv věřících, zaručených v České republice Listinou základních práv a svobod. Z této kapitoly, která zahrnuje mj. také otázku náhradní civilní služby, vyplývá autorova erudice v problematice lidských práv a jejich ústavní aplikaci. Důležité je zde především překonání pozitivistického pojetí zdůrazněním hodnot a principů, jimiž se řídí ústavní pořádek České republiky a jichž má být při aplikaci lidských práv šetřeno.

Od sedmé kapitoly se pozornost začíná soustřeďovat na korporativní práva církví. JUDr. Pavel Zeman, bývalý ředitel odboru církví Ministerstva kultury České republiky, zpracoval téma právního postavení církví a náboženských společností. Označuje komunistické zákonodárství o církvích za pokračování josefinismu a za schizofrenní považuje situaci, kdy stát po pádu komunistického režimu nadále financuje církev a zároveň zůstává konfesně neutrální. Rakouského čtenáře bude zajímat informace, že české zákonodárství o církvích nikde nepoužívá v souvislosti s církvemi pojem veřejnoprávní nebo soukromoprávní, protože v Rakousku i Německu se považuje za důležité statut církví z tohoto hlediska jednoznačně definovat. P. Zeman také kritizuje ztížený přístup dalších církví do, jak on píše, „exkluzivního klubu“ (str. 60) jedenadvaceti již registrovaných církví a náboženských společností. Wolfgang Wieshaider pak popisuje registrační řízení pro církev a náboženské společnosti podle nového zákona

o církvích č. 3/2002 Sb., přičemž pro osvětlení dnešní dvoustupňové registrace využívá také pojednání Stanislava Příbyla o zvláštních právech církví a náboženských společností, publikované v časopise Právník (č. 7, 142/03). P. Zeman poté přibližuje oba zásahy Ústavního soudu České republiky v otázce církevních právnických osob: zrušení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb., který zužoval registraci takových právnických osob pouze na oblast organizace, vyznávání a šíření náboženské víry, a vyloučil tak oblast veřejných služeb vykonávaných církvemi, jako např. charitních nebo zdravotnických, a také konkrétní rozhodnutí Ústavního soudu o registraci charity v Lipníku nad Bečvou. A pro zajímavost: čtenář najde v textu této podkapitoly také nejdelší slovo celé knihy, jedenáctislabičnou složeninu „innerreligionsgemeinschaftlichen“. Z pera Pavla Zemana pochází také přehled orgánů státní kultové správy v osmé kapitole, přičemž je v redáční subkapitole J. R. Tretery zmíněno rovněž aktuální zrušení Náboženské matice rozhodnutím ministra kultury dne 19. 2. 2002, které má ještě soudní dohru, jejíž výsledek není k termínu odevzdání knihy do tisku znám.

Poněkud neobvykle zní název deváté kapitoly: Lobování náboženských společností. Avšak také tato tematika patří do celkového konceptu ediční řady *Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa*, takže ji nalezneme již v analogické deváté kapitole prvního svazku, pojednávajícího o Slovensku. Prvořadě z hlediska publikace zabývající se právní problematikou, bylo především zmínit, jak se spolupráce s církvemi a jejich odborníky projevila v legislativním procesu při tvorbě zákonů, které se týkají církví a náboženských společností. V této části se projevují zkušenosti Jiřího R. Tretery jak z dob přípravy prvního restitučního zákona roku 1990, tak z jeho práce v expertní komisi pro vztahy státu a církví od roku 1999. Vhodným doplňkem je však také přehled vyjádření církví ke společenskopolitickým otázkám, který podává Mgr. Miroslav Brož ze synodní rady Českobratrské církve evangelické. Také ty se totiž týkají některých zákonů, i když nesouvisejících s církvemi přímo, jako např. návrhu na zavedení registrovaného partnerství osob stejného pohlaví.

Problematickou církevního školství a vyučování náboženství na školách se dlouhodobě zabývá JUDr. Zábaj Horák, což vtělil do první části desáté kapitoly. Následuje právněhistorické pojednání o teologických fakultách v České republice, které podrobně zpracoval děkan právnické fakulty UK doc. JUDr. Vladimír Kindl. Doc. JUDr. Jiří R. Tretera připojil aktuální prezentaci právní problematiky českých teologických fakult.

Desátá kapitola je však koncipována ještě šířeji, pojednává totiž nejen o vzdělávání a výchově, nýbrž také o působení církví ve veřejných sdělovacích

prostředcích. Autor této podkapitoly, Ing. Stanislav Kosík, probírá nejen ty části legislativy, které se týkají médií a působení církví v nich, nýbrž představuje také pro českého čtenáře snad známé, avšak pro německojazyčného čtenáře nové a zajímavé údaje o českých církevních periodicích, vydavatelstvích, rozhlasové stanici apod.

Spojením textů Jiřího R. Tretery a Ing. Miloslava Fialy vznikla jedenáctá kapitola o etickém a charitativním působení církví. Znovu je na pranýři Ústavním soudem České republiky zrušené ustanovení zákona č. 3/2002 Sb., které znemožňovalo registraci charitativních zařízení církví, a také zde se čtenář dozví nejen právní aspekty normativní úpravy, nýbrž i faktografické údaje o konkrétních institucích a iniciativách působících u nás v oblasti charity.

Dvanáctá kapitola, kterou Pavel Zeman věnoval pracovníprávní problematice v souvislosti s působením církví, je tím, že pojednává mj. o platech duchovních, již náběhem k zásadní kapitole třinácté, o financování církví, kterou zpracoval Ing. Petr Balažík. Rozebrány jsou v ní všechny aspekty financování církví a jejich hmotného zajištění. Téma církevních restitucí není zúženo na první dva zákony z počátku devadesátých let, neboť je ve stručnosti zaznamenán také průběh exekutivních restitucí v druhé polovině devadesátých let, a zároveň je připomenuto vyústění procesu restitucí ve prospěch židovských obcí na základě zákona č. 212/2000 Sb. Také problematika financování církví ze státního rozpočtu není omezena na otázku platů duchovních, protože pozornost se věnuje i krytí věcných nákladů církví, jejichž krácení je podle autora interpretováno ministerstvem kultury protizákonně. Německojazyčný čtenář bude možná šokován údaji o systematickém vykrádání českých církevních památek, zmíněném v souvislosti s tématem přispívání státu na památkovou péči. Kromě státních dotací na platy duchovních a činnost ústředí církví se v dalších podkapitolách pojednává také o příspěvcích členů samotných církví a o daňovém zvýhodňování církví a církevních právnických osob. Na závěr nechybí ani úvahy *de lege ferenda* o eventuelních změnách financování činnosti církví, přičemž nová je zde především myšlenka o možném zrušení subvencování církví státem i bez ohledu na další vývoj procesu restitucí.

V kapitolách 14 a 15 je zpracováno působení církví ve veřejném prostoru. Pplk. Mons. Tomáš Holub popisuje okolnosti, za nichž došlo k ustavení smluvních vztahů mezi církvemi a státem v resortu ministerstva obrany a vytyčuje devět principů, na nichž se zakládá činnost vojenských kaplanů v Armádě České republiky, mezi nimi ekumenická vstřícnost, prvotně nemisijní poslání, alternativní úloha vůči službě psychologů nebo statut *noncombattanta*, tedy osoby,

kteřá v souladu s mezinárodněprávními konvencemi je sice součástí vojsk, avšak není ozbrojena. JUDr. Pavel Rameš pak seznamuje čtenáře s aplikací smlouvy upravující působení církvi ve vězeňství, zatímco ve věci duchovní péče ve zdravotnických a sociálních zařizováních, jakož i studentské pastorače je konstatována absence smluvní či jiné obecné právní úpravy.

Po krátké shrnující kapitole o právním postavení duchovních a řeholníků následuje kapitola 16 o konfesněprávních aspektech manželského a rodinného práva, kterou zpracoval Mgr. Stanislav Hykyš. Zaznamenává aktuální změnu ohledně věku, kdy se dítě může svobodně a samostatně rozhodnout pro svoje náboženské vyznání (německy: *Religionsmündigkeit*): nový zákon o církvích č. 3/2002 Sb. totiž s ohledem na mezinárodní Úmluvu o právech dítěte opouští kritérium dovršení patnáctého roku věku a obsahuje spíše flexibilní formulaci, která se vyhýbá vazbě na konkrétní věkovou hranici dítěte. Ohledně alternativních církevních sňatků s občanskými účinky, znovuzavedených novelou zákona o rodině č. 234/1992 Sb., je podrobně rozebrán současný právní stav. Uvažovaná kodifikace občanského zákoníku, která by opět měla nastolit obligatorní civilní sňatky, je zmíněna na jiném místě – na str. 41.

Závěrečné pojednání o trestněprávních aspektech konfesního práva od Wolfganga Wieshaidera obsahuje obecnou i zvláštní část, čímž vlastně kopíruje základní strukturu členění trestního zákona. Pro českého čtenáře je potěšitelné vidět, jak rakouský autor nejenže cituje při výkladu trestních sankcí z českého komentáře Trestního zákona (Šámal – Púry – Rizman), nýbrž kategorizuje také význam českých slov, použitých zákonodárcem: „In diesem Fall verwendet das tschechische Original das Wort *zášť*, das gegenüber dem Ausdruck *nenávisť* in § 198a eine Verstärkung bedeutet“.

Závěrem je celá kniha opatřena shrnutím v anglickém jazyce z pera Dr. iur. W. Wieshaidera a překladem základních konfesněprávních norem platných v České republice do němčiny, včetně citací jejich klíčových ustanovení.

Četbu knihy je možno doporučit všem zájemcům jak o právo, tak o církve, pro které není bariérou německý jazyk nebo nechut' číst. Poděkování náleží na tomto místě jak docentu J.R.Treterovi, který vydáním této knihy sklízí ovoce dlouholeté badatelské a organizační práce, tak doktoru W.Wieshaiderovi za mimořádnou trpělivost i zájem o problematiku vztahu církvi a státu v naší republice.

Stanislav Příbyl

Z dějin řádového gymnázia na Velehradě

Historical Excerpts of the former Jesuit Grammar School of Velehrad

Aus der Geschichte des Ordensgymnasiums in Velehrad

Dalla storia del liceo religioso à Velehrad

Církev měla vždy právo a cítila jako svou povinnost zakládat a řídit školy k rozvíjení lidské osobnosti a k plnění učitelského úřadu církve. S tím úzce souvisí i úkol věřících podle svých možností pomáhat při zakládání katolických škol a jejich vydržování. I řeholní společnosti s výchovným posláním se mají snažit věnovat katolické výchově prostřednictvím svých škol.¹

Začátkem minulého století byla na Velehradě založena misijní škola, která ve své době měla důležité poslání a která byla v roce 1949 za totality zrušena. Již delší dobu usiluje olomoucké arcibiskupství o založení církevního gymnázia na Velehradě pod jménem arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana. To se skutečně před nedávnem podařilo. V Aktech olomoucké arcibiskupské kurie ACO 2004/02 ze dne 6. 2. 2004 čteme sdělení arcibiskupa Jana Graubnera: „Po velmi dlouhém úsilí jsme se dočkali zařazení Stojanova gymnázia na Velehradě do sítě škol.“²

Zkusme se ve vzpomínkách vrátit do údobí, kdy na Velehradě bylo založeno a úspěšně působilo „Řádové gymnázium Papežské koleje Tovaryšstva Ježíšova“.

Založení školy

Když bylo v roce 1902 založeno „Družstvo Velehrad“, a to z iniciativy dr. Antonína Cyrila Stojana a P. Jana Nep. Cibulky, druhého rektora velehradské koleje, hned se zrodila také myšlenka zřídit na Velehradě cyrilometodějskou školu, která by měla za úkol usilovat o udržení cyrilometodějského ducha ve školské výchově, podněcovat a udržovat literární činnost a budovat duchovní základnu sjednocovacích snah mezi Slovany. Avšak než se myšlenka realizovala, uběhla dlouhá léta. První pokus o zřízení misijní školy na Velehradě byl v roce 1909,

¹Cann. 1375 a 1379 CIC/1917; cann. 800 a 801 CIC/1983.

²*Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis* 2004/02, s. 11. Tamtéž je uvedeno, že výuka na Stojanově gymnáziu na Velehradě bude zahájena 1. září 2004.

avšak nebylo všechno ještě dobře připraveno, a tak se muselo čekat celých sedm let, než mohla být škola slavnostně otevřena.³

Teprve v těžkých válečných poměrech se realizovala dávná touha všech cyrilometodějských příznivců zřízením „Misijního cyrilometodějského ústavu“ na Velehradě. Stalo se tak na svátek Sedmibolestné Panny Marie 15. září 1916. Tento ústav měl vychovávat misijní dorost pro apoštolské práce mezi Slovany. Byl založen podle vzoru škol v belgické provincii Tovaryšstva Ježíšova. V kronice ústavu⁴ je záznam o založení této školy i o její další činnosti. Ústav neměl ještě právo veřejnosti a závěrečné zkoušky se musely skládat na arcibiskupském gymnáziu v Praze-Bubenči. Ústav na Velehradě byl zatím jeho filiálkou.⁵

Uchazeči o studium na této škole museli dělat ústní i písemné přijímací zkoušky. Po přijetí dostal každý prohlášení, které musel dát podepsat rodičům: „*Rozhodne-li se náš syn vstoupit do řádu Tovaryšstva Ježíšova, nebudeme mu bránit.*“ Ve škole byly žákům předkládány velké příklady sv. Ignáce, sv. Františka Xaverského, sv. Stanislava a dalších, avšak nikdy na nikoho nebyl dělán nátlak, aby do Tovaryšstva vstoupil, protože by to odporovalo Konstitucím.⁶

Kdybychom nahlédli do kroniky ústavu⁷, mohli bychom si přečíst záznam o jeho založení:

„15. Sept. 1916 – *A quo fundatum:*

Die, quo septem dolores Beatae Virginis Mariae recolluntur, fundatum est Institutum Sanctorum Cyrilli et Methodii hic Velehradii. – Fundatum est autem ab Ipso A. R. P. Generali Wlodimiro Ledóchowski quicum R. P. Carolo Maria Andlau, praeposito Provinciae Austriacae, propositum Suum, ut Velehradii ad instar Scholarum Apostolicarum quae in Belgio vigent, Institutum fundaretur, communicavit. [...]“

Po několika dalších sděleních o významu školy, jejím vztahu k pražskému jezuitskému gymnáziu a zprávách ze slavnostního otevření ústavu, našli bychom v kronice i jména prvních gymnaziálních profesorů a předměty výuky, které měli učit:

„*P. rektor (P. Vincenc Pernička) – náboženství, P. ministr (P. Karel Jürschnik – matematika, P. Antonín Eisner – latina, čeština, němčina, P. Josef Jaroš – dějepis, zeměpis, rýsování, krasopis, ritus. [...]*“

³Přehled působení Tovaryšstva Ježíšova na Velehradě od roku 1890 do roku 1950, Moravský zemský archiv v Brně (MZAB), inventární číslo E32.

⁴*Diarium Instituti Apostolici Ss. Cyrilli et Methodii* – a die XV. sept. AD MCMXVI Velehradii – OAMDG., Kronika ústavu, MZAB, i.č. E 32 / E1.

⁵Výpověď svědka V. Ondřeje, Vlastní archiv, i. č. A3.

⁶Výpověď svědka R. Zubka, Vlastní archiv, i. č. A5.

Následoval i seznam prvních devíti žáků :

„Antonín Lepka (Kunštát), Rupert Daněk (Velehrad), Stanislav Svoboda (Stodůlky u Kyjova), Karel Malovaný (Divnice u Hrádku), Jan Gajdošik (Tupesy), Antonín Slováček (Slavičín u Hrádku), Vladimír Škrabal (Babice u Uh. Hradiště), Cyril Prodělal (Bohušice u Jaroměřic) a Jaroslav Mach (Bilovice u Uh. Hradiště).“

Dále byly vyjmenovány vlastnosti, které se požadovaly od každého chovance, a vybavení, které si měli s sebou z domu přinést. Misijní škola začínala s malým počtem žáků, ale postupně jich přibývalo, jak rostl zájem o studium na této škole.

Dne 11. července 1919 povýšil papež Benedikt XV. tuto misijní školu na papežský ústav. Ve svém listě píše: „*Pohnuti zásluhami (velehradské koleje a misijní školy) uznali jsme onu kolej za hodnu, abychom jí věnovali svou náklonnost a spojili ji těsnějším poutem s Apoštolským Stolcem a se svým Ústavem orientálním. Pročež jsme se rozhodli přijmout kolej velehradskou za svou, odevzdati ji pod ochranu sv. Petra, knížete apoštolů, a sv. Cyrila a Metoděje a ustanoviti, aby napotom byla a slula papežskou...*“⁸ Papež ve svém breve zdůraznil vlastní význam misijní školy tím, že ji prohlásil před celou církví za svůj ústav a zařadil ji vedle svého unionistického východního ústavu (*Pontificium Institutum Orientalium*). Později bylo povoleno, aby chovanci velehradského ústavu přímo vstupovali do nově zřízené Ruské koleje v Římě (*Russicum*).⁹

O této radostné události je i zápis v Kronice řeholního domu (*Litterae Annuae*)¹⁰ na Velehradě: „*Laetus nuntius mense Augusto nos omnes gaudis afferit: Institutum Ss. Cyrilli et Methodii quod dictum erat apostolicum, accepit a Sua Sanctitate Benedicto XV. ius nominari Institutum Pontificium Ss. Cyrilli et Methodii, pariter collegium totum suscepit Sanctitas Sua in suam specialem tutelam est ideo nominaturque abhinc Collegium Velehradiense, Collegium Pontificium. 'Deo gratias!'*“

Plný název jezuitské koleje od té doby byl: „PONTIFICIUM COLLEGIUM MAXIMUM SS. CYRILLI ET METHODII CUM INSTITUTO SS. CYRILLI ET METHODII PRO MISSIONIBUS SLAVICIS ET DOMUS PROBATIONIS ET EXERCITIORUM“.¹¹

⁷*Diarium Instituti...*, MZAB, i. č. E 32/E1.

⁸*Epistola Ss. D. N. Benedicti PP. XV. ad Wladimirum Ledóchowski, Praepositum Generalem Societatis Iesu de Collegio Velehradensi.* Acta curiae archiepiscopalis Olomucensis, A.D. 1919 Nr. 9/12 517.

⁹F. CINEK, *Velehrad víry*, Olomouc 1936, s. 469–470.

¹⁰*Litterae Annuae* (Kronika jezuitského domu), MZAB, i. č. E 32 A3.

¹¹*Přehled působení...*, MZAB, i. č. E 32.

Přestavba kláštera a misijní škola

Otevření školy byl odvážný podnik, protože v té době válčila Evropa již druhý rok, Velehrad byl plný vystěhovaných jezuitů (z evakuovaného Polska, z benátské provincie) a na všechny doléhala hmotná i duchovní bída. Část velehradského kláštera byla upravena na školu, ale byly to úpravy jen provizorní, i když se musely zachovat všechny tehdejší předpisy. Zemská politická správa schválila ústav pod názvem „Soukromé vyučovací učiliště Tovaryšstva Ježíšova s osnovou gymnazijní“ výnosem ze dne 9. 6. 1923 č. 64820/VII na zák. § 10, č. 309 císařského nařízení ze dne 27. 6. 1850.¹²

Jako soukromý ústav nemohla velehradská škola vydávat veřejně platná vysvědčení. Proto koncem každého školního roku skládali studenti zkoušky na arcibiskupském gymnáziu v Praze - Bubenci nebo v Kroměříži. Ústav neměl plný počet tříd, zpravidla jen šest. Proto studenti septimu a oktávu s maturitou konali na arcibiskupském gymnáziu v Praze-Bubenci.¹³

S přibývajícím počtem studentů v misijní škole bylo třeba upravit klášter, aby vyhovoval změněným podmínkám, státním předpisům a také požadavkům kanonického práva. S adaptačními pracemi se započalo v roce 1931.¹⁴ Zásluhou schopného rektora velehradské koleje P. Josefa Habeše byly práce zdárně dokončeny v roce 1933. Tím bylo umožněno řádné umístění misijního papežského ústavu v budově kláštera. Byla provedena pečlivá renovace všech památných objektů při zachování vnitřního rázu budovy. Přitom byl oddělen ústav od kláštera a také školní místnosti od ubikací internátu.¹⁵

Úprava byla provedena tak, že nyní bylo možné zavést na Velehradě celé gymnázium při misijním ústavu. Adaptace byla složitá a nákladná, ale zdařila se výborně. I klášter získal na umělecké hodnotě, zvláště renovací vestibulu, schodiště a jídelny.¹⁶

Po těchto úpravách se mohlo pomýšlet na získání práva veřejnosti. Začalo se o tom uvažovat již po jubilejních oslavách v roce 1936 – dvě stě let od posledního svěcení baziliky¹⁷ a dvacet let po založení školy – avšak k realizaci došlo až koncem roku 1937. Velkou zásluhu na získání práva veřejnosti pro misijní školu

¹²Přehled působení..., MZAB, i. č. E 32.

¹³K. ZÁVADSKÝ, *Třicet let*, Velehradské zprávy, časopis, únor 1947, s. 6.

¹⁴*Pamětní kniha (Kronika) velehradské farnosti od r. 1908 do r. 1959*, s. 199.

¹⁵CIC/1917, Herder 1918, can. 599.

¹⁶F. CINEK, *Velehrad...*, s. 630.

¹⁷Poslední posvěcení baziliky bylo 25. 10. 1735 – toto datum je vyznačeno na dvou místech spodní části zdi v chrámě. Jubilejní oslavy byly pro nedokončení renovace baziliky o rok posunuty.

na Velehradě měl tehdejší rektor koleje P. Alois Koláček. Na základě žádosti podané 15. 10. 1937 povolil ministr školství a národní osvěty výnosem z 1. 12. 1937 pod čj. A–154591/37–II/2 (oznámeným papežské koleji na Velehradě Zemskou školní radou v Brně dekretem z 18. 12. 1937 čj. 79085 na základě § 6, č. 309 císařského nařízení z 27. 6. 1850), aby učiliště bylo s platností 1. ledna 1938 změněno v celém rozsahu na „Řádové československé gymnázium Papežské koleje Tovaryšstva Ježíšova na Velehradě“. Internát si při tom podržel název platný od roku 1919 „Papežský misijní ústav sv. Cyrila a Metoděje pro misie slovanské“.¹⁸

Vztah misijní školy k dalším misijním ústavům

Povýšením misijní školy na Velehradě v roce 1919 papežem Benediktem XV. na papežský institut se velehradská kolej zapojila do velkého papežského misijního díla se zřetelem k východním církvím, které mělo svůj počátek již v 16. století.

V roce 1932 dr. Emil Herman z Tovaryšstva Ježíšova, předseda Papežského východního ústavu v Římě (*Pontificium Institutum Orientalium* – založené v roce 1917 papežem Benediktem XV.) přednesl na VI. velehradském unionistickém sjezdu přednášku, ve které seznámil posluchače s celou problematikou a vývojem pomoci papežů východním církvím. Celé dílo začalo již v roce 1576, kdy papež Řehoř XIII. založil řeckou kolej (*Collegium Graecum*). V roce 1896 přidělil papež Lev XIII. vlastní kolej Rusínům (Ukrajincům), kteří do té doby byli chovanci řecké koleje. Koncem dvacátých a v počátku třicátých let 20. století vznikly další koleje založené papežem Piem XI. – ruská papežská kolej (*Pontificium Collegium Russicum*), založená v r. 1929, a kolej rumunská. Mimo tyto koleje byzantského obřadu byly založeny i koleje jiných východních obřadů, např. maronitská (1581), arménská (1883), etiopská a další. V těchto kolejích se připravovali mladí východní klerici ke kněžskému životu.¹⁹

Papežský cyrilometodějský ústav na Velehradě, který měl vychovávat misionáře pro strádající Rusko, protože tam po revoluci v roce 1917 byly zavřeny všechny kněžské semináře, jak katolické, tak pravoslavné, se zařadil mezi pět ústavů, které měly podobný úkol. Byly to: ruské semináře v Lille ve Francii (pod vedením dominikánů) a v Amay s. M. v Belgii (vedený benediktinskými

¹⁸Přehled působení..., MZAB, i.č. E 32.

¹⁹Srov.: E. HERMAN SI, Praeses Pontif. Inst. Orient. de Urbe, *De Institutis et Studiis Romanis*, Acta VI. Conventus Velehradensis, AD 1933, Sumptibus Archiepiscopi Olomucensis, Bibliotheca Archiepiscopii Olomucensis, n. 5044, pag. 146–155.

mnichy unie), dále misijní dům v Albertýně v Polsku s noviciátem pro Rusíny, který byl pod vedením Otců jezuitů východního obřadu, římské *Russicum* a ústav na Velehradě.²⁰ Zvláště s Russikem se počítalo, že v něm budou vzdělávání apoštolové pro Rusko, aby odcházeli působit mezi křesťany této země, avšak nakonec kvůli zhoršeným podmínkám apoštolátu tento ústav vychovával pouze kněze pro ruskou křesťanskou emigraci.²¹

Omezení v době protektorátu

Obsazením českých zemí německou armádou dochází na území Čech a Moravy k omezení jak politické, tak náboženské činnosti. Zpočátku to bylo jen nenápadné omezování v činnosti, ale postupně tento tlak silil. Nacisté viděli v každé kulturní akci, ve školním vzdělávání, dokonce i v náboženském působení, nebezpečí pro své postavení v okupovaném území. „*Německé úřady za vydatné pomoci gestapa vedly systematický boj proti katolické církvi. Působení jezuitů jim bylo zvlášť trnem v oku.*“²²

Když 1. prosince 1937 bylo s účinností od 1. ledna 1938 misijní škole na Velehradě uděleno právo veřejnosti, vypadalo vše pro tuto školu velmi nadějně. Právo veřejnosti bylo uděleno sice jen na tři roky, ale počítalo se s tím, že po uplynutí této zkušební lhůty bude uděleno trvale. Avšak okupační školské úřady se zachovaly nepřátelsky a udělily právo veřejnosti jen na školní rok 1940/41. Po nové žádosti je prodloužily ještě na další rok, až ústav definitivně zrušily koncem školního roku 1941/42.²³ Ředitelem ústavu v době uděleného práva veřejnosti byl P. Karel Závadský, po něm P. Leopold Škarek a P. Josef Vraštil.²⁴

S udělením práva veřejnosti souvisela otázka rozšíření pedagogického sboru aprobovanými silami. Nikdo z dosavadních řádových učitelů nebyl sice nadřizovanými školskými úřady odmítnut, ale kvůli většímu počtu tříd a zvláště s ohledem

²⁰F. CINEK, *Velehrad...*, s. 589.

²¹R. ČEMUS, *Introduction, Russicum – Pioneers and Witnesses of the Struggle for Christian Unity in Eastern Europe*, Opere Religiose Russe – Pontificium Collegium Russicum, Roma 2001, p. 7.

²²J. PAVLÍK, *Budou vás vydávat soudům*, Societas Praha 1995, s. 19.

²³Stalo se tak v rámci omezení českého školství výnosem České zemské školní rady pro Moravu v Brně ze dne 11. 6. 1942 č. 33641/42 na zákl. výnosu ministerstva školství a nár. osvěty ze dne 22. 5. 1942 č.j. 44772/42–II/2 (č. registratury 538 425). Přípravou k tomu byl výnos ministerstva školství a osvěty z 10. 7. 1941 č. 85222/41–I/3, sdělený zemskou školní radou (č. reg. 417), podle něhož se postupně redukce českého středního školství, počínaje 1. třídou vztahovala i na Velehrad. Viz.: *Přehled působení ...*, MZAB – i.č. E32.

²⁴K. ZÁVADSKÝ, *Tricet let, Velehradské zprávy*, časopis, únor 1947, s. 6–7.

na maturity musela Papežská kolej přibrat několik světských aprobovaných sil. Nadějná perspektiva tohoto ústavu se však rozplynula zrušením gymnázia.

Zrušení ústavu na Velehradě nebylo jediným zrušením školy vedené jezuity. Již v roce 1939 zrušili nacisté kolej a biskupské gymnázium v Bohosudově, v lednu 1942 bylo zavřeno arcibiskupské gymnázium v Praze-Bubenči a budova byla uvnitř přestavěna pro potřeby policie. V březnu 1942 byla zabráná kolej v Benešově u Prahy, kde byl od roku 1933 noviciát a od roku 1937 Filozofický řádový institut. Novicové, scholastici, kněží a bratří se museli do několika hodin vystěhovat. Odstěhovali se na Velehrad, kde nastala stísněná situace. Německé úřady se snažily rušením škol (hlavně středních a vysokých) snižovat počet inteligence, které se obávaly.²⁵

Řádové gymnázium papežské koleje Tovaryšstva Ježíšova po roce 1945

Hned začátkem školního roku 1945/46 zahájilo opět činnost řádové gymnázium na Velehradě.²⁶ Přes prázdniny bylo potřeba připravit místnosti v budovách koleje pro výuku i ubytování studentů. Během války byl na Velehrad přestěhován noviciát a Filozofický institut z Benešova. Bylo potřeba někam odstěhovat alespoň studenty filozofie (scholastiky). Ještě před válkou se plánovalo, že gymnázium v Brně povedou jezuité. Avšak budova brněnského gymnázia po opuštění Němci byla využita ještě pro sovětské vojenské posádky a lazarety, a tak byla velmi zničena. Přesto se tam v září 1945 nastěhoval celý řádový Filozofický institut v čele s P. Františkem Šilhanem jako rektorem institutu. Bylo potřeba nejdříve budovu vyčistit a opravit, než se mohlo začít s výukou.²⁷

Tím, že se na Velehradě uvolnilo místo po studentech filozofie a část opustili Němci, bylo řádové gymnázium na Velehradě prvním v celé České provincii, kde se mohlo začít hned s výukou.²⁸

Tuto situaci nového začátku popisuje dr. Karel Závadský, ředitel gymnázia, v časopise „Velehradské zprávy“, když připomíná třicet let od založení misijní školy na Velehradě: „*Po násilném přerušení ústavu v letech 1942–1945 byl provoz úředně povolen 8. června 1945. Po prázdninách se začalo 1. září 1945 dvěma třídami (ve II. třídě bylo 40 žáků a ve III. třídě 39) celkem s 79 žáky. Ředitelem*

²⁵J.PAVLÍK, *Budou vás ...*, s. 20.

²⁶*Pamětní kniha...*, s. 223.

²⁷Srov.: J.PAVLÍK, *Budou vás ...*, s. 23.

²⁸*Tamtéž*, s. 24.

se stal po druhé dr. Karel Závadský. Žádosti o znovuudělení práva veřejnosti bylo vyhověno ministerským výnosem dne 12. června 1946.²⁹ Ve školním roce 1946–1947 má ústav již tři třídy (ve II. třídě je 30 žáků, ve III. a IV. třídě po 38), celkem 106 žáků. Profesorský sbor se skládá kromě učitele tělesné výchovy z 8 řádových členů Tovaryšstva Ježíšova, z nichž 7 má státní aprobaci.³⁰

Činnost ústavu měla vliv i na nárůst duchovních povolání. Za třicet let trvání ústavu (ve skutečnosti jen 27) volilo po ukončení studia duchovní stav 160 chovanců, z toho 80 v řádu Tovaryšstva Ježíšova, 25 v jiných řádech a kongregacích a 55 jako diecézní kněží. Ostatní, kteří si zvolili jiné povolání než duchovní, si odnesli do života kus apoštolského cyrilometodějského ducha.³¹

Ředitel ústavu popisuje i náročnost vydržování tohoto ústavu: „*Vydržování ústavu jakož i internátu, má na starosti Papežská kolej Tovaryšstva Ježíšova, která má v bývalém cisterciáckém klášteře pouze právo užívání budov a zahrady. Majitelem budov a všech okolních pozemků je Katolický podpůrný spolek arcidiecéze olomoucké. Ani po udělení práva veřejnosti roku 1937 neobdržel Ústav žádnou podporu. Poněvadž Tovaryšstvo Ježíšovo nemá statků, ani důchodů z nějakých fundací, je i Papežská kolej na Velehradě při vydržování Ústavu odkázána na milodary šlechtitných dárců. S nimi udržoval Ústav po celou dobu pravidelný styk „Velehradskými zprávami“. Proto vzdáváme na tomto místě vřelé díky všem budovatelům a podporovatelům, příznivcům a přátelům, vyprošující si další jejich přízeň.*“³²

Podmínky vydržování Ústavu byly určitě náročné, zvláště po válce, kdy se všechno znovu budovalo a opravovalo. Avšak díky apoštolskému nadšení řeholníků a podporám dobrodinců gymnázium slibně pokračovalo ve své činnosti až do doby, kdy vyvstává další nebezpečí pro Tovaryšstvo Ježíšovo a život církve v Československu vůbec.

Při volbách v roce 1946 získala parlamentní většinu Komunistická strana společně se sociálními demokraty. Tato situace již předznamenávala těžké chvíle v životě Československa, protože hrozilo, že komunisté se dostanou úplně k moci a nastolí ve státě faktickou diktaturu komunistické strany, jak se to už stalo v Sovětském svazu. Jak bylo obtížné, ba i marné postavit se nové

²⁹Výnos ministerstva školství č. A 136 334/46 – III/4. Toto právo veřejnosti bylo pro školní rok 1946/47 obnoveno (výnos č. A 125 915/47 – III/3). Viz.: *Přehled působení...*, MZAB – i.č. E/32 – DA V-7.

³⁰K. ZÁVADSKÝ, *Třicet let*, s. 7.

³¹Srov.: K. ZÁVADSKÝ, *Třicet let*, s. 7.

³²K. ZÁVADSKÝ, *Třicet let*, s. 7.

moci, osvětluje i malý příklad ze školství. Dne 13. května 1947 na pořad jednání československé vlády se dostala osnova zákona o zrušení všech svobodných, zvláště církevních škol. Osnova předpokládala jen školství státní. Tehdy se do Prahy vypravila dvěstěčlenná deputace katolických rodičů z Moravy, aby společně hájili práva křesťanských rodičů na křesťanskou výchovu svých dětí. K nim se připojily ještě desítky delegátů z velkých měst Čech – z Prahy, Plzně, Českých Budějovic a Hradce Králové. Na této manifestaci promluvil pražský arcibiskup dr. Josef Beran a ministr školství dr. Jaroslav Stránský.³³

Celá akce vedla jen k zpomalení celého procesu. V roce 1948 byl vydán zákon o jednotném školství (školský zákon s doplňujícími nařízeními),³⁴ ve kterém bylo uzákoněno, že „*školy jsou učiliště státní*“³⁵ a že je škola „*povinna starat se o náboženskou výchovu žáků podle jejich náboženského vyznání*.“³⁶ Tímto způsobem byla tedy vládnoucí politickou stranou vyřešena otázka existence církevních škol.

Zrušení gymnázia na Velehradě

Podle již zmíněného zákona o jednotném školství č. 95/1948 Sb. se všechny školy, i soukromé, od 1. září 1948 staly státními. Veškeré úsilí katolického episkopátu a řeholních řádů o udržení těchto škol bylo marné. Tak i řádové gymnázium na Velehradě bylo s konečnou platností postátněno výměrem Krajského národního výboru v Gottwaldově ze dne 5. dubna 1949 č. 331/38 – IV/I. Ukončení činnosti misijní školy bylo provedeno 1. dubna 1949, ale zápis o převzetí gymnázia státem byl datován až 6. května 1949 pod č. 80.³⁷ Jezuité na Velehradě doufali, že ještě chvíli budou moci udržet třídy gymnazijního typu, ale tyto naděje zmařili zástupci Krajského národního výboru v Gottwaldově

³³J. PAVLÍK, *Budou vás...*, s. 26.

³⁴Zákon č. 95/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), z 21. 4. 1948, zveřejněno v č. 38/1948 Sbirka zákonů, s. 829 (účinnost od 1. 9. 1948).

Vládní nařízení č. 196/1948 Sb. vlády republiky Československé, kterým se provádějí ustanovení školského zákona o školách národních a středních, z 26. 7. 1948, zveřejněno v č. 69/1948 Sbirka zákonů, s. 1353 (účinnost od 1. 9. 1948).

Vládní nařízení č. 197/1948 Sb. vlády republiky Československé o výchovných a vzdělávacích oborech a naukách na gymnáziích, z 26. 7. 1948, zveřejněno v č. 69/1948 Sbirka zákonů, s. 1256 (účinnost od 1. 9. 1948).

³⁵Viz: § 4 výše uvedeného zákona.

³⁶Viz: § 19 výše uvedeného zákona.

³⁷*Přehled působení...*, MZAB, i.č. E-32.

telefonátem z ředitelství gymnázia v Uherském Hradišti dne 30. června 1949, podle něhož toto gymnázium bylo převzato i s třídami dosud působícími na Velehradě.³⁸ Tím se úkol ústavu změnil. Po udělení práva veřejnosti se zvýšil počet žáků, ale také usměrnila výuka gymnázia za účelem získávání a formace „kněží misionářů“. O takový směr výuky neměla státní škola zájem. Třídni knihy a katalogy byly dne 18. prosince 1950 předány řediteli gymnázia v Uherském Hradišti Ladislavu Farníkovi, a tím také skončilo údobí existence misijní školy na Velehradě.³⁹

František Brázdil SI

³⁸Žáci prozatím mohli zůstat v konviktech, ale museli chodit do státních škol, aby po zásahu proti řeholníkům (v noci z 13. na 14. dubna 1950) museli i tyto konvikty opustit a odstěhovat se, někde dříve, někde o něco později, k rodičům. Srov.: J. PAVLÍK, *Budou vás...*, s. 27.

³⁹*Přehled působení...*, MZAB, i.č. E-32.

Dnes Vám představujeme

Today we present you

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

České náboženské středisko Velehrad v Římě

Czech Religious Center Velehrad in Rome

Tschechisches Religionszentrum Velehrad in Rom

Il centro religioso ceco „Velehrad“ à Roma

Cílem tohoto příspěvku je stručně podat historii vzniku Českého náboženského střediska Velehrad, jak ji lze vysledovat z archivních materiálů, s přihlédnutím k sekundární literatuře.

Všechny archivní dokumenty, které budu citovat, pocházejí ze soukromého archivu českého poutního domu Velehrad v Římě, Via delle Fornaci č. 200. Obsah archivu je uspořádán ve dvou klasifikátorech do složek podle předmětů, dokumenty ve složkách jsou pak řazeny chronologicky. Některé složky jsou uloženy samostatně v policích. Složky mají názvy podle předmětů nebo je uveden jen rok, nemají tedy vlastní číslování a neexistuje ani samostatný katalog názvů. Také dokumenty ve složkách jsou bez vlastního archivního číslování.

1. Počátky a vznik Střediska

U založení Českého náboženského střediska Velehrad stál kardinál Josef Beran, který přišel v roce 1965 do Říma, poté co byl přinucen opustit Československo. Již před vznikem střediska působily v zahraničí české instituce (Cyrilometodějská liga, Národní svaz českých katolíků v USA a Jednota sv. Metoděje ve Vídni), jež se především staraly o duchovní správu krajanů v cizině, o poutníky a o mládež (letní tábory). Existoval též pracovní kroužek Vinculum, který pečoval o pastorační činnost českých kněží v zahraničí. Od roku 1949 pak v Římě fungovala tzv. Křesťanská akademie, organizace věnující se vydávání nábožen-

ské literatury a styku s různými krajanskými spolky. Tyto činnosti však nebyly vzájemně koordinovány. Sílily proto snahy založit takovou organizaci, která by všechny aktivity nějak zastřešovala a tvořila jim právní základ.¹ Za tím účelem se v české koleji Nepomucenum v Římě dne 7. března 1966 sešli spolupracovníci Křesťanské akademie na první pracovní schůzku, která položila základy Náboženského střediska. Jejím výsledkem bylo:

- 1) má se jednat o středisko ryze náboženské a české (to však neznamenalo přerušeni spolupráce se Slováky, ale vymezení především jazykové);
- 2) Středisko má poskytovat ubytování krajanům, zvláště kněžím, projíždějícím Římem: za tímto účelem bude pronajato jedno křídlo poschodí na koleji Nepomucenum;
- 3) Středisko je zastřešující organizací, do níž patří Křesťanská akademie (studijní a vydavatelská činnost, zahrnující časopisy *Studie* a *Nový život* a vydávání náboženské i krásné literatury), *Vinculum* (činnost ve prospěch českých kněží v cizině), pořádání letních táborů mládeže a duchovní správa krajanů v Itálii a v jiných zemích (kněží ve spolupráci s laiky);
- 4) hlavními činiteli Střediska jsou ředitel a jeho zástupce, generální tajemník a generální pokladník (jak se názvy těchto funkcí změnily v definitivních stanovách, viz dále);
- 5) má se jednat o jednotku právní s vlastními stanovami, které budou vypracovány do konce roku 1966.²

Na základě této schůzky pak kardinál Beran vydal dne 19. 3. 1966 v Římě soukromý ustavující dekret, kterým toto náboženské středisko formálně (ovšem ještě bez právních účinků) založil.³

Dalším krokem ke vzniku Náboženského střediska byla schůzka Křesťanské akademie, svolaná do místností Českého náboženského střediska v koleji Nepomucenum na 26. května 1966. Jejím účelem bylo připravit materiál k vypracování stanov Českého náboženského střediska *in genere* a Křesťanské akademie *in specie*. K pozvánce, jejíž součástí bylo schéma stanov Střediska, byl připojen letáček kardinála Berana, kde uvádí důvody, které ho vedly k založení Střediska, a nastiňuje jeho složení (zajímavé je, že jak v pozvánce, tak v letáčku se místo slova „Středisko“ používá název „Ústředí“, přestože v soukromém dekretu

¹Srov. Oáza českých poutníků. Nové poslání českého Velehradu. Rozhovor s ředitelem českého poutního domu Velehrad P. Vojtěchem Hrubým. *Katolický týdeník*, 4. 7. 1993, č. 27, s. 4.

²Ruční zápis schůzky z české koleje Nepomucenum, 7. 3. 1966. *Soukromý archiv římského poutního domu Velehrad*, složka „České náboženské středisko“.

³Srov. Soukromý dekret Josefa kardinála Berana, 19. 3. 1966. Český originál textu. *Tamtéž*.

kardinála Berana z 19. března 1966 se mluví o „Středisku“). Pod pozvánkou jsou podepsáni P. Vojtěch Hrubý (tajemník Č.N.Ú.) a Karel Skalický (druhý tajemník kardinála Berana).⁴ Strojový zápis o pracovní poradě nejprve podrobně shrnuje již výše popsany vývoj založení Českého náboženského střediska; dále po úvodních slovech kardinála Berana se konstatuje, že Středisko by nemělo být samostatnou organizací, nýbrž pomocnou institucí, aby existující organizace (hlavně Křesťanská akademie a Vinculum) mohly lépe fungovat, proto tedy nelze mluvit o „členství“ ve Středisku; dále odbory Střediska mají mít volnost v jednání a Středisko je má podporovat v tom, že převezme jejich administrativu. To vše mají řešit stanovy Střediska. Mají být též vypracovány stanovy Křesťanské akademie, Vincula a Odboru pro mládež.⁵

Na základě této porady byly vypracovány prozatímní stanovy Českého náboženského střediska Velehrad,⁶ k nim pak byly zpracovány připomínky (není jasné kým, ale jistě ne kardinálem Beranem, o kterém se v připomínkách mluví ve třetí osobě).⁷ Kdy byly hotovy stanovy definitivní, se mi zjistit nepodařilo, jisté však je, že to muselo být nejpozději do 28. září 1968, kdy kardinál Angelo dell'Acqua⁸ prohlašuje v dekretu z téhož dne České náboženské středisko Velehrad za právnickou osobu podle církevního práva a potvrzuje jeho stanovy.⁹

Z hlediska občanskoprávního České náboženské středisko Velehrad vzniklo o měsíc později, tedy dne 28. 10. 1968, kdy bylo v přítomnosti notáře notářským zápisem¹⁰ založeno Laické sdružení s náboženským cílem zvané „České náboženské středisko Velehrad“ se sídlem v Římě, Via Concordia 1 (to bylo sídlo prozatímní – později se Středisko přestěhovalo do domu na Via delle Fornaci 200, jak bude řečeno dále). Podepsáni byli kardinál Beran, sekretář Střediska

⁴Srov. pozvánka na schůzku Křesťanské Akademie s příloženým letáčkem kardinála Berana, nedatováno. *Tamtéž*.

⁵Srov. Zápis o pracovní poradě 26. května. 1966 v místnostech Českého náboženského střediska v Římě. Strojopis. *Tamtéž*.

⁶Srov. Návrh stanov Českého náboženského střediska Velehrad. Strojopis, nedatováno. *Tamtéž*. V tomto návrhu stanov je mj. v čl. 4 zajímavý údaj o vstupním základním jmění Střediska, které činilo 5.000.000 lir. V definitivních stanovách se už o konkrétní částce nemluví, uvádí se jen, jak Středisko jmění získává. V roce 1971 pak mělo Středisko jmění 45.000.000 lir (viz dokument z 15. prosince 1971, podepsaný Mons. Škarvadou, o majetku Českého náboženského střediska Velehrad, *tamtéž*).

⁷Srov. Připomínky k návrhu stanov Českého náboženského střediska Velehrad. Strojopis, nedatováno. *Tamtéž*.

⁸Titulární arcibiskup chalcedonský; od září 1967 prezident Prefektury pro ekonomické záležitosti Svátého stolce a od ledna 1968 pomocný biskup římský.

⁹Srov. Dekret Angela kard. dell'Acqua, 28. 9. 1968, prot. n. 7401/69. *Tamtéž*.

¹⁰Srov. Atto costitutivo di Associazione, 28. 10. 1968, repertorio n. 10.938. *Tamtéž*.

P. Vojtěch Hrubý, první tajemník kardinála Berana Mons. J. Škarvada, K. Skalický a několik dalších laiků.

Výnosem prezidenta Italské republiky z 10. dubna 1970, č. 436,¹¹ (publikován v Úředním listu Italské republiky)¹² byla pak uznána právní subjektivita Českého náboženského střediska Velehrad a potvrzeny jeho stanovy.

Do Rejstříku právnických osob, vedeného u římského Civilního a trestního soudu, je Náboženské středisko Velehrad zapsáno pod reg. č. 395/87.¹³

Do římské obchodní, průmyslové, živnostenské a zemědělské komory¹⁴ bylo Středisko zapsáno dne 16. 12. 1998, jak dokládá potvrzení o zápisu do této komory ze dne 25. 1. 1999.¹⁵

2. Stanovy Střediska

Přílohou notářského zápisu o založení Střediska byly jeho stanovy. Podle nich účelem Střediska je náboženská péče o katolické věřící českého původu, kteří dlí v cizině (čl. 2). Sdružení dosahuje svého *cíle* a) usměrňováním pastorační činnosti kněží českého původu sídlících v Itálii i v jiných zemích; b) vydáváním knih náboženského obsahu v českém jazyce ve spolupráci s českou Křesťanskou akademií v Římě; c) bohoslužbami, výukou náboženství, sociální pomocí zvláště mezi mládeží; d) péčí o poutníky (čl. 2).

V článku 3 se hovoří o *členství* (zde vidíme, že narozdíl od předešlých návrhů a prozatímních stanov se zde již mluví o členství): členy mohou být věřící muži i ženy, jestliže valná hromada přijme jejich žádost na návrh správního výboru.

Článek 4 upravuje *majetek sdružení*: ten je tvořen dary buď ze strany členů nebo jiných právnických či fyzických osob.

Orgány sdružení jsou *valná hromada, správní výbor a předseda* (čl. 5). Valnou hromadu tvoří všichni členové. Řádně je svolávána každých pět let k volbám nového správního výboru a každoročně k schválení rozpočtu a vyúčtování; mimořádně ji může svolat správní výbor nebo vůle většiny členů.

¹¹Srov. Decreto del Presidente della Repubblica, 10. 4. 1970, n. 436. *Tamtéž*.

¹²Srov. Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, 8. 7. 1970, n. 169, p. 4451. *Tamtéž*.

¹³Dokument potvrzující zápisání se mi v archivu poutního domu nepodařilo nalézt (zápis dokládá jen potvrzení Civilního a trestního soudu v Římě ze dne 9. 11. 1998, vydané na žádost P. Hrubého). Rozhodnutí o zápisu předchází nedatovaná žádost Mons. Škarvady s těmito přílohami: notářsky ověřené kopie notářského zápisu o založení Střediska a stanov, Dekretu prezidenta republiky o uznání Střediska, dekretu o uznání ze strany církevní autority, potvrzení Římské prefektury o tom, že Mons. Škarvada je zákonným zástupcem Střediska, a nakonec je přiložen doklad o zaplacení poplatku 41.000 lir. *Tamtéž*.

¹⁴Camera di commercio, industria, artigianato e agricoltura di Roma.

Správní výbor je volen každých pět let valnou hromadou; tvoří jej předseda, tajemník, pokladník a aspoň další dva poradní členové. Správnímu výboru přísluší: a) rozhodnout o tom, že má být svolána valná hromada; b) předložit valné hromadě návrhy na přijetí nových členů; c) rozhodovat o mimořádných výdajích; d) předkládat valné hromadě k schválení rozpočty a vyúčtování; e) spravovat a vést vnitřní život sdružení (čl. 7).

Statutárním zástupcem sdružení je *předseda*; je volen valnou hromadou každých pět let. Přísluší mu svolávat valnou hromadu (na základě rozhodnutí správního výboru), předsedat jí a spravovat jmění sdružení (čl. 8).

Sdružení má též funkci *pokladníka* (vede účetní knihy a roční vyúčtování – čl. 9) a *tajemníka* (uchovává archiv sdružení a vyhotovuje zápisy valné hromady a schůzí správního výboru – čl. 10).

Volba členů výboru a správa jmění sdružení podléhá církevněprávnímu dohledu *kardinála vikáře*, který ho vykonává z titulu diecézního ordináře (čl. 11).

3. Činnost Střediska před rokem 1989 a dnes

Středisko Velehrad se od svého založení do společenských změn v roce 1989 ve spolupráci s Křesťanskou akademií věnovalo tisku knih a časopisů (knižní tituly edice Studium, Vigilie a Skála, měsíčník Nový život, dvouměsíčník Studie a oběžník Vinculum) a jejich distribuci do Československa. Starším a nemocným kněžím se posílala finanční pomoc, financovaly se opravy chrámů a kupovaly se automobily pro kněze, rozesílaly se materiály pro katechezi a pastorační. Po smrti prvního předsedy Střediska kardinála Berana na jaře 1969 se stal novým předsedou Mons. Škarvada, který je jím dodnes. Protože se však v Římě trvale nezdržuje, má plnou moc v úkonech týkajících se Střediska P. Vojtěch Hrubý.¹⁶

Změnu ve fungování Střediska pak přinesl rok 1989, kdy byla také mj. ukončena vydavatelská činnost Křesťanské akademie. Činnost Střediska se pak omezila jen na správu poutního domu Velehrad a péči o poutníky.¹⁷

¹⁵Certifikát č. CER/11734/1999/CRM0735. *Tamtéž*.

¹⁶Srov. Notářský zápis o plné moci ze dne 28. 3. 1994, kterým Mons. Škarvada jmenuje v záležitostech Střediska svým zástupcem V. Hrubého. Obsah plné moci je rozepsán do 17 článků a dává zmocněnci široká oprávnění v úkonech majetkových, obchodních, bankovních a finančních, dále zastupovat Středisko před soudy a též nechat se zastupovat dalšími zástupci. *Tamtéž*.

¹⁷Srov. Oáza českých poutníků. Nové posláni českého Velehradu. *Katolický týdeník*, 4. 7. 1993, č. 27, s. 4.

Významnou oblastí práce Střediska byla práce pro krajany, které bylo při jejich návštěvách Říma potřeba někde ubytovat. Kardinál Beran proto rozhodl, že je třeba získat k tomuto účelu vlastní dům. V Římě existoval už od druhé poloviny 14. století český hospic, založený Karlem IV., tento hospic byl však v roce 1950 prodán.¹⁸ Bylo tedy nutno najít nový vhodný objekt. Po dlouhém hledání bylo vybráno bývalé sídlo tiskárny italské Katolické akce na Via delle Fornaci 200, tehdy už nepoužívané a ve velmi špatném stavu. Jednání o koupi se táhla rok a půl, neboť původní majitelé chtěli dům vzhledem k jeho výhodné poloze blízko Vatikánu dobře zpeněžit a Středisko nemělo na koupi dost peněz. Nakonec však, po přimluvě českých biskupů u papeže Pavla VI., se předsedovi Střediska kardinálu Beranovi podařilo dům pro Středisko zakoupit. Dům však vyžadoval rozsáhlé opravy. Přesto ale už v roce 1969 v něm poutníci mohli nouzově přespávat.¹⁹

V současnosti římský poutní dům Velehrad slouží pro ubytování poutníků a turistů. Jeho prvním ředitelem byl Karel Weirich a s péčí o poutníky pomáhaly Školské sestry sv. Františka. Po Weirichově smrti byla v prosinci 1993 správa domu předána české větvi salesiánů Dona Bosca,²⁰ jejichž komunita (přesněji řeholní dům) nese od června 1994 název sv. Václava (San Venceslao).²¹ Ředitelem komunity je v současnosti P. Jiří Sedláček a správcem poutního domu je P. Vojtěch Hrubý.²²

Jiří Dvořáček

¹⁸Budova bývalého hospice nalezneme na Piazza Sforza Cesarini č. 30. K jeho stručné historii viz např. kniha Jany Koudekové *Česká zastavení v Římě*, Praha: Portál, 2000, s. 30-33.

¹⁹Srov. *tamtéž*; viz též *Svedl jsi mě, Hospodine. Jaroslav Škarvada v rozhovoru s Bohumilem Svobodou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 104n.

²⁰Srov. „Smlouva o vzájemné spolupráci, právech a povinnostech mezi Českým náboženským střediskem Velehrad a Salesiánskou provincií Praha, týkající se římského poutního domu kardinála Berana“, ze dne 4. 12. 1993 (Název „dům kardinála Berana“ je pouze interní a běžně se s ním neseškává. V komunikaci s římskými úřady se používá „casa per ferie“, veřejnosti je pak dům znám jako „český Velehrad“). Touto smlouvou svěřuje Středisko správu římského poutního domu kardinála Berana (tak ve smlouvě) Salesiánské provincii Praha, jež se zavázala ustanovit při domě řádnou komunitu po dohodě mezi provincií římskou a pražskou. Smlouva byla uzavřena na deset let; v současné době se tedy jedná o nové podobě smluvního vztahu. *Soukromý archiv římského poutního domu Velehrad*, složka „České náboženské středisko“.

²¹Srov. Dekret o kanonickém zřízení řeholního domu, ze dne 7. 6. 1994, prot. n. 158/94, kterým nejvyšší představený řádu Sv. Františka Saleského Egidio Viganò kanonicky zřizuje salesiánský řeholní dům San Venceslao v Římě za účelem „přijímat spolupratry české národnosti a duchovní péče o české poutníky“. *Soukromý archiv římského poutního domu Velehrad*, složka „Salesiáni Řím“.

²²Srov. KOUDELKOVÁ, J., *Česká zastavení v Římě*, s. 38.

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società di Diritto Canonico

Prezentace rakouského sborníku o současném českém konfesním právu v Praze

Ve středu 14. dubna 2004 v podvečerních hodinách byla v přednáškovém sále Rakouského kulturního fóra na Jugmannově náměstí v Praze 1 představena české veřejnosti nová kniha pod názvem **Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa, Band 2 – Tschechien**. Jde o druhý díl široce pojaté encyklopedie o právní úpravě vztahů států a církví v zemích, které se od roku 1989 vymanily z komunistického jha.

Kulturní rada velvyslanectví Republiky Rakousko v Praze a ředitel Rakouského kulturního fóra **Mag. Walter Persché** o šesté hodině večerní ceremoniál slavnostně zahájil a představil oba koordinátory svazku – **Dr. iur. Wolfganga Wieshaidera** z právnické fakulty vídeňské univerzity a **Doc. JUDr. Jiřího Rajmunda Treteru** z pražské právnické fakulty. Ti opět připomněli dílo všech patnácti spoluautorů – dvou rakouských a třinácti českých. Většina z nich byla události přítomna.

Hlavní projev pronesl **ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl Ph.D.** Přiblížil přítomnému auditoriu smysl a podstatu díla jako celku i jednotlivých jeho částí. V tomto čísle naší Revue se může čtenář seznámit s projevem v jeho mírné úpravě pro tisk.

Živou diskusí účastníků při číši vína byla slavnost uzavřena. Zástupkyně nakladatelství WUV – Universitätsverlag ve Vídni otevřela prodej knihy, která je nabízena českému čtenáři za velice zvýhodněnou cenu Kč 275,-.

Knihy má 176 stran hustě psaného textu. Obsahuje též do němčiny přeložené konfesněprávní předpisy českého státu a podrobné resumé v angličtině.

Na závěr seznam autorů: Ing. Petr Balažík, Mgr. Miroslav Brož, P. Ing. Miroslav Fiala OPræm, Pplk. Mons. Tomáš Holub, JUDr. Záboj Horák Ph.D.,

Prof. PhDr. Emilia Hrabovec, JUDr. Štěpán Hůlka, Mgr. Stanislav Hykyš, Doc. JUDr. Vladimír Kindl, Ing. Stanislav Kosík, P. ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl Ph.D., JUDr. Pavel Rameš, P. Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, Dr. iur. Wolfgang Wieshaider a JUDr. Pavel Zeman. Kniha vyšla pod záštitou pracovníků Institutu für Recht und Religion právnické fakulty vídeňské univerzity vedeného Prof. Dr. iur. Richardem Potzem a pracovníka odboru církví na Spolkovém ministerstvu pro vzdělání, vědu a kulturu Prof. Dr. theol. Karla Schwarze.

Zakoupit ji lze v knihkupectví Oliva v Praze 1-Starém Městě, Jilská 7, v knihkupectví Linde v Praze 1, Opletalova 35 a prodejně pana Jiřího Švanderlíka na právnické fakultě v Praze.

Valná hromada SPCP

Dne 12. května 2004 od 16.30 v čítárně dominikánského kláštera v Praze 1, Husova 8 řádně proběhla výroční valná hromada naší Společnosti. Výroční zprávu o činnosti SPCP účastníci obdrželi na místě, další exempláře jsou k dispozici v archivu v pracovně naší Společnosti. S aktuálním stavem vedení SPCP je možno se seznámit na našich internetových stránkách.

Přednáška ředitelky bratislavského Ústavu vztahu státu a církvi na pražských večerech

Hned po valné hromadě proběhl od 18.00 hodin v čítárně konventu hodin 45. večer z cyklu přednášek a diskusí na téma *Působení práva ve společnosti a v církvi*. Ředitelka uvedeného ústavu **Mgr. Michaela Moravčíková** přednášela na téma **Stát a církev v současném Slovensku**. Vysoký zájem účastníků a zasvěcený výklad paní ředitelky způsobily, že diskuse jak v čítárně, tak i při číši vína na provincialátě pokračovaly do pozdních večerních hodin.

Revue církevního práva na prvním místě v soutěži Karlovarských právnických dnů

Prestižní cena Společnosti německých, českých a slovenských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnický časopis vydávaný v České republice a ve Slovenské republice za rok 2003 byla dne 11. června 2004 udělena naší Revue církevního práva. Soutěže se zúčastnilo 24 odborných právnických časopisů z obou států.

Gratulace

Dne 1. dubna 2004 byl člen SPCP **Doc. ICLic. ThDr. Ján Duda**, soudní vikář Spišské diecéze, slavnostně jmenován profesorem Univerzity Komenského v Bratislavě.

Dne 23. dubna 2004 oslavil své významné životní jubileum – 75. narozeniny – čestný člen SPCP **Prof. Dr. iur. Heiner Marré** z Gladbecku, honorární profesor univerzity v Bochumu, emeritní vedoucí právního oddělení Biskupství Essen, známý ve světě jako základní autor vědeckých pojednání o současném financování církvi v Německu i v ostatních evropských zemích. Vzpomínáme na dopoledne dne 6. září 1996, kdy Prof. Heiner Marré svou přednáškou ve sborovně Právnické fakulty UK v Praze zahájil první mezinárodní konferenci organizovanou naší Společností pod názvem *Pražské rozhovory o vztahu církvi a státu*.

Dne 24. dubna 2004 uzavřeli manželství v kostele sv. Terezie z Lisieux v Praze 8-Kobyliších **Lenka Konečná** a **Mgr. Martin Vaňáč**, ředitel Institutu ekumenických studií v Praze, dlouholetý člen SPCP.

Dne 28. května 2004 **Mgr. Kamila Bubelová**, odborná asistentka na Právnické fakultě Palackého univerzity v Olomouci, členka naší Společnosti, úspěšně ukončila na Právnické fakultě Masarykovy university v Brně doktorské studium v oboru římského práva a byla slavnostně promována Ph.D. Obhájila disertační práci na téma *Negatorní a vindikační žaloba v římském a současném právu*.

Dne 15. června 2004 **Martin Hladký**, člen naší Společnosti z Piešťan, úspěšně ukončil studium na Fakultě humanistiky Trnavské univerzity a byl slavnostně promován magistrem politologie.

Dne 26. června 2004 uzavřou manželství v kostele sv. Václava v Praze-Bohnicích **Mgr. Gabriela Šenková** a **JUDr. Adam Bašný**, člen vedení naší Společnosti.

Úmrtí

S lítostí jsme přijali zprávu, že dne 27. května 2004 po dlouhé nemoci zemřela ve věku 64 let v hospici v Červeném Kostelci paní **Ing. Dagmar Kováčová**. Patřila k zakládajícím členům naší Společnosti a k našim blízkým spolupracovníkům. Jí ale patří především dík za to, že dílo **Akademických týdnů**, které po svých předchůdcích z Řádu dominikánského převzal a v **Novém Městě nad Metují** natrvalo usídlil dominikánský terciář a kněz *Jaroslav Knittl*, po jeho smrti v roce 1994 nezaniklo, ale naopak dosáhlo nebývalého rozšíření a popularity.

(jrt/zh)

From the Church Law Society

Presentation of Austrian Collection on Present Czech State Ecclesiastical Law in Prague

On Wednesday, April 14, 2004 in late afternoon, in the presentation room of the Austrian Culture Forum in Jugmannovo náměstí in Prague, a new book was presented to the Czech general public: under title **Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa, Band 2 – Tschechien**. It was the second volume of a widely understood encyclopaedia on legal adjustment of State-Churches relations of countries freed from Communism after 1989.

The Culture Councillor of the Austrian Embassy in Prague and the Austrian Culture Forum director, **Mr Walter Persché**, at six p.m. festively opened the event and presented both the coordinators of the volume – **Dr. iur. Wolfgang Wieshaider** of the Vienna University School of Law, and **Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera** of the Charles University School of Law. They remarked on the work of all fifteen co-authors: two Austrian and thirteen Czech. Most of them were present at the event.

The main speech was given by Rev. **ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl Ph.D.** He outlined the meaning and essence of the work as a whole as well as the specific parts. In this issue of our Review there is the possibility to see the speech in a slightly edited print-version.

Lively discussion of participants holding a glass of wine closed the event. WUV – Universitätsverlag Publishing House representative in Vienna started selling the book.

The book contains 176 pages of concise text. It also includes German translation of legislative texts related to state ecclesiastical law of the Czech Republic and *detailed summary in English*.

At the end follows the list of authors: Ing. Petr Balažík, Rev. Mgr. Miroslav Brož, Rev. Ing. Miloslav Fiala OPraem, Lieutenant-Colonel Mons. Tomáš Holub, JUDr. Záboj Horák Ph.D., Prof. PhDr. Emilia Hrabovec, JUDr. Štěpán Hůlka, Mgr. Stanislav Hykyš, Doc. JUDr. Vladimír Kindl, Ing. Stanislav Kosík, Rev. ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl Ph.D., JUDr. Pavel Rameš, Rev. Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, Dr. iur. Wolfgang Wieshaider and JUDr. Pavel Zeman. The book was shielded by workers of the Center for Law and Religion of the University of Vienna School of Law, led by Prof. Dr. iur. Richard Potz, and

officer at the section of churches at the Austrian Federal Ministry for Education, Science and Culture, Prof. Dr. theol. Karl Schwarz.

You can buy it at Oliva Bookstore, Prague 1-Staré Město, Jilská 7, Linde Bookstore, Prague 1, Opletalova 35, and Jiří Švanderlík Bookstore, Charles University School of Law.

General Meeting of the Church Law Society

Proceeded regularly on May 12, 2004, at 4:30 p.m., in the Reading Room of the Dominican Priory of Prague, Husova 8. Annual Report on Activity of the Church Law Society was given out on spot, additional issues are at hand in the archive in the Working Room of the Society. Current compound of the management of the Society is published on our website.

Paper of the Director of the Institute for State-Churches Relations, Bratislava

Just after the GM, at 6 p.m. in the Priory Reading Room there was held the 45th evening in the range of papers and discussions in *Effect of Law on Common Society and Church*. **Mgr. Michaela Moravčíková** gave a paper on **State and Church in Present Slovakia**. High interest of participants and the expert speech of the director caused the discussions in the Reading Room as well as with a glas of wine in the provincialate went on until late night.

Church Law Review won the Prize of Karlsbader Juristentage

On June 11, 2004 Church Law Review was awarded the Prestigious Prize of the Society of German, Czech and Slovak Lawyers Karlsbader Juristentage as the best of the juristic periodicals published in the Czech Republic or in the Slovak Republic for the last year. 24 juristic periodicals from both the states participated in the competition.

Congratulations

On April 1, 2004, our member, **Doc. ICLic. ThDr. Ján Duda**, judicial vicar of the Spiš Diocese, was *cum laude* proclaimed a professor of Comenius University in Bratislava.

On April 24, 2004, a significant life jubilee, 75th birthday, came to a honorary member of our Society, **Prof. Dr. iur. Heiner Marré** from Gladbeck, professor

at University of Bochum, emerit head of the Legal Department of the Episcopate Essen, worldwide known as a key author of scientific works on present financing of churches in Germany and other European countries. For our Society gave a paper during the international conference *1st Prague Discussions on Relations of State and Church* at the Charles University School of Law on September 6, 1996.

On April 24, 2004, in the church of St Theresa of Lisieux in Prague 8-Kobylisy, a marriage was entered into by **Lenka Konečná** and **Mgr. Martin Vaňáč**, director of the Institute for Ecumenical Studies in Prague and a long-term member of our Society.

On May 28, 2004, **Mgr. Kamila Bubelová**, Assistant at the University of Olomouc, member of our Society, obtained degree of Ph.D., in Roman law, at the Masaryk University in Brno.

On June 15, 2004, **Martin Hladký**, the member of our Society from Piešťany (Slovakia), after successfully study in politics at the University of Trnava (Slovakia), obtained the Master degree.

On June 26, 2004, in the church of St. Wenceslas in Prague-Bohnice, a marriage will be entered into by **Mgr. Gabriela Šenková** and **JUDr. Adam Bašný**, member of the Executive Board of our Society.

Decease

We regretted to hear on May 27, 2004, in a hospital-home in Červený Kostelec, **Ing. Dagmar Kováčová** deceased after a lengthy illness, aged 64. She was a founding member of our Society and our close co-worker. It was before all her effort that the work of **Academic Weeks** continued after the decease of a Dominican tertiary and priest Rev. **Jaroslav Knittl** in 1994, who from the order received the work and kept on steadily going in Nové Město nad Metují. On contrary, the work gained a great spread and popularity.

(jrt/zh)

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Le notizie corte

Essener Gespräche über Staat und Kirche (39)

Ve dnech 14. 3.–16. 3. 2004 se opět konala v Mülheimu nad Ruhrem jako každým rokem ve stejnou dobu uvedená konference. Zúčastnilo se jí 114 odborníků na konfesní právo z Německa, Rakouska, Belgie, Maďarska, Řecka a České republiky.

Po oba dny řídil konferenční jednání včetně bouřlivých rozprav **Prof. Dr. iur. Christian Starck** z Göttingenu.

V pondělí 15. 3. 2004 dopoledne přednášel **Prof. Dr. Karl Gabriel** z univerzity v Münsteru na téma *Religionen und ihre Stellung zum Staat – eine soziologische Bestandsaufnahme*.

V pondělí 15. 3. 2004 odpoledne vystoupil se svou přednáškou **Prof. Dr.h.c.mult. Eberhard Jüngel DD.** z Univerzity v Tübingenu na téma *Religionen, Zivilreligionen und christlicher Glaube – in einer pluralistischen Gesellschaft*.

V úterý 16. 3. 2004 přednášel **Prof. Dr. iur. Paul Kirchhof** z Univerzity v Heidelbergu na téma *Die Freiheit der Religionen und ihr unterschiedlicher Beitrag zu einem freien Gemeinwesen*.

Vědecká konference o inkorporovaných farnostech

Katolická teologická fakulta UK v Praze uspořádala dne 16. 3. 2004 vědeckou konferenci, při níž přednášel **Prof. JUDr. ThDr. Miroslav Zedníček** na námět Vztah řeholních společností a farností, **Doc. ICLic. JUDr. Antonín I. Hrdina** na námět Inkorporace v CIC/1917 a CIC/1983 a **ICDr. ThDr. Jiří Svoboda** na námět Otázka trvání inkorporace farnosti v platném právu.

Vzpomínková bohoslužba na Vyšehradě

V sobotu 20. 3. 2004 v 9.30 se slavila v kapitulním chrámu na Vyšehradě vzpomínková bohoslužba za oběti nacismu a komunismu z řad kněží, řeholníků a řeholnic, následovalo uctění obětí u památníku na Vyšehradském hřbitově (hudba: Hradní stráž). Z řad členů SPCP byli přítomni doc. J. R. Tretera, JUDr. J. Kotous, doc. A. I. Hrdina, dr. M. Černý, JUDr. R. Makarius, RNDr. F. Skřivánek.

jrt/zh

Short News

Essener Gespräche über Staat und Kirche (39)

March 13-16, 2004 in Mülheim an der Ruhr as every year this time the said conference took place. 114 experts of state ecclesiastical law from Germany, Austria, Belgium, Hungary, Greece and the Czech Republic were present.

On both the days the conference activities, raging discussions inclusive, were moderated by **Prof. Dr. iur. Christian Starck** from Göttingen.

On Monday, March 15, 2004 in the morning, **Prof. Dr. Karl Gabriel** of University of Münster gave a paper on *Religionen und ihre Stellung zum Staat – eine soziologische Bestandsaufnahme*.

On Monday, March 15, 2004 in the afternoon, **Prof. Dr.h.c.mult. Eberhard Jüngel DD.** of University of Tübingen gave a paper on *Religionen, Zivilreligionen und christlicher Glaube – in einer pluralistischen Gesellschaft*.

On Tuesday, March 16, 2004 a paper was given by **Prof. Dr. iur. Paul Kirchhof** of University of Heidelberg on *Die Freiheit der Religionen und ihr unterschiedlicher Beitrag zu einem freien Gemeinwesen*.

Scientific conference on Incorporated Parishes

College of Catholic Theology, Charles University, Prague, held a scientific conference on March 16, 2004. Here a paper was given by **Prof. JUDr. ThDr. Miroslav Zedníček** on subject of “Relation of Religious Associations and

Parishes“, **Doc. ICLic. JUDr. Antonín I. Hrdina** on subject of “Incorporation in CIC/1917 and CIC/1983“ and **ICDr. ThDr. Jiří Svoboda** on subject of “The Issue of Duration of Incorporation of a Parish de lege lata“.

Memorial Mass on Vyšehrad

On Saturday, March 20, 2004, at 9.30 a.m. a memorial mass for priest and religious victims of Nazism and Communism was served in the chapter dome of Vyšehrad; followed by honoring the deceased at the memorial in Vyšehrad Cemetary (music: The Prague Castle Guard). Regarding the members of our Society, among the present were doc. J. R. Tretera, JUDr. J. Kotous, doc. A. I. Hrdina, dr. M. Černý, JUDr. R. Makarius, RNDr. F. Skřivánek.

jrt/zh

Naše akvizice

Our Acquisitions

Unsere Akquisitionen

Le nostre acquisizioni

FERRARI, Silvio, DURHAM, Cole W. Jr. (eds.), *Law and Religion in Post-Communist Europe*, Peeters, Leuven – Paris – Dudley, Ma, 2003, s. 427

in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Church and State in the Czech Republic*, s. 81–97

GORDON, Brook-Shepherd, *Österreich*, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 1998, s. 634

HRDINA, Antonín Ignác, *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, s. 265

KALB, Herbert, POTZ, Richard, SCHINKELE, Brigitte, *Religionsrecht*, WUV Universitätsverlag, Wien, 2003, s. 695

KLIMEŠ, Petr, *Psychické příčiny neplatnosti manželství*, MCM, Olomouc, 2004, s. 174

LÜDICKE, Klaus, PAARHAMMER, Hans, BINDER, Dieter A., *Recht im Dienste des Menschen*, Verlag Styria, Graz, Wien, Köln, 1986, s. 671

MORAVČÍKOVÁ, Michaela, CIPÁR, Marián, *Cisárovo cisárovi, Ekonomické zabezpečenie cirkvi a náboženských spoločností, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi*, Bratislava, 2001, s. 280

PAARHAMMER, Hans, POTOTSCHNIG, Franz, RINNERHALER, Alfred (eds.), *60 Jahre Österreichisches Konkordat*, Verlag Roman Kovar, München, 1994, s. 566

POLÁŠEK, František, *Procesní právo*, Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Olomouc, 2003, s. 120

POTZ, Richard, SCHINKELE, Brigitte, SCHWARZ, Karl, SYNEK, Eva Maria, WIESHAIDER, Wolfgang (eds.), koord.: TRETERA, Jiří Rajmund, WIESHAIDER, Wolfgang, *Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa, Band 2 – Tschechien*, WUV Universitätsverlag, Wien, 2004, s. 176

PŘIBYL, Stanislav: *Diritto ecclesiastico ceco*, Pontificia Università Lateranense, Roma, 2004, s. 120

SCHANDA, Balázs, *Magyar Állami Egyházjog*, Második, átdolgozott kiadás (Druhé, rozšířené vydání), Szent István Társulat, Budapest, 2003, s. 352

SITARZ, Mirosław, *Słownik prawa kanonicznego*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa, 2004, s. 204

Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche (38.)

Aschendorff Verlag, Münster, 2004,

„*Säkularisation und Säkularisierung 1803–2003*“

Z obsahu:

MAIER, Hans, *Was war Säkularisation und wie lief sie ab? Der Reichsdeputationshauptschluss von 1803 und seine Folgen*, s. 7–30, Diskussion s. 31–50

DE WALL, Heinrich, *Die Fortwirkung der Säkularisation im heutigen Staatskirchenrecht*, s. 52–82, Diskussion s. 83–100

KAUFMANN, Franz-Xaver, *Gegenwärtige Herausforderungen der Kirchen durch die Säkularisierung*, s. 102–129, Diskussion 130–150

Jurisprudence, ročník IV, Stichting EMP, Utrecht – Brno, 2003, č. 1/2003

Z obsahu:

DOSTÁL, Martin, *Úvaha o přirozeném právu, spravedlnosti a soudcovské odpovědnosti*, s. 11-15

The Jurist, Studies in Church Law and Ministry, 61 (2001): 1–2

The Catholic University of America, The School of Canon Law, Washington, DC, 2001

Z obsahu:

COLLINS, Raymond F., *Origins of Church Law*, s. 134–156

WRENN, Lawrence G., *The Place of Law in the Church*, s. 157–168

Law Briefs, Recent Church-State Developments, Office of the General Counsel of the US Conference of Catholic Bishops, Washington, DC

Z obsahu vybíráme:

No.273, March 2002

Personal Liability Can Attach to CEO for Trademark Infringement
Conference Files Amicus Brief in Support of Catholic Charities of Sacramento

Florida Supreme Court Allows Claims of Negligent Hiring, Retention and Supervision, and Breach of Fiduciary Duty, to Proceed Against Churches

No. 274, April 2002

Appeals Court Affirms Nondeductibility of Religious School Tuition
Chief Justice Refuses Injunction Pending Certiorari in „Moment of Silence“ Case

No. 278, July 2002

Supreme Court Declares That Government Permit Requirements May Not Constitutionally be Imposed Upon Persons Engaged in Door-to-door Evangelization

Catholic School Principal's Defamation and Contract Termination Claims Are Beyond Jurisdiction of Secular Court, Missouri Appeals Court Holds

No. 280, September 2002

Ninth Circuit Holds That States's Denial of Scholarship Solely Because Student Decides to Pursue a Theology Degree Violates Student's Right to Free Exercise of Religion

State Court Holds That Florida Scholarship Program Violates State Constitution

Právník, ročník 143, Ústav státní a práva AV ČR, Praha 2004

č. 3/2004

Z obsahu:

HŮLKA, Štěpán, *O potřebě právní dogmatiky ochrany lidských práv v české právní teorii a praxi (na příkladu čl. 13 Listiny základních práv a svobod)*, s. 233–243

SELTENREICH, Radim, *Vlast, chléb a spravedlnost – „Fuero del Trabajo“ z roku 1938 jako „základní zákon“ frankistického Španělska*, s. 285–300

č. 5/2004

Z obsahu:

KÜHN, Zdeněk, *Samovykonatelnost, přímá účinnost a některé teoretické otázky aplikace mezinárodních smluv ve vnitrostátním právu*, s. 471–501

PŘIBYL, Stanislav, *Právní ochrana před novými náboženskými hnutími a destruktivními kulty podle zákona č. 3/2002 Sb.*, s. 502–520

Teologická reflexe, ročník VIII, ETF UK, Praha, 2002

č. 2/2002

Z obsahu:

KAŠNÝ, Jiří, *Smíšená manželství v kanonickém právu*

Teologické texty, ročník 15, Král. kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2004

č. 1/2004

Z obsahu:

MÁDR, Oto, *Dopis z vězení*, s. 29–31

WERNISCH, Martin, *Jednota a různost českých křesťanských tradic*, s. 32–34

č. 2/2004

Z obsahu:

KADLEC, Bernard, *Evangelizace*, s. 79

Článek je z pozůstalosti českého dominikána, kněze a právníka, člena Společnosti pro církevní právo. Do své smrti 28. 11. 2003 působil půlstoletí na Grenadě v Malých Antilách – viz Zprávy ze Společnosti v minulém čísle.

(vac/jš)